

სერგი მაკალათია

თუშუკი დეჟსეკი

ფელეკაცია

19 ტფილისი 37

ჰმაც იმასთანვე მოჰკლესა, გიორგი წინამძღვარია.
ხელში დაჭერა გაბედეს, ტინკოს დაადეს თვალია,
ტინკოს ხო ვერას იკერენ, ამომადგერა ხმალია.
ჯერ თოფის სროლით თათრებსა თავდახვი თოფის ალია.
ახლა ხელდახელ მივიდა, კარგა გასაჯა ხმალია.
ტინკო ვერ დაიჭირიან, ისევე, ნახა ფშავია.
ფშავეთში გადმოიტანა თავის ორორი ძმანია.
ფშავის მთას გადმოიხედა, შეყვირა, როგორც ხარია:—
„გიორგი, იოსებ მოიყვანეს!“ გააღეს სამთხის კარია.
საყდარში შაიყვანიან, თავზე დასტირის ქალია,
თავთან დაუნთეს სანთელი, ფეხთან დაუდეს ცხვარია.

5. შ ი კ უ ზ ა ნ ი

გალმა გავიდა ამბავი ჯარშია, ბელექანშია.
თათრებ ახარეს ერბმანეთს: ფირუზ დამხჩალა ფშავშია!“
— „თქვე მამაძაღლო თათრებო“, რას იკეცხთ ჯამაათშია?
თუ ფირუზანი არ იქნებ, ნურაც მზე იქნებ ცაშია,
ჩამოიხოშნენ მასკელავნი, ჩაცვიდენ მღვრიე წყალშია,
მთვარეც უკენა დაბრუნდეს, ჩავიდეს შუა ზღვაშია.
ფირუზა კიდევ ჩამოვა თავის სადოლე ცხვარშია,
ფირუზა კიდევ შავალის ხმიანის სამართალშია,
მაიყვანს უბილაური. როგორც დაუჯდებ ქკვაშია,
თან შეყვებიან თუშები ჩართული იარაღშია“.

6. თინას გმირობა

ფარსმის ბროლისა ციხეო, შიშით გაქანებს ქარიო,
შიგ სხედან თუშის შვილები, თოფ პირებს ასდის ალიო.
— „თინაო, ღმერთმა გაცხონოს, სული ხომ ლაღად არიო,
თმას შემაიხვი მანდილი, წელს შემაირტყი ხმალიო.

ერთი იმანაც ესროლა, სისხლი წავიდა ღვარადა,
წამოჯდა მუხის ძირასა, ტოტი იწვება ფარადა.
დაჯდა, დაწერა წერილი, მტრედსა შეაბა მხარადა,
ეს დედაჩემსა წაუღე: „ველარ მოგივალ ჩქარადა,
გიყვარდა თეთრი მანდილი, ჩემთვის შაღებე შავადა,
ეგ ქალი იგეთს მიეცი, მე მჯობდეს თვალად ტანადა,
ეგ ჩემი ციხე ქალაქი თან გაუყოლე ზითვადა,
ეგ ჩემი ქამარ-ხანჯარი ღვდელს მიეც საწირავადა!“

123. ელესამელის დაეთეჱის ღეჱსი

ზეცას რომ ქრისტეს ყანა სდგას, ბრინჯეო გადგა ნათელი,
ზედ ბრუნავს ქარის წისქვილი, მეპატრონეთ ყავს ეთერი.
— „ეთერო, მხარზე შეგიყრამ მწევანე ქათიბის სახელი,
ადეჱი, ქალო, გამომყევ, დავლილვარ შენი ძებნითა.“
— „დამშორდი, ელუსამელო, არა ვარ შენის სამფერი,
შენ დიდი ხარ, დიდებული, ყველა ქვეყნიდან ქებული,
მე: ობოლი, გლეხის შვილი, ობლობიდან დაჩაგრული.
ვაი, თუ ბოლოს მილალატო, გამწირო წყალ - წაღებულნი?“
— „ეთერო, შენს მოლალატეს, ხიდი წყალში ჩაუტყდესო,
მოწყურებულს, წყაროს წყალი დაწათებას გაუშრესო
მტრისთვინ გაქნეული ხმალი, ვადაზედა გაუტყდესო,
თუ ამასაც არა გჯერავს, ღმერთი მაღალ გაუწყრესო.
ჩვენა გავმართოთ ქორწილი, ხალხ დავიბაროთ მრავალი:
მაგათ გავმართეს ქორწილი, მოვიდნენ ბიჱის მაყრები.
შერეელო, ბიჱის პოერსა, ეთერ ჩაუჯდა გულშია,
მან მისცა სული ეშმაკებს: „მე გამომირთვით ეთერი.“
შეულოციან წყეულებ, რაკი არ შეუძლიანო.
ეთერს ჩაასხა კმენარი, ათასნაირი ფერიო,

რამდენსაც აცლის სამოსსა, იმდენ უფრ მრავლდებიანო.
ადგებოდ ელუსამელი, თავთ მოიხადა გვირგვინი:
— „ვის გინდათ ქალი ეთერი, მზე დილა გორთ მომავალი?“
— „შერეველოს მიეც, ბატონო, შენი ტყვე ვარ და
მსახური!“

შერეველო დაქორწილდება ამ უცხო ქვეყანაშია,
ერთი თვის განმავლობაში შინ მოვიდ ელუსამელი.
— „შერეველო, შენსა მზესა, შენი ცოლი რა ფერია?“
— „რათა მკითხავ, ცათასწორო, ცოლის ქება აუგია,
ხომ გინახავს ბროლის ციხე, წვერი ცამდის მაღალია,
შიგა ზის ქალი ეთერი, ბროწეულის ყვავილია,
გვერდით უსხედს სამი მული, ცით მავალი ვარსკვლავნია,
თავთან უზის დედამთილი, აბრეშუმის საცერია,
გვერდთ უდგენან მაზლი, დალესილნი აღმასნია.
კართან უწევს მამამთილი, გველაშაპის მყლაპავია.
მათ შუაში ეთერი ზის, ყელი მოუღერებია,
ყელ-ყური მძივით სავსე აქ, შოგ გიშერიც ურევია,
ლოყა-ვარდი, კბილი-ბროლი, ბაგე-ხახის ფურცელია.
წარბი-წვრილი, შუბლი-ბრტყელი, საფეთქელიც მაღალია.
რალა ბევრი ქება გითხრა, ისივდელი ეთერია.“
ავად გახდა ელუსამელი, ეთერის სიყვარულითა,
ღუდ-მამა საკმელს უმზადებს, ათას ნაირი ფერით,
შავსა შეხედა ღვინოსა; „რა ლამაზი ხარ ღვინოვო,
დაგლეე და გულსა დამიწომ ეთერის სიყვარულითა,“
თეთრსა შეხედამს ქადასა: „რა ლამაზი ხარ, ქადაო,
შაგქამ და გულსა დამიწომ ეთერის ტირილივითა,“
— „ძმაო, მითხარი: რა გტკივა, რიდგან ხარ ავადმყოფია?“
წავალ და იმას აქ მოვგვრი, წყალსა ჩაყვები მდინარსა!“
— „წადი, დავო, თუ წახვალო, ეთერ მონახე კარია!“
ადგა, წავიდოდ მარიხი, ეთერის მოსაყვანად.
ბალკონსა შემოუარა, დაურაკუნა კარები,

— „დაგძინებია, ეთერო, მთვარეს გიგვანდა სახეო,“
 — „დამშორდი, შუქურ მარიხო, რას ფილიფოზობ ენითა,
 გან შენ არ იცი, მარიხო, თქმა რალათ გინდა ჩემითა?
 უფლის ნაკურთხი გვირგვინი თავის ხელ დაუდგა სხეასაო.“
 — „რა დაგემართა, ეთერო, გზა გავცვით სიარულითა,
 სამი თვე გზაზე დავლიე: მარტი, აპრილი, მაისი,
 გზაზე დაგიგებ ხალიჩას, ფეხ არ გახალო ქვიშაზე,
 თავზე დაგიდგამ ოქროს მკერს, შუქ არ მოგადგეს
 მზისაო.“

ადგა, წავიდა ეთერი, მოყვარვის სანახავადა,
 ბალკონზე ფეხი შემოდგა, დაიძრა სახლის ყავარი.
 — „შიგნით შემოდდი, ეთერო, მოკლეთ გაქვს შემოსავალი.“
 — „მე შიგნით არას შემოვალ, ძმებო დამაველა
 მრავალი,“
 — „ძმაო, მოვიდა ეთერი. თულა თვალზე გაქვს ნათელი,
 — ეთერსა ჩემი ნახვითა ცხენი უბოძეთ იორლა,
 კვიციც თანა გაჰყოლოდეს. გავა ბრტყელი და საღარი.“
 ეთერსა ცხენი რათ უნდა, უბოძეთ ქამარ-ხანჯალი.
 ეგ რომ ეთერმა გაიგო, მუხლზედა ხელი დაიკრა,
 — „ავაჰ, რა მოყმე დავკარგე, ახლად წვერ შემომავალი.
 მოყვრის სეულო დანაო, ჯიბეს მიძეხბარ განაო,
 ამოვიღებ და დაგიცემ მარჯვენა ძუძუსთანაო.
 ჩვენ ერთად დახოცილები, ერთადა დაგემარხიანო.
 გზის პირსა იმარხებიან, გზის თავსა დაგემარხიანო.
 ჩვენ გვერდით წყარო გამოდის, სასმელად სანატრელია,
 შიგნიდ ოქროთ დასევედილა, ზედ ვერცხლის თასი
 ღვმიანო,
 გამვლელი და გამომვლელი, შენდობას იტყოდიანო.“
 ემაგ ორთავე საფლავზე ზედ ვარდი ამოსულაო,
 გადახვეულან ბუჯლებით, ვით საყვარლისი წესიო,
 ემაგ მურადის საფლავზე ზედ ნარი ამოსულაო,
 დილით მოვიდოდ ვირები, სალამომდინა ხრიანო,
 მობრუნდებ წყალსა დაღევენ, ბურთივით დახდებიანო.

(ნაწყვეტი თუშური ეთერიანიდან.)

რა უდაბური ქალაა, როგორი დიდი მთებია!
მხოლოდ სოფლები არსად სჩანს, არც სად საეალი
გზანია,

ქალაში ერთი ქოხი სდგას, შამშე მოხეუელ გვერდზედა,
გვერდს უდგა დიდი ქანდარი, ქოხ დასცქერია თავზედა.
ქოხის გარშემო ტყე იდგა, დიჟი, შუპრა ან მწვანეა,
კაცის ხმის არა ხმიანობს, ქალა ველები მთიანი.
მთათ და ნადირთა ქრიამულს ეს მხარე შეუქამია,
სლოფით გულგაცოფებულმა ირემა დაიღრიალა.
არ მოსკდის მთიდან ზეაეები, დაიძრის, დაიხრიალა.
ქალას აძრახდის ხოხობი, ზარივით დაიბრიალა,
ზლაპარს უამბობს ნიაფი, ფოთლებმა დაიშრიალა.
ამ არე მარეს სთელავსა, 'მარტო ნადირი ტყისაო.
და ქალი მწყემსა ობოლი, ყვაილი ედემისაო.
ეტყობა მიწას ლამაზსა ნაფალი ეთერისაო,
ქოხს ოთხსავე მხარეს არტყია ბუჩქისა დიდი ბარდები,
ზედაც ყვავიან ყვავილნი, წითელ-ლურჯ ფერადიანი.
ლამ ლამ აქ მოდის ბულბული, მოსთქვამს დაკარგულ
ღისასა.

თან ატანს გულის ვარამსა, ნიაფ მონაბერ მთისასა.
რა გულ დიდებით ყურს უგდებს ეთერი იმის სტვენასა,
მიმჯდარა ქოხის კარებზე, როგორ აფხიზლებს სმენასა,
გენაცვალ, ჩიტო, სდუდუკებ, ლამაზად ხმარობ ენასა,
ნეტაც ბულბულად მაქცია, შენთან ვიფრინდი ველადა!
ტიტველი აღარ ვიქნები, დაღონებული ყველადა
და მოვრჩებოდე ამ ბებერს, ჩემთვის გაჩენილს გველადა.
დილა არს ისევ, სისხამი, ნამი ზევს ხშირად ნამზედა,
ნახშირის ფერი ბებერი ბობოქრობს ქოხის კარზედა:

— „რა ხანი არი გათენდა, ეთერ, გარეკე საქონი!
რა ეშმაკს დაუტერიხარ, გამაგებინა ნეტარა?
გაწყდა ცხვარ-ძროხა შიმშილით, მეხ დაკარგულ
ტილო.“

— „ვაჰ, რა ძნელი ყოფნა მაქვს, ყოფნა ეთერი ობლისა.
ნეტავ ან სახე მახსოვდეს, ან ხმა მსმენოდეს დედისა,
ნეტავ ტირილი შემეძლოს, შეცვლა ამ შავი ბედისა.
დღე და ღამ ფეხზე ყუდილი, გადაყრა წვიმა შხაპისა,
შიმშილით ლაღვა საქონის, თმენა ლანძღვა და ტყეპისა.
რა ლანძღვა მინდა, რა კრულვა, დალაზვრულს შავი
დღისასა,

წილ ბედ გაწირულ სოფლადა, თან დაკარგულსა
ლთისგნითა.“

წამოდგა ქალი ეთერი, მთვარე წამოყვა პირზედა,
თავით ბალიშად ქვა ედო, ლეებად შამბნის ძირია,
თვალეში ჩაქსოვებოდა ზღვა ხმელეთ ერთიანადა,
მთელი ქვეყანა შიგ ბრწყინავს, თავის ხატ ღმერთიანადა.
გვირგვინი ზედ დასდგომია სხივსა ფენს წამწმის ხედვითა,
ცას დედამიწას მადლსა ხფენს, უხვად დაკიდის კიდადა.
ყელი მიუგავს ჯერანსა, გამომავეალსა მინდვრადა.
ტანთ შავი ჯუბა აცვია, შავი მანდილი თავზედა.
ვერ ღნახავ ერთ მძივს, ან ერთ ღილს ეთერის ლერწამ
ტანზედა.

ხოლოდ ყაბყატოს კალათა გადაუგდია მკლავზედა.
ცხვარ-ძროხას კარი გაუღო, გაჰყვა ნაბიჯით ნელითა,
ეხლა და ვნახე გიშრის თმა ეთერს მიჰქონდა წელითა,
სარტყლის მაგივრად ნაწნავი წელს შემოერთუნენ წნელადა,
თავდახრილ მიხსოვს წინდასა, თან დალილინებს ნელადა,
მიტო ირჩია ნაწნავის წელზე შემოერთუნენ წნელადა,
რა კარგი სანახავია ქალი გასული ველადა!

მომხრობები და ზღაპრები

ელისბარიძე ივანემ და იჩო ნუდაქაიძემ 7 კაცი მეკოპარი შეხყარეს, ერთი ტიკქორა არაყი გაიყოლეს თან, ატარებინებენ ამხანაგებს ტიკქორას. ის ამხანაგები ერთმანეთს ეობნებიან: „რატო არ გვასმევენ ამ არაყს?“, გავიდნენ ბელექნისთავ მთაზე, ბილიკი აქ არს ლეკებისა.

ჯერ ერთმა ბელადმა გადახედა, ივანე ელისბარიძემ, ჩუმად ეტყოდა იჩო ნუდაქაიძე: „ლეკები ხო არ მოდიანო“ ივანემ უპასუხა: „არვინ არ მოდისო“, მერე უთხრა იჩოსა: „აბა, იჩო, ერთი შენ გადაიხედო.“ იჩომ გადაიხედა და სიცილით გამობრუნდა, დაუძახა ივანეს: „ივანე, აქ წამოდი ჩქარადო, აბა, ლეკებ მოდიან, და ჩვენ სანგალი გავაკეთოთ ჩქარადო. ამ ლეკის ბილიკზე ერთი დიდი ხე ძევეს მუხისა, ჩადუნა არი შალალი და აბა, ბიკებო, ეს ჩადუნა გავალეთ.“

მიგალეს, მოგალეს საჩქაროდ. მერე უთხრა ივანე ელისბარიძემ: აბა ბიკებო, ეხლა თითო არაყი დავლიოთ.“ არაყი ხო დალიეს. იჩომ უთხრა ნუდაქაიძემ: ერთი გასამჯელო ზედმეტი დამალევინე, „გაიქცა ერთი კიდე გადახედა იჩომა, წამობრუნდა და გამოიქცა. აბათ ბიკებო, ეხლა შეეშადენით ვაჟკაცურადა.“

ამ დროს გამოჩნდნენ ლეკები, რვა კაცი მოდის ლეკი. წინ ბელადი მოუძღვების ხმაზე ხელი უძეს, თოფი შიშველი მარჯვედ ჰკიდია მხარზედ. ელიზბარიძემ უთხრა ბიკებსა,

„ბიჭებო, თოფი არ გაისროლოთ, ხმალ-და ხმალ გადავიდეთ.“

ახლოს მოიდეს ლეკები, მაშინ გადავიდეს თუშები ხმალ-და-ხმალ. ჩახჩიხი, მოდის ხმლებისა, თან კივილიც მოდის ხევიდან, თან თოფის ხმაც. რეასა მოსკრეს თავები და რეასავე მარჯვენა ჩამოიდენ ნასახელები ადგილსა ლაგოდებისასა. მიულოცა ჯარის ნაჩალიკმა და თან მადლობაც მოიხადა.

126. საღაპორ ნასვლა

აი, ამა წელს უკვე სრულდება ექვსოცი წელიწადი, რაც დალისტინის შამილის მეფის ჯარი შემოსულა წასახდენად მთათუშეთში სოფელ ხისოში და ქუმელაურთაში.

თუშების წინამძღოლი ყოფილიყო ჯაო ბერიკაიძე, და შეთე გულუხაიძე.

მე ამ ორმოც და ერთ წლის წინავე მილაპარაკა ჯაო ბერიკაიძემ შემდეგი: მე ვიყავ ჯეილი ბიჭი, ახალი მომდინარი, მიველი გოგნელ ღვთისოდესთან, რომელიც იყო მეკოპრების წინამძღოლი და ბელადობდა ჯარებს, ვსთხოვე გავეყოლე სალეკოდ. მე იმან ერთი გზობით დამითხოვა, მისთვინ რომ მე შენ ცოდვაში ვერ ჩავდგები. განმეორებით ვსთხოვე: გამიყოლე სალეკოდ, მაშინ — მიპასუხა იმან: „რადგან არა სჯერხარ, წამოდი, წაგიყვანო.“

ჩვენ წაველეთ, და გადავიარეთ ლეკური მთები. ვნახეთ, არიან მემცხვარეები და არიან მეძროხეები, — მაშინ მიპასუხა: „აბა თუ გული მერჯის, აბა ჩავეტანეთ ლეკებს“ მე ვსთხოვე: „კიდევ ქვეითი წავიდეთო“. მინდოდა გზები შემესწავლა. ჩვენ ჩაველეთ ანწუხ-კაბუჭის მიჯნაზე და შემოვბრუნდით უკანვე. ჩვენ მოვლით მეცხვარეს ბინაში,

ჩვენ მოვეკალით ოთხი მეცხვარე და ოთხსავე მოვსკერით მარჯვენები.

იქიდან წამოველით, მხოლო გვინდოდა ერთი საკლავი დაგვეკლა. შიგიდან ერთი ეაცი გამოგვივარდა, კინალამ რქით არ დაგვხოცა, მინამდე ხმლით თავი არ გაუადებინეთ, ცხვარში არ შეგვიშვა. ჩვენ იქიდან წამოველით და ვიარეთ სულ ტყეზე. ჩვენ მოადექით ერთს დიდს ალაზანსა, ვიარეთ ალაზან, — ალაზან, „ამას ხო ხიდი ექნება“ ხიდი რო ვიპოვნეთ, ამ დროს გაგვითენდა, ჩვენ იმ ტყეში დავიმალენით. ვნახეთ: რო ხიდის პირას გაღმე ერთი ციხე დგას, ვნახეთ აქ არი შამილის ყარაული. როცა რო შუალამე შეიქნა, იმითაც დაიძინეს. ჩვენ ნელა ნელა გამოვლით ხიდზე, ვნახეთ ორი კაცი წევს ხიდზე, მძინარეებს ორივეს თავები მოვსკერით, ორივესაც მარჯვენები მოვსკერით. ავდექით, შინ მოვლით.

მაშინ შევისწავე გზები და დავიწყე ბელადობა. ხისოს და ქუმელაურთას მოიდა ჯარი. ახდინეს სოფლები, ჩვენ შევიყარენით თუშნი და ლეკები ადგილსა ლაას. გვეკონდა ორი დღე და ღამე ბრძოლა. მე ჩემის ამხანაგებით სათავეში მოექვეც ლეკების ბელადს. სამი იყო ბელადი ლეკისა, სამივე ნაიბი, ერთი იყო წითელ წვერა, წითელ ცხენზე იჯდა. ერთი იყო შავწვერა, შავ ცხენზე იჯდა, ერთი იყო ლურჯ ცხენზე მჯდომი კალარა. მათრახებით თავის ჯარს ედგენ: „თუშებს დახკარითო!“ უშენდენ მათრახებს.

ამ დროს ჩემის ამხანაგებით სათავედან ვესროლეთ თოფები, ორივე იქვე დარჩა, ერთი გაგვექცა. ამ დროს დაღამდა, დრო იყო ისეთი. მაშინ გავიყარენით თუშნი და ლეკები, ცხრა თუში იყო მკედარი და შვიდიც დაქრილი, რვაოცი მკედარი, ლეკი იქვე დარჩა დაქრილი, რამდენიმე წავიდა.

127. ღაჯაბის შამოსკავა

წისქვილში ვიყავ, თენებისას წამოელ. თურმე ხისოში ჯარი მოსულა, მითხრა დედაკაცმა: „რატო არ მიეშველებიო. ამ სოფელში, კაცი აღარ არი. ერთი ბებერი კაცი კიდე არი. სხვა სულ მდევრად წასულა.“

მე რომ გავემგზავრე, ბებერი კაციც სოფლის თავში აჩინდა. ფიქრობს ბერი კაცი: იქნებ ომის ხმა გავიგონო, ან გადავიხედო გორებსაქა იქო. ნახა ამ ბერმა კაცმა ამ სოფლის ახლო ჯარი მოდის, დაუყვირა ქუმელაურთას: „არიქა, სიმაგრეები, თვარ ჯარი მოიდა.“ მე რო ცხენი გავაქცი ხისოსკენ მისაშველებლად, მოიხედე ქიმელაურთა სულ ჯარით ამსულყო.

უკან მოვაბრუნე ჩემი ცხენი, გამოვქანდი სოფლისკენა, სოფელში ხო აღარ შემომიშვეს, ბოლოზე გამოვაქციე ცხენი. მთელმა ჯარმა თოფები მესროლა, ტყვისაგან გამიცვიდა თავ-ყური, შუა სოფელში ჯარია. ხოლო ჯერ ბოლომდე არ არი ჯარი. ცხენს თავი გავანებე, თავიანთ სახლში შეველი, ავდექ, გამოელ. დაუგდე ყური ლეკებს. თუ დედაკაცობა დარჩა, ხელში ხმლით დავერიფოო. თუ ციხეში არიან, ეგებ ციხეში შეუვარდე. ვნახე რო დედაკაცობა სულ ციხეში შეხიზნულა, კარები მაგრა დაუკეტია, მივეპარე და დაუძახე: „არიქათ, კარები გამიღეთ.“ ხმა იცნეს ჩემი, მალე კარები გამიღეს. მე ხო ციხეში შეუვარდი, და კარებიც მაგრა დაკეტეს. მალლა რო აველი ჩარდახში, ესვრიან ლეკები ციხეს და ციხეც ერყვეა, გავიხედე საომრიდან ნაიბი ზის ბანზედა, წინ ბაირახი უსჭვია, ვერცხლის ყალიონი უჭირავს პირში, და ეწევა ყალიონს. ვესროლე თოფი ნაიბს, მაშინვე თავით წაეყუდა, ყალიონი პირიდან გავარდა, ჯარიც მაშინვე უკან გაბრუნდა,

გეერეოდი ლაშქარში, ჩალად დაყარე მკვდარიო!“
 უკან გაჰყვებოდ თუშები, კალოდ გაღეწეს მკვდარიო.
 გაჰკვირვებოდა დაღესტნლებს თინაის ნაომარიო:
 „ან მკლავი როგორ უძლებდა, ან სამღარიან ხმალიო?“
 იქით გაიქცა მურთაზი, გადაიარა მთანიო.
 ქაჩუსის ღელეს ჩასტირის, როგორც თმინი ქალიო.
 წინ ცოლი შემოეგება, თურეშაულთი ქალიო:
 — მურთაზ, რად გამოქცეულხარ, რად შეგვირცხვინე
 გვარიო?
 — თუშთ გამიწყვიტეს ლაშქარი, მოველი სირცხვილიანი.
 — სირცხვილიანის მოსვლასა, სიკვდილ სჯობს ნამუსიანი.

7. მურთაზი

ქაჩუსა ძირსა შემოვედ მურთაზი დიდ ჯარიანი,
 ფარსმისა თავსა გადმოდგა დაფნიან ზარბაზნიანი,
 ფარსმის ვაკეში ჩამოდგა აღმიან დროშიანია.
 — ფარსმას ვერ გატეხ, მურთაზო, ქვესაი ნაქსოვიანი,
 რკინის ვერ დაღლეწ კარებსა კოპალე დიჩინიანი.
 ფარსმაში კოხტა ციხეებს შენ ვერ დაუღებ კარებსა.
 შიგნით ვერ გამორეკავდი ლამაზ ლამაზსა ქალებსა.
 შიგა ზის ალოს ალუდა, ქორი აფეთებს თვალებსა.
 უკანვე დაგაბრუნებსა, მტირალს გაგზავნის შინითა,
 ხირიმებს არც კი მაკადრებს, მაჟრებით შეგიჯერებსა,
 ტყვია-წამალი ბევრი აქვს ასი ოსმალოს ტოლია.
 უკან გამოგყვა მეკობარ, ფარსმას ნარჩენი ყმანია,
 შემოგაბრუნებს პირ აღმა, გატირეს, როგორც ქალია!“
 მთას გადატირის მურთაზი, ფარსმაში დამარცხებული,
 ჯარ თუშებს გავაწყვეტინე, დაღესტანს შემრცხვენდებო.
 გზათ ღედა მოეგებების:— მურთაზ, რა უყავ ჯარიო?
 ჯარ თუშებს გააწყვეტინე, შინ მოხველ სირცხვილიანი.“

მე ციხიდან გამოველ და უკან გამოუდექი. სოფლის თავში მოეწიე, ერთი იქ მოვკალ ლეკი. მთელი ჯარი გამომიღბა უკან, ისევ ციხეში შეუვარდი, ისევ უკან გაბრუნდა ჯარი. მღევარი თუშისა შეეწია, სოფლის თავში ტყეებია მეც მარტო სულ ტყეზე ვიარე, ვნახე რო ფერდაზე ორი ლეკი მიდის მარტოკა, მივებარე, უკანას თოფი დავხკარ, წინამ თოფი მომიშვირა, დააცემინა, არ გაუვარდა გამოქანდა და მეცა. ხმლებიც ორივეს შეგვწყდა, თოფებიც იქვე დავყარეთ, ხან მე ვიყავე ქვეშა, ხან ლეკი იყო ქვეშა, ვიგორეთ ნახევარ ვერსზე, ტყე ველზე სულ ვიგორეთ. ამ დროს როგორც იქნებოდა, დავრიე ხელი და ჩავივდე ქვეშ, მოვაქერ ხანჯრით თავი. მარჯვენის მოსაქრელად რო შევადექ, ამ დროს ზემოთა მხრიდან ერთი ოცდაათი ლეკი მომადგა, დასწვადეს ხმლები და ხანჯლები და დამიტიეს, გავიქეცი თავქვე ტყეზე ხევში ერთი დიდი კანდარი ხე იყო გადაქცეული, ტოლიანი. მე იმას გადავფრინდი ისინი იმ ხეს ვერ გადმოიდენ, ვიდრე გადმოიღოდენ მე ერთი ვერსი გზა გავიღე. მაშინ დავჯექ და დავისვენ. მაშინ დავყონდი, აღარც თოფი მაქვს, აღარც ხმალი მაქვს, ვიფიქრე: „ავდგე, წავიდე, იქნება ვიპოვნო“. ავდექ, ვიარე ნელა, ნელა. ის ლეკები ხო ვერ შეხვედროდენ ვერც ხმალს და ვერც თოფს. თოფიც და ხმალიც ვიპოვნე, თავიც, ლეკიც. ამ დროს გავიხედე ერთ გორაზე ერთი კაცი ზის: „ნეტავინ იქნება? მიველ, ნელ ნელა:“ ან იქნება დაქრილი „ან იქნება ავადმყოფი“. მიველ ვნახე თუშია, ორი ლეკი მოუკლავს, ორივე გვერდით უწევსა. დაღალული დამჯდარა. სახელად ეს თუში ომალოელი გულუხა.

ერთ ციცი ყოფილიყო, შინ წასულიყო დედასთან, დედო ყველანი ქაბას წადიან მეც წავალი, საგზალი ჩამოყარე. — „არავ, შვილო, არა, დედა გენაცვალა, ცუტუნა ხაროვ, ვერ წახვალევ დაგილამდებისავ. დაგეშინებისავ“. — „არავ, დედო, არავ ყველან წადიანავ, მეაც წავალივ“, მერე დედას საგზალი გამეეცხო, ხურჯინში ჩეყყარა, ეკიდ ამ ჩიჩოსა და წავალის თურ, მემრ შუა გზაზე დაულამდ, ერთ მელაის სოროში შეძვრალიყო, მაგრამ შინ არ ყოფილიყვ, მეზობლებში წასულიყო. რო მისულიყო და შეეხედვ, შიგ სოროში კატა ენახვ. გაქცეულიყ მეზობლებში: „ჰარიქათავ, ამ ჩემ სახლში ეს რა სურიელ შესრულავ. მისრულიყვნეს, მელაები და შეეხედვ: „ჰაბა, ჰა ეს მელაებ დაქცეულიყვნეს, ამასავ ჩვენ ვერ გამოიყვანთავ, თუ გამოიყვანსავ მგელივ!“

მემრინას მეყვან მგელი, მგელს შეხედვ, მგლორო შეხედ, იმ დროს ციცი პირის ბანაში იყო. მგელმა იფიქრა: „ციცი მემუქრებავ, ცხვირზე თითს იკრავსავ“. მგელმა უთხრა: — „მე ამას ვერ გამოიყვანა, თუ გამოიყვანსავ ლორივ, თვარ ამის გამომგდები აქ არავინ გვყავა“.

წავიდნეს, ლორი მიყვანეს. ლორ შეხედა, და იცნო კატა იყო: „ეჰავ“, უთხრა: „ეგ ხო ციცაიავ, ეგ რაგვერ გაშინებს, თავ ფაფა მოხარშეთავ, სუროს კარ ღუდგი თავ, მემრ გამოავ, მე ამ ფოთლებში დამალეთავ, მგელი ზეზე ავიდესავ, თქვენ მელაები იქი აქის დიშალეთავ, გამოალისავ, ჯერ მე გადავეტანებივ, მემრ თქვენაც მომეშველნიდიეთავ“. გამოსრულ ეს ციციო, სუკ-სუკით წასრულ ფაფიან ჯამსთან. ლორს, რო უნახავის, დაშინები, უცახცახებივ. ეს ლორ, კატას ღგონები რო თავგიავ ფოთლებშიავ; გადასტან, ეს კატა დაშინები იმ ლორსა და წამოა-

რდნილ ჭყვილით. გულ გახეთქილ კატა ხეზე ავარდნის, ხეზეითა მგელ ჩამოარდნილ, ჩემ შეკმად მოავ, მელა სულ დაქცეულან, ჩამოსულც იცოიდ და ხურჯინ უკიდებავ, და წასრულ შინისავ დედასთან. დედისად უამბი „ესრ — ესრ იყო“. მემრ დედა გასჯავრომიყუ: „ჭაი, შე, მონაო, შენა, ი მაშივენ გითხარი ცუტუნა ხარი, ქააბას ვერ წახეავ“.

129. ზღაპარი სხრა ძმეზე.

ცხრა ძმათ ცხრა ოთახ სახლ ხქონიყ. ერთ ოთახ სუ ოქროთ სამსვია ხქონიყო. სუ დედისად გადახვიდებიყო სუ პატარა შვილი: „ერთ სალება მოხპარე მამას, კარები გაეალო“. მამას ის გასალებ თმაში ხქონიყო დამალული. დედას სხვა კი ველარ მოეხერხა. ეთქო: „მოდი, თავს დაგიჯიგნავ, შენ თავის დაჯიგნვა გიყვარს“, როცა დეჯიგნ, იმაშქეცალ კარებ გელო, ფულ გამოელო, ერთ ქალის სურათი და გადალუპილიყო, ახში წასულიყო, ვერცხლის სოფელში, სადაც იმ სურათის ქალი ყოფილიყო.

იმ სოფელში მკედელი ყოფილიყო იმისად ეთქო: „აბა ის ქალი უნდა მაჩვენოვო.“ ის ქალი ისთაში ხყვანიყო, რო თურმე არვის აჩვენა: „შენ და შენ რასაც მთხოვ მოქცემო.

ერთ კიდობანსავით გეკეთა ვერცხლისა ისთა, რო შიგ ორ კაც ჩასულიყო, წელო, გალავნის გარეთ დედვა, მაღლ ქალ ხყვანიყ, სულ ყარაულებ ხყვანიყენეს და შიგ თავად ჩამჯდარიყო. მეორეს დღეს ყარაულებს ენახა რო სულ თურ თვალს უცემს, რო მაღლი მაგის ყურებ. მემრ იმ ბატონს ეთქვ: „წაიღეთ და ჩემ ქალს დუდგით შინ საყურებლადო“. როცა დაღამებულიყ, თურ ქალმა საგებელ გაიშალ თავსთანად ფერხთან სანთელ უნთია. გამოიდ ის ბიჭი ფეხთანით, სანთელი თავთან დაანთო, თავთა-

ნითა ფეხთან შიგვე შევიდა და დაჯდა. მერე თქვა იმ ქალმა: „ეს რა ამბავია ჩემ თავსა? ეშმაკ ხარიც გამოჩინდი და ქაჯ ხარიც შენ სიტყვის ამსრულებელ ვარივ“. ახში გაალ კარები ბიჭმა და ორნივე შიგ შევიდეს და დასხდეს, და კარები დაგულეს. მეორე დღეს ნახეს ყარაულებმა რო ქალი აღარ სად იყო. „წაიღეთ ეს კიდობანი“, უთხრა ბატონმა, „და უხვედრ ტყეში დადგითავ. ალბათ, ღმერთის ბრძანება რა არსავ“. გამოიღეს იქიდან და ერთი სახლი ააშენეს შირაქის გზაზე.

ბიჭი მონადირე ყოფილიყო, ორი შვილი ხყოლიყო, ორივე ვაჟი. ის კაც ნადირობ წასულიყო. ერთ ფარის ხაზეინს ეთქო მწყემსებისად: „წადით, იქიდან ცეცხლი მომიტანეთო“. დაგვიანებულიყო ის მეცხვარე და რო მოსულიყვ, ხაზეინს ეთქვ: „რათ დაღვიანდიო“. — „ბატონო, ერთ ისთა ქალ იყვ, რო ყურებით ვერ გასძღები“. წასულიყო ხაზეინი, ის დედაკაცი მეტაცა და ის ბიჭები სახლში დევმწყვდია.

მოსულიყო ის მამა, ბიჭები შინ დეეხელნეს და ის დიც შინ ველარ შეხელ. ცუტუნა ბიჭ ზურგზე ეკიდ მამას, დიდ ბიჭისად ხელ მეკით რო შევანახევე ვისმეო. წყალს გადენილიყო, დიდ ბიჭ წყლის პირზე დეეჟუდა. ჯერ პატარას გავიყვან ზურგით და მერე შენაო. შუა წყალში რო შესრულიყო, გამოლმით დიდ ბიჭს შეეკივლა მეეხედვა და ენაბა რო დიდ ბიჭი მგელს მეტაცა და ცუტუნა წყალმა წაართო უცებ.

მგლის მოტაცებული მემცხვარეებს გეერეკებია, და ცუტუნა ბიჭი მეწისქვილეს დეჭირ და ორივე ბიჭი ცოცხალი დამრჩალიყო, ახში ის მამა ერთ ქალაქში მოსამსახურედ დამდგარიყო და იმის ცოლიც იმ სოფელში ხყვანიყო. როცა ის ბიჭები დაზარდილიყვნეს, მერე ეთქო მემცხვარეს და მეწისქვილეს: „წადით, წყემსად დადექითო“.

ორივე ძმანი ერთად შეყრილიყვნეს. წასულიყვნეს და ვისაც კაცს მაგათ დედახყვანდა, იმ კაცთან მექათმედ დამდგარიყვნეს. მაგათ, ესე იგი ბიჭების მამა ქორწილებულიყო, ხპატიჟობს თურ იმ კაცს, ვისაც იმ დედაკაცი მოტაცებული ხყვანდა. ბევრ პატიჟილის შემდეგ, თავის მოჯამაგირენი წელალნეს ყარაულა: „რო დიაცმა ხალხი შიგნიდან დაკეტოს, ქმარი აქ მოიდეს და თქვენ კიდე კარებზე ყარაულად დაუდგედიდე“. თურმე, ის ბიჭები იმ ქალისებია შვილები და იმ ბიჭების ხაზენი კიდე მამაა და, თურმე, ეს არ იციან. ბიჭებს საობარ ჩამოღვარდნიყო, დიაც, ესე იგი დედა, თურ შიგითა ყურს უგდებს; დიდ ბიქს ხსონებიყო, თურმე უამბობს: „მე, თურმე, მგელს მოეტაცე, ჩემ ცუტუნა ძმა — წყალს, და დედა ჩემი მეტაცა მემცხვარეებს“.

გაიგეს ერთმანეთი. დედამ კარები გააღო, შერეკა შიგ და უთხრა: „ის დედა მე ვარ, მემცხვარეებმა რო მომიტაცეს და დეეწვინა ბიჭები და შუაზე თითონ დაწოლილიყო“. მოიდა ქმარი, ძლიერ გაჯავრდა რო ნახა ბიჭები ასე იწვნენ. წავიდა იმ კაცსთან, ვინც ქორწილში დახპატიჟა და უთხრა: „ეგ რა მიყავ, შენ რო მოჯამაგირეები გაგზავნე ორივენი ჩემ დედაკაცსთან წვენანო“. უთხრა იმ კაცმა: „სამივენი ჩემთან მორეკე, და მე ყელებს სამივეს დავჭრიო“. დედა კაცმა უთხრა: „აცალეთ, ერთი ორი სიტყვა მათქმევინეთ, მერე თქვენი სიტყვა ასრულდესავ. როგორ არ შევრეკევდე, ჩემი შვილები არიან, მე რო სახლიდან გამომიყვანა ეს ბალები სად დაწირა, სახლში კარებ დაგულულში, აბა, მე დღეს ამათ დედა ვარი, შინ როგორ არ შევრეკევდე“. მერე, რომლის ქორწილიც იყო, იმან უთხრა: „აი, შე მამაძალო, შენა ხარ ჩემი მოღალატე. მე ერთ შვილი წყალმა წამართო და ერთი მგელმა მომტაცა, და დღეს ამათ მამა მე ვარო“. გაუხდა

იმაზე ჩხუბი, ამიღო ხმალი და გაარეკებინა თავი. ეგ შვილებიც თითონ დარჩა და ის ქალიც. ისე რო ორი ცოლი გაუხდა, გაზარდილი ორი მისი შვილი, რომლებიც ხყვანდნენ მოჯამაგირედ, თურმე იმისი შვილები არიან და იმან კი არ იცის.

ქირი იქა, ლხინი აქა; ქატო იქა, ფქვილი აქა.

130. ზღაპარი მელაზე

ერთხელ ქალებს შიყარა წმეეკრიფა. როცა ლხინში არიან გახურებით, ამ დროს ერთ მელა შესჩენიყო: „სტუმარ არ გინდათავ, ქალებო?“

— მოდილა, მელო, მოდი რაგვერა არ გვინდა. გადებდინ კერაის თავ. მემრ, თურ, თამაშობენ, მელოსად ეთქვ: „მელო, შენაცალ ითამაშე“.

— „არა, ვერ ვითამაშებ, ყელ მოხვეულა არ მიძესავ“. ქალებს სუყველას ეყარ თავის ყელსდებაებ, მელოსად ყელზე ჩეყარ. მელოს ეთქვ: „მე პატარა ადგილ არ მეყოფა სათამაშოდავ“. სუყველან განზე დამდგარიყვნეს, დიდ ალაგ მეცალ მელოსად. მემრ მელოს დეძახ: „განი, ბიჭებო, ტაში, ქალებო!“ გაფრ-გამოფრენიყო, გაფრ გამოფრენიყვ, კარში გავარდნიყო, გაქცეულიყო და მელაებში წასულიყო, ის ვერცხლის ყელსადებაებ მელოს დარსჩომიყო. ეს ქალებ დამრჩალიყვნეს ცარელან, ეტირა, ეყვირა, მაგრამ რასად უშველდეს.

იმ მელას მეზობლებში შემოხვევიყვნეს გარშემო: „მელო კარგაო, ეს ყელსადებაებ ვინ მოგცა?“ მელას ეთქვ: „ერთ დარ ღამეშიავ დარივ ალაზანში ჩავძვერი, აძოვძვერი, ყინულზე გავგორდი, გამოვგორდი; რო ავდექი, ეს ყელსადებაებ ამესხავ. თქვენაც ჩედით და ალაზანში ჩაძვ-

რენტავ, ამოძვრენტავ და ზედ ყირვანზე დაწვენთავ სანამ მე არ დაგიძახებთა, არ ასდგნეთავ". ის მელაეებიც ისრ მოქცეულიყვნეს, ჯერ ჩასულიყვნეს წყალში, შემრ ამოსულიყვნეს და ყირვანზე დაწოლილიყვნეს. ცოტა ხნის შემდეგ ყელსადებაიან მელოს ეძახ: „არიცქათავ, მელაებო, ჯარი, ჯარი, ჯარი!“ გულ გახეთქილ მელაებ წამოყრილიყვნეს. მელაებ ყირვანზე დამბულებს, ზოგს თავ მოგლეჯიყვ, ზოგს კუდი, ზოგს კიდე ბარკალი. ქირ წავიდა, ლხინ მოიდა.

131. ზღაპარი მონადირე ბეროზე.

იყო და არა იყო, ღვთის უკეთესი რალა იქნებოდა? იყო ერთი კაცი, მონადირე ბერო. სოფლის მოშორებით ხქონდა მთების შუაზედ სახლი ანუ ქოხი. იყო თავისთვის მარტოკა. წინა დღისით წავიდ სანადიროდა და მოკლა ერთი გარეული თხა და მოიტანა ქოხში, მოხარშა და შეექცა ჩვენი ბერო.

დილით რომ გათენდა, მზე ჯერ ამოჩენილ არ იყო, რომ ბეროს გეგონ რალაც ძახილი: „მიშველ, ბერო, მიშველ, ბერო“. ქოხითა გიხედ და დინახ რომ პირდაპირ ფერდ-ზედ წინ ქალი და უჯან მგელი გამორბიან. ის არის უნდა დეწიოს მგელი ქალს და შექამოს, რომ ბერომ მავლ ტალიან თოფს ხელი და გავარდა, ქოხშიით გაიქცა, ჩამოუჯდა ბერო და მგელმა ქალს კაბას კბილი დასწვდა. როდესაც თოფმა იგრიალა, მგელი იქვე დაეცა და ქალი გადარჩა.

გაქცეული და შეშინებული ქალი მოვარდა ბეროსთან და ჩამოჯდა მტირალი და ფერ ახერეტილ, — „ბერო, შენ მე გადამარჩინე და ბედსა გწევო“, უთხრა ქალმა.

შეხედა ბერომ და ქალს ფეხები უკუღმა ება. ბერომ შეატყო, რომ ეს ქალი ეშმაკი იყო, ანუ ქაჯი. შემდეგ დაღამდა, და ის ქალიც იქვე დარჩა და ბეროს ერთ ნაბად მეტ არ ჰქონდ, ქვეშ კიდევ ჯიხვის ტყავებ ეგო ლეიბად. ბერომ გაშალ საგებელი, და დაწვნეს ერთათ. მხოლოთ მონა-კი არაფერი იფიქრ, არც ერთს და არც მეორეს. ბერო ისევ ხანჯარიან დაწოლილ და ქალს უთქვამავ რომ: „ბერო, ხანჯარი და იარაღი მეტა მაშინებს და შეიხსენიე“. ბეროსაც შუხსნი. გათენებულა დილაი და ამდგარან, პურ უქამავ და მერე ქალმ უთხრა რომერ: „ბერო, ეხლ ჩვენ წავიდეთ და აიქ დიდ კლდეებ რომ არის, იმ კლდეებში შევალთ და შენ არ დაგეშინოს. შენ ქათიბის კალთაზედ ხელი მომკიდევ და მომყევი. შიგ კლდეში რომ შევალთ, სოფელში შევალთ და დაგიწყებენ: „გამარჯობა, ბერო გამარჯობა ბერო!“ შენ ხმა არ ამილო. ხმა არავის გასც. ჩემ დედ-მამას ჩემს მეტ არაეინ ხყავის. იმთ ეხლ მკვდარი ხვგონივარ, ძალიან გუხარდება და გეტყვიან: „ბერო, ეხლ რა გაჩუქოთ, რომ ცოცხალ შვილ მოგვიყვანევ?“ შენ უთხრიდ, რომევ ერთ პურის კვერ მომეცი თავ და ერთიც ჩაჩივ. ძალიან გუძნელდებ, მაგრამ მოგცემენ“.

გოხკიდ ბერომ ქათიბის კალთას ხელი და გახყვ ქალს, მაატარ მანა ხევ-ხუფები და მიაღგნეს დიდ კლდეებს. პირდაპირ კლდეებში მივიდ ქალი და ბერო. გაილო კლდე, რაგვერც კარები, შევიდეს ქალიდა ბერო, და ისე მოხურ კლდე. შეშინდ ეს ბერო. სოფელში ეგებებიან: „გამარჯობა, ბერო, გამარჯობა ბერო! კაც არ ხარი, გამარჯობას რაგვერ არ გვეოზნებ?“ მაგრამ ბერო ყურსაც არ უგდებს. მივიდეს ქალის დედმამასთან, მეხვიენეს, სიხარულისგან აღარ იციან რა უნდ ქნენ, რომ დედისერთა ქალ ცოცხალ მუიდ. ბერო ათვალთერებს ყველას, უკუღმა აქვის ფეხები. დედ მამათ უთხრეს ბეროს: „ბერო, ამდენ

სიკეთე გვიყავ და რას გვთხოვ რო მოგცეთ?“ ბერომ უთხრა: — „ერთი ჩაჩი მომეცით და ერთ კვერ პური“. დალოდნენ ეს დედმამანი, მაგრამ რას იზმენ. შეილ ცოცხალ მოხგვარ ბერომ. მეგრ შევიდეს დედ მამანი, დედამ ჯამილო პური. მირველა ერთ მტკაველ სიგაძე სიგანე ხ ქონდა და ვერშოკიც სისქე, ეგრე რომ ერთ კაცს კარგათ პურს აქმევდ, კიდეც დარჩებოდ, გამოუტანა და მისც ქალის დედამ პური ბეროს და უთხრა რომეც: „როცა მოგშივდეს, პური შექამე და ერთ ლუქმისა კიდეც გულშიდ, თორემ დაგეკარგებ, არ ინახებ“. ქალის მამამ გამოუტან შავი პატარა სახურავი ქუდივით მანდილის ფერაი. ქალის მამამ უთხრა ბეროს: „ბერო, აი ამ ჩაჩს გაძლე და ეს ჩაჩი არის უჩინარი გექნება ზედ ტანზედ და ვერავინ ვერ დაგინახავს, მხოლოდ დაბლ მიწაზედ არ დასდ, თუ დასდევ მიწაზედ, დაგეკარგებ“. ისევ გამაცილეს ბერო კლდის კარებს და გამოვიდა მზეზედ. სანადიროთ რომ წავ ბერო, წააელებს ჯიხეს რქებზედ ხელს და ისე იჭერს. ერთ ღროს ბეროს ტანსამოსის გამოცვლა დასჭირდ, და შემთხვევით ჩაჩი მიწაზედ დასდვ, უცებ ისევ მოძებნ, მაგრამ სად, სადღა იპოვნის მიწაზედ, დაეკარგა სამუდამოთ. ეხლ დარჩ პური. ერთ ღროს წავიდა სოფლად, დაითვრა ბერო და პური ის ნატეხი მთელი შექამა და რაღას იზამს, ისაც დაეკარგა. წინავე კი სკამდა ბერო, ერთ ლუქმას დასტოვებდა, მოშვიდებოდა ნახავდა გუდას, ისევ მთელი იყო პური, მაგრამ ეხლა აღარც ჩაჩი აქვს ბეროს და აღარც პური. წავიდა ისევ. ძველ ქოხს მიატანა ბერომ და მიდიოდს სანადიროთ დღისით. დაღამდებოდა, ქოხში იჯდა მარტოდ მარტო და იქ იგლოვდა უჩინარ ჩაჩ და პურის კვერს. ქირი იქა, ლზინი აქა, ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ერთი კაცი ყოფილა, სოფელ შენაქოში. იმას ეძახოდნენ სახელად უთორს, გვარი კი ჰქონდა გულუხიძე, ყოფილან რვა ძმანი. როგორც კამეჩები, ისეთი ღონის და ისეთი დიდი ტანისები. სოფელი არაფრად არ უნდიათ და ამის გამოთ სოფელი სულ შიშში იყო მათგან.

ერთხელ დაჰპატიჟეს რვანივე ძმები სოფელ ომალოში ნათესავეებმა. შენაქოელები სხვებიც ბლომად იყვნენ საჭეიფოდ სოფ. ომალოში. როდესაც ძმებმა გულუხიძეებმა ქეიფი გაათავეს და შინ მოდიოდნენ, უცბათ, თითონაც ვერ გაიგეს, დაკარგეს მერვე ძმა. უმეშოდ მისი ვერაფერი ვერ გაიგეს. დარჩენილი შვიდი ძმები როდესაც ჩამოვიდნენ ს. შენაქოში, ხალხს დაუწყეს აჯანყება და ხან მანდილოსნებს უპატიო სიტყვებს ეუბნებოდნენ და ლანძლავდნენ, ღამე რომ დაიძახებენ სტუმარს მასპინძელი წაიყვანსო, მეორე დღით გამოვა ოთიური და ხალხში იკვების: „წუხელ მე ვიყავი მავნის ცოლთან და საქმე გავაკეთეო“.

ოთიურმა ისე შეაშინა სოფელი, რომ ვერავინ ვერც ხმასა სცემს და ვერც უძრახდებიან. მთელი სოფელი შვიდ კაცმა ჩაიგდო ხელში და მთელ სოფელ შვიდი კაცის მკლავის გამსწორებელი არავინ ჰყავდათ.

ძმები გულუხიძეები იმისთვინ ემუქრებოდნენ ასე სოფელს, რომ მათ ეთქვათ: „თუ თქვენ კარგი კაცები ხართ, რატომ სისხლს არ აიღებთ ძმა ვინ მოგიკლათო?“ ყველა ძმებზე მავნებელი იყო ოთიური. ოთიურმა დედაკაცებიც კი აიჯანყა თავის თავზე. აჯანყებული ხალხი ხმას ვერ იღებდა ოთიურთან. როდესაც დიაცებს წყალი მოჰქონდათ, მაშინ ოთიური წინ გადაუდგებოდა, თუნგებს ჩამოართმევდა წყლით სამსეს, შეიტანდა, თავიანთ ქურქლებს გაამსებდა და ცარიელ თუნგებს უკან უბრუნებდა

8. ნ უ მ ა რ ი

ნუცალ გირევს ჩამადგა, როგორც ნატბაურ წყალიო,
მეცნეთ გაგზავნა თუშებთან; „ბეგრათ უნდ მომცეთ
ქალიო“.

ზოგმა სთქვეს: „ბეგარა მივსცეთ, მტერმა მოგვტაცა
კარიო“,

ზოგთ სთქვეს: „ბეგარს ნუ მივსცეთ, დაგვიცინებენ
სხვანიო“.

ქალმან გაიგო ყვავლოსა, დაწყევლა თვისი ძმანიო,
მთასა მაღალსა გადმოდგა, კლდეს აქანებდა თმანიო.
ეს რომ ითბანურმ გაიგო, მალე შემოირტყა ხმალიო,
ხალამო ხანი დაიწყო საკახეთური გზანიო.

დარბახის ვაკეს ჩამოვიდ, ცხენმან დაუგდო ნალიო.

ჩამოხტა, ისევ დააკრა თვალ შუა ღამის ხანიო,

გასათენებლად გაულო თელავ გალენის კარიო.

გაწყრა, გაჯავრდა ლევანი: „რა დროს სტუმრობის ხანიო“?

— „შენი ქირიმე, ლევანო, მტერმან მოგვტაცა კარიო,
თუ რასმე შენ აწ გვიშველი, თუშებ ვართ შენი ყმანიო“.

დაჯდა ლევანი, დაწერა: „ძმურად გვიქირეთ მხარიო,“

ქიზიყში კაცებ გაგზავნა: „დიდ მომივიდეს ჯარიო!“

გასათენებლად მოვიდა ქიზიყის დიდი ჯარიო,

გძელ ყანას ამოდიოდა, არა ჰქონდ სათვალავიო.

გომეწორის ვაკეს ჩამოდგა, როგორც ნატბაურ წყალიო.

გირევის წყალში გავარდა ვაჟიდ ლურჯ პერანგიანი,

ნუცალ კარავს დაკაფა ნაკუდაურის ხმლითაო,

მოსტაცა ოქროს ლამბაქი, გამოვიდ სახელიანი.

გამაიყარეს ქისტები, ფარსმის თავს გადმოდისაო.

უკან მოსდევენ თუშები, წკეპად გამოდის ხმლისაო.

იქამდინ მისდივ თუშები, სანამ ნიშანში ჩინსაო.

ნუცალას ცოლი მოეგებდ: „ნუცალა სადლა ქნილაო?.

დიაცებს. მაშინ სოფელმა დააწყო პირი და შეჰკიდეს ალუდი (იმას ეძახიან თუშები სამხეთოს).

იყო ერთი კაცი სოფ. დანოში მცხოვრები. სახელად ერქვა ხეტა. ის ძალიან შემძლე კაცი იყო და იმათ სოფელში, გარდა ხეტასი, შეილდი არავის ჰქონდა. მარტო მას ჰქონდა ძალა იმდენი, რომ ჩხუბში ეხმარა შეილდი. როდესაც ს. შენაქო შეაწუნა გულუხიანთ ამაყობამ, წაღლანეს ხეტასთან შპიონი ს. შენაქოელებმა მოსაყვანად. პურ-ღვინო გაიტანეს საქეიფოდ, მხოლოდ პური ვერავის გაუტეხნია. ამ დროს უოური თავის სახლში ზის, სტუმრები ჰყავ, სტუმრებთან სვამს, დროებას ატარებს და თან ეუბნება სტუმრებს: „შესვითო ეს ლუდი და არაყიო“.

ამ დროს მოვიდა ხეტა, ხალხი გამოსულია ბებენეს, თითქოს სადილობა გადასული იყო, პური ისევ გაუტეხავი იყო ოთურის შიშით. მოვიდა ხეტა, ყველას გამარჯობა ჰკითხა, მთელ სოფლის ხალხს ყველას ხელი ჩამოართვა. ხალხი აიშალა ხეტას პარტივის საცემლად. ერთი სკამი იდგა და ზედ ბალიში ჰქონდა დადებული, ყველანი თავის ადგილზე დასვა, თვითონ კი იმ ჩიკაზე ჩამოჯდა. მემრე ხეტა ადგა და ჰკითხა ხალხს: „სამკედრო არის თუ სამხეთოვო?“ ხალხმა უპასუხეს: „სამხეთო არის, მაგრამ ოთურის გამოსვლამდე ჩვენ არ შეგვიძლიან დალოცვაო“. იმ საწყდებზე რკინის მათრახი იდო, ეს იყო ოთურის, და ვინც ამას ხელს დაადებდა, ამ მათრახით უნდა მოეკლა ოთურს. ხეტამ ეს რომ გაიგო, სთქვა: „რა არის, მე დაელოცამ და, როდესაც ოთიური გამოვა, იმას გამარჯვებისას შევასმევო“. მაშინ ხეტამ სთქვა: „რა ამბავია, რისთვის მომიყვანეთო?“ დგას ალუდისა სამსვიაი, ფლას გადაფარებული. მაშინ სოფელმა უთხრა; „რომ ჩვენ არ შეგვიძლიან მაგის დალოცვაო“, და ხალხი უძრავად ისხდნენ. ხეტამ აიგრილა, ოფლი შეშრა, ფლას ხელი მოჰკიდა, ასწია და

იქით გადაადგდო. ამოიღო ალუდი, მოსდვა თუნგიანი ტარ-კოშით და შესვა. როდესაც ხეტამ ერთი თუნგი დალივა, თქვა: „პირიც ვერ გავიფეანტეო“, მეორე ამოსდვა, მეორეც შესვა: „ძლივს ყელი დამისველდაო“, მესამეც რომ ამოსდო, მაშინ სთქვა: „ეხლა მუცელი გააგრილაო“.

ამ დროს წავიდა შპიონი ოთიურთან და შეატყობინეს, რომ შენი საწლდე ერთმა კაცმა დალოცაო, ფლასი და მათრახი იქით გადაუსწრაო. მაშინ ადგა და წამოვიდა ოთური. რომ მოვიდა, სთქვა: „ვინა ხართო ჩემს უფროს-ნიო, ვინ ეწევით მამაცობასაო, იმის ცოლი და დედა გატირეო!“ ხეტამ უთხრა: „ოთურ, მე ვარ სტუმარი. შენ კი ჩემი მასპინძელიო, შენი გამარჯვებისაო!“

ოთურმა რომ ხეტა ნახა, ძალიან შეეშინდა, და ხეტას უთხრა: „მაიცადე, შინ წავალო, ჩავიცმევ ტანისამოსსაო, შევიმოსები ჯაჭვ ჩაჩნებითაო, სასიკვდილო მათრახი შინ მაქვსო და იმით გეომებიო“. გამოვიდა ოთური, ხეტამ მიაგება ტარკოში ალუდიანი: „მასპინძელ, შენს გამარჯვებისაო!“ — „მე ეგ არ მინდა, სტუმარო!“ — უთხრა ოთიურმა და მათრახი გადაჰკრა ხეტას. ამაზე ოთიურმა უთხრა: „ეგ არის შენი გამარჯვებისაო. ერთხელ კიდევ დამკარი, ოთიურ“, უთხრა ხეტამ: „იქნებ პატარა მეტკინოსო, რომ მეც ჩხუბის მადაზე მოვიდეო. (ნუ დაიკვებებთ, ფშაველებო, არც არის ჩვენი ბრალიო)“ ხეტა დგას კამეჩივით, ოთური კი მათრახს სცემს. როდესაც მესამე მათრახი გადაუჰკირა ოთიურმა, მაშინ ხეტამ დაავლო ხელი და მიწაზე დარტყმით ოთიური გაასაფსავა, შემდეგ აიღო და ლუდის ქვაბში ამოაველო, მოუნათლა ბაღსავეთ ამოიღო და მინდვრისკენ გაისროლა და თან მიაყოლა: „შე მამაძაღლო, ეხლა გაძებო!“ დარცხვენილი ოთური ადგა და შინ წავიდა.

შვიდნივე ძმანი ხეტას შიშით გარეთ ველარ გამო-
დიოდნენ. ხეტამ ხალხში მუქარადა სთქვა: „ოთურ, რად
აწუხებ ჩემ ქალჩლებსაო? თუ კიდევ მოციქული მომი-
ვიდა, ვაი, დედი შენის ღმერთსაო“.

ხეტა იყო იგეთ მუცლის პატრონი, რომ სამ ჩაფს
ალუდს ერთხელად, ერთი ხელადა პურის არაყს (წინ გა-
მონახადს) და ცხრა ფეჩის პურსა ზაკუზკაზე ძლივს ჰყოფ-
ნოდა. ხეტას უღალატა ძმობილმა და იმან მოჰკლა თათ-
ბირით. გაიგო გულუხიძე ოთურმა. უარეს დღეებში ჩაა-
ყენა ს. შენაქის ხალხი.

სოფელმა პირი ქნა, ალუდები ჩააყუდეს, მოხარშეს და
აიტანეს ვებუშიკიზე შენობა დაიწყეს საყარაულო ციხისა.
შვიდნივე ძმები იქ არიან, უხედებიან მეტად კარგათ მთე-
ლი სოფელი ერთგულად და ტკბილი ენით. სოფელმა
დაათრო შვიდივე ძმები ალუდით, არაყებით, და მაშინ
შეჰფიცეს ერთმანეთს: „ვინც უღალატოთ ამაში, იმას
მანდილი ერგოს დიაცისო“. ხმალ-ხანჯლებით დეერიენეს.
შვიდივე ძმები გულუხიანის ციხეში ამოხოცეს. ეს ამბავ
შპიონმა შაატყობინა ოთურის ცოლს რომ: „შვიდივე
ძმები დახოცეს, შენ მაინც გაიქეცი და თავს უშველეო!“
ქალი გაიქცა თავისი აკვნისანი ყმაწვილით მამასთან. მამას-
თან მივიდა და უთხრა, რომ: „ოთიური და მისი ძმები და-
ხოცეს, მე მაინც გადამარჩინეო“. გაჯავრებულმა ოთურის
სიმამრმა (ქალის მამამ) სთქვა: „ძალიდან ძალი გამო-
ვა, ძალიდან ბატკანი ვინ სთქვაო“.

გამოაძრო აკვნიდან თავის შვილის-შვილი კედელს
მიარტყა და მოკლა, შვილი კი გადაარჩინა.

დაგლავნათ, გულუხიძენო, ოთურის ამაყობამა
ოთურის ცოლმა ლამაზმა, დედაში თავადობამა,
ოთურის ცხენმა საღარმა, ხაგირში ქარაყობამა.

გამოსანები

133. ტომარა ტონტროკელაო, სახელს გეტყვი, ვერ იაზრებ (თუშურად ხაკი. ქართულად საცალო).

134. ავხადე ლიპლიპელასა, ჩავხედე გულ-ყვითელასა. (ეს გულ-ყვითელა ხქვიან ერბოს).

135. ცავ, ცავ, კავკავ, ლობეს ხელი გაეყავ, ცავ მოვდრიკე, მარსკლავ მოვწყვიტე (ესკალა).

136. ბაბანობს ბაბანაური ბაბანოს იბანებაო, იმის ნასროლი ისარი ხელმწიფეს ეკადრებაფ. (წისქვილი).

✓ 137. ორბი მოჯდა ორასი, ფრთა გაშალა სამასი, კანკი ათას ხუთასი. (მზე).

138. ასანაურის ხიდზედა ასი ფარა ცხვარი დგასა, ერთიც რო მოაკლდების, ყველა იმას დაეძებსა. (ქესი, ბალი).

139. დედა არა შობილიყო, შვილი ქალაქს მიდიოდა (ბოლი, კომლი).

✓ 140. წითელსა ეკლესიასა შავი შემოჯდა ყორანი. (ცეცხლზე რო ქვაბს დასდგამს).

✓ 141. ასი სუფ ავიარეო, ასი ბუდე ავშალეო, ქალსა დილი ავყარეო, კალათაში ჩავყარეო. (სიმიინდი).

✓ 142. აქედან გავკარ ისარი, აბანოს შეეძარ ფიცარი (კივილი).

143. დავკარ ხმალი, ვერ დავატყე კვალი (წყალი).

144. აბდი ბაბდი ოქროს ტახტი, მზით ავილე, მთვარით ჩავდგი. (ყინული).

145. ნაყის, ნაყის ნაყისავ, დაანათის ნახისა, ამას კიდევ ხვლებია მიაღვის და ნაყისა, ბეკის ძირში ვიჯდით, შე კი ვერა მნახისა. (ელვა, ქუხილი, სეტყვა).

146. წვერი ქაშია, შუაშია რკინაშია, თავი მიწაშია (ცხენის ფეხი, ნალი და უსმარი).

147. კრიჭი, კრიჭი კრიჭინასა მკედარი ცოცხალს უჭირავსა, ღმერთო, ჰკითხე შენ იმასა! რათ უჭირავს შენ იმასა (ცხენის ფეხები და ბორკილი).

148. ბაგაბა სტრაცევდა, (საცერი)

149. ფური ფაშტეს შევაგდე, კუდი ხელში დამრჩავ. (ესკალა).

150. იქ ჩადვრა, აიქ ამოდვრა (თუშურად სახნული, ქართულად გუთანნი).

151. ახეო მახეო, ეშმაკისა სახეო, წვრილი ტიტი გაბმულ იყო, ჩემი თვალით ვნახეო. (ობობას ბუდე, თუშურად ბებერა).

ს ა რ ჩ ე ზ ი

წინასიტყვაობა — ს. მაკალათია

5

1. საგმირო

საგირთეს ციხე (მთქმელი ლუი თორღეაისძე 95 წლ. სოფ. ხახაბუ.)	11
ბახტრიონი (მთქმელი იროდი ალსჟანაშვილი 41 წ.)	11
ხეხვაი (მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. სოფ. ჩიღო.)	12
გიორგი და იოსებ ხარანაული . (მთქმელი მაკატო ბელოძე 82 წ. სოფ. ომალო.)	13
ფირუზხანი . (მცხეთე)	14
თინას გმირობა (მთქმელი ბაბაღე გულუხაიძე 56 წლ. სოფ. ომალო.)	14
მურთაზი (მთქმელი თისო ბელადიშვილი სოფ. დიკლო. 71 წლისა.)	15
ნუცალი . (მთქმელი ლუი თორღეაისძე 95 წ. სოფ. ხახაბუ.)	16
* * (ქაჩუსა თავსა გადმოდის დიდი ნუცალის ჯარია) . (მთქმელი გიო ელანიძე, 65 წლ. სოფ. ჩიღო.)	17
დიკლოს აოხრება . . . (მთქმელი რომანოზ სისვაური 19 წლისა. სოფ. ომალო.)	18
(ვარიანტი) (მთქმელი გიორგი ტარკოშაიძე 62 წლ. სოფ. ხახაბუ 14 ივლისი.)	19
შენაქოს აკლება (მთქმელი ალ. უჯირაული.)	19
გულზადარა (მთქმელი გიო ელანიძე 65 წლ. სოფ. ჩიღო.)	20

(ვარიანტი)	21
(მთქმელი მაკატო ბელოიძე. სოფ. ომალო.)	
* * (დაიძრა, გამოემართა დიდის ბუსურბნის ჯვარი)	22
(მთქმელი გიორგი ტარკოშაიძე 62 წ. სოფ. ხაზაბუ. 14 ივლისი.)	
იმამ შამილი	23
(მთქმელი თისო ბელადიძე სოფ. დიკლო.)	
დავით ბელადი	24
(მთქმელი ლუი თორღვაიძე 95 წ. ხაზაბუ.)	
თამარ დედუფალი	25
(მთქმელი საბა ითიურიძე 48 წლისა, სოფ. კონთიო. 1931 წ. 25 აგვისტო)	
გიგა	26
(მთქმელი საბედო იჭირაული 75 წ. სოფ. ომალო.)	
აქვარაზე გალაშქრება	27
(მთქმელი თისო ბელადიშვილი)	
ცხენო, ლალი გყავს პატრონი	28
მთქმელი თისო ბელადიშვილი.	
ზაგვაზელბთან ბრძოლა	28
მთქმელი თისო ბელადიშვილი.	
უმან ხაჩიშვილი	29
(მთქმელი კობე ჩიგლაიძე 25 წ. სოფ. ჩიღო 21 აგვისტო.)	
ნადირო მგელოიძე	30
(მთქმელი თისო ბელადიშვილი.)	
ნინო თორღვას ქალი	32
(მთქმელი გიორგი ტარკოშაიძე 62 წ. სოფ. ხაზაბუ 15 ივლისი.)	
ტყვედ გატაცება	33
(მთქმელი ეთო გიოს ასული ბაკურიძე 25 წ. 18 აგვისტო.)	
გეორგი გელანაშვილი	34
იობ ჩილოელიძე	35
(მთქმელი გიორგი ტარკოშაიძე 62 წ. სოფ. ხაზაბუ 14 ივლისი)	
ბერიძე	37
(მთქმელი ლასარე ბუხაჩაური 52 წ. სოფ. ხაზაბუ. 4 აგვისტო)	

ლაშარს მოვიდა თილიძე	38
(მთქმელი ამბრო ელანიძე, სოფ. ჩილო 1931 წ. 30 წ.)	
ბაგვეხელებთან ბრძოლა	39
(მთქმელი თისო ბელადიშვილი 71 წლის, სოფ. დიკლო 1931 წ.)	
ივანე ელიზბარიძე	40
(მთქმელი ლუო თორღვაიძე 95 წ. ს. ხახაბო.)	
ქოქრია და ბექურიძე	41
(მთქმელი ერეკლე ოქილაიძე 63 წ. სოფ. ხახაბუ 28 ივლისი)	
ბიჭური	41
(მთქმელი ლახარე ბუხაჩაური 52 წ. სოფ. ხახაბუ 4 აგვისტო)	
გერმანიის ომი	43
(მთქმელი მიშა კობიაშვილი.)	
ქისტებს უპარავს ცხენები	44
(მთქმელი ლაერენტი მოლაძე 18 წ. სოფ. ჩილო 22 აგვისტო.)	
ჩიხარაულის ტყავ თეთრო	44
(მისივე.)	
დადექ, დაგვეხსენ, ვაზაძე	45
(მთქმელი გ. მიქელაშვილი.)	
გიორგი შავარდაშვილი	46
(მთქმელი თებრო იჭირაული. სოფ. ომალო 1931 წ. 30 წ.)	
დავით ჩილოელიძე	47
(მთქმელი ლახარე ბუხაჩაური 52 წ. სოფ. ხახაბუ. 6 აგვისტო.)	
ბრძანებდა ლაშარის ჯვარი	48
(მთქმელი გამიცო ბელადიძე 67 წლის. სოფ. დიკლო.)	
შატილ მოიდა ხოხობი	49
(მთქმელი ლახარე ბუხაჩაური 52 წ. სოფ. ხახაბუ 6 აგვისტო.)	
ფირუზან	50
(მთქმელი ლახარე ბუხაჩაური 52 წ. სოფ. ხახაბუ 6 აგვისტო.)	
გიგაი	51
(მთქმელი კობე ჩიგლაიძე სოფ. სისო.)	

*** (—სოლიშვილმცე ვინ მოკლა, გმირი არწივი მთისაო) (მთქმელი თისო ბელადიძე 71 წ. სოფ. დიკლო 17 აგვისტო).	51
--	----

II საყოფაცხოვრებო

დაუქარ, ჩემო ჩონგურო (მთქმელი თისო ბელადიძე 71 წ. სოფ. დიკლო 17 აგვისტო)	55
ქალ, გუშინ (მთქმელი კობე ჩიგლაძე 25 წ. სოფ. ჩილო)	55
თვალფუჟუნა ლამაზ ქალი (მისივე)	56
*** (ალმასის ფანჯარაშია, ქალო გიჩანდა პირია)	56
*** (გახაფხულისა ხანზედა ბუკაკას ასხი ბუმბული).	56
გადმომავალი მერცხალი (მთქმელი სილო მოზაიძე)	56
ქალ მიდიოდა წყალზედა (მისივე)	57
*** (ვინამ ჩამოხვალ გორიგორ, ცხენიმ ვის მოგყავს რეტადა) მისივე)	57
*** (წუხელის ქალმა ლამაზმა, კარს ჩაუყარა კლიტენი).	58
ქალო, ქმარს რად არ შეირთავ (მთქმელი თისო ბელადიძე 71 წ. სოფ. დიკლო 17 აგვისტო)	58
ვაი, რომ მალე მოგწყინდე (მთქმელი ეთო ბაკურიძე 25 წ. სოფ. ჩოლო 18 აგვისტო)	58
მითხარ, ვინ გშობა ხმელეთად.	59
ვაჰმე რა ბედი დავყარე (მთქმელი სიდო მიქოს ასული მოზაიძე 33 წ. სოფ. დიკ- ლო 16 აგვისტო)	59
ბიჭო, ვინ წახვალ ქალაქში (მთქმელი სიდო მოზაიძე 33 წ. სოფ. დიკლო 16 აგვისტო)	59
ქალო, გიქებენ საქმროსა (მთქმელი საბა ითიურიძე)	60

ქალო, ნუ მტანჯავ ლამაზო (მთქმელი ნიკო აფშინაშვილი)	60
ჩვენ რომ ერთმანეთ გვიყვარდა (მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. სოფ. ჩიღო)	61
* * * (იმერეთს თავგადადიო აქლემის ნატოტარია)	61
ქალო, შენ კივიჟელაო (მთქმელი ამბრო ელანიძე სოფ. ჩიღო 28 წ.)	62
ქალ ვინ ხარ	62
გარა დარცალის სიკვდილი (მთქმელი საბა ითიურაძე სოფ. გირევი)	63
მიხაი უშურაული (მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. სოფ. ჩიღო)	64
სიკვდილო უსამართლოო (მთქმელი სოფიო იჭირაული. 56 წ. სოფ. ომალო)	66
საბრალო ხუტის დედაო (მთქმელი კობე ჩიგლაძე 25 წ. სოფ. ჩიღო 1931 წ.)	67
ჩილოს-გმირები (მთქმელი თებრო იჭირაული 70 წ. სოფ. ომალო 1930 წ.)	69
მოუკლავთ ბეროს იობი (მთქმელი ირაკლი ელანიძე 32 წ. სოფ. ბოჭორვა 29 ივლისი)	70
ციდან წამოიდ ღურბელი (მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ.) სოფ. ჩაღრ. 18 აგვისტო	71
ხახაბუელი თიბელანთი (მთქმელი ლაზარე ბუხაჩაური 46 წ. ს. ხახაბუ 29 ივლისი)	72
თისოს რევაზის სიკვდილი (მთქმელი ლაზარე ბუხაჩაური 52 წ; ს. ხახაბუ 6 აგვისტო)	73
კობეს სიკვდილი (მთქმელი ლაზარე ბუხაჩაური 52 წ. ს. ხახაბუ 6 აგვისტო)	75
სამუხში ჩავა ყორანი (მთქმელი ლაზარე ბუხაჩაური 52 წ. ს. ხახაბუ 6 აგვისტო)	76
ხეცას დარეკეს ხარები (მთქმელი ლაზარე ბუხაჩაური 52 წ. სოფ. ხახაბუ 6 აგვისტო)	77

— „ნუცალა კარავს დაკაფეს ნაკუდაურის ხმლითაო
ვეუბენ, არ გამიგონა, ქალმან ვაჯობე კეკითაო.
ეხლა იქ ეგდოს ბუჩქებში, ყვავ-ყორნებმ სთრიონ
ბწყლითაო“.

9.

ქაჩუსა თავსა ჯადმოდის დიდი ნუცალის ჯარია,
ჩამოდგა გირევის ვაკეს, როგორც ნაგუბარს წყალთა.
წოვათის დევდრი ანთაი ნუცალს მილა კარზედა.
წინ დაუდგ ოქროს ტაბაკი, ზედ კეციის ხორცი აწყვია,
დანა ზედ უძევეს ჯავარი, გიშრისა ტარი აგია.
სკამსა და ვერაილებდის, ღვთისგან მოელოდ შველასა.
შეიტყო ითიბანულმა, ლურჯას დააკრა ნალები,
საგათენებლოდ ჩავალის გრემის ბატონის კარზედა:

— „ლევანო, ჩვენო ხელმწიფევე, ჩვენა გვიბოძე ყმანია“.

ლევანმა ჯარი შეყარა ათასი მეომარია,
ანთო მაშხალაები, ღამით გაიხნო გზანია.

გარდადის ნაყავეჩოსა; „ლმერთო, დასწერე ჯვარია!“
ითაბანულის ლურჯაი ნაყავეჩს გდია მკვდარია,
გვერდთ უზის თავის პატრონი, დასტირის, როგორც
ქალია.

— ვინ გახვალთ გირევის წყალსა, ვინ გაიმეტებთ თავსაო?
წინგავიდ გირევის წყალსა, ვაფი ლურჯ პერანგინი,
იქნებოდ საგინაშვილი, ვისაც ანდერაზ ჰქვინაო.

ჩავიდა, ჩამოერივა სალთხუცის ნარქაფითაო,
ნუცალს ჩაუჭრა კარავი ნაკუდაურის ხმლითაო.

ცოლი ნუცალის ტიროდა: „ნეტარ ნუცალა რა იქნა?“

— „ნუცალი ანდერაზმ მოკლა, ყორნებს ჩაქონდა
მწელითა“

ლეკთა სტირიან ქალები: „აღარ მოგვივლენ ქმარები,

იოსებ ხარანაულის მოკვლა	78
(მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. სოფ. ჩილო 22 აგვისტო)	
ციდან წამოსულ ღრუბელი	79
(მთქმელი გიო ცანიძე 65 წ. სოფ. ჩილო 19 აგვისტო)	
ჯუღდანთ ანოს მოკვლა	80
(მთქმელი თისო ბელადიძე 71 წ. ს. დიკლო 17 აგვისტო)	
მეითის მოკვლა	82
(მთქმელი გიორგი ტარკოშაიძე 62 წ. ს. ხახაბუ 17 ივლისი)	
სიკედლიშა ჩამოიარა	83
(მთქმელი საბედო იჭირაული სოფ. ომალო)	
ა ვაჰმე, მხარი ამტკივდა	83
(მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. სოფ. ჩილო 21 აგვისტო)	
* * (ცა სკეჟდა, ქუზდა, ელავდა სეტყვას ისროდა ქვისაო)	84
აღექსი ბაბტურიძის სიკვდილი	84
თუშეთში გაჩნდა ყვავილი	85
სასტუმროდ ავად გავხედი	85
(მთქმელი სონა ნაყუდაიძე 29 წ. ს. ომალო)	
ფშაველი კვდება ვაჟკაცი	85
წერილი ბრძოლის ელიდან	86
ხახაბუს გავხდი მცხედარი	86
(მთქმელი თისო ბელადიძე 71 წ. სოფ. დიკლო 17 აგვისტო)	
სიკედლი სიცოცხლე	87
(მთქმელი ლუო თორღვაიძე 95 წ. ს. ხახაბუ)	
დალაი	88
(მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. ს. ჩილო)	

III ნაკვეთი

მეცხვარემ ცხვარი შეშალა	93
ძნელია სხვათა შეილობა	94
(მთქმელი ესტატე ბორჩაშვილი)	
ვერ მაშინებენ ლეკები	95
(მთქმელი თისო ბელადიძე 71 წ. ს. დიკლო 17 აგვისტო)	
ქალი ატირდა ქართლშია	95
მთქმელი სოფიო იჭირაული 56 წ. სოფ. ომალი)	

ვინა სჯობს?	96
(მთქმელი საბედო იჭირაული 75 წ. სოფ. ომალო)	
ბარში რას გვიქვებ ყანებსა	97
(მთქმელი საბედო იჭირაული სოფ. ომალო 75 წ.)	
ამბობდა ბელალაშვილი	97
ახალ-უხალი	98
(მთქმელი საბა ითიურაძე)	
* * (მე ქალსა აგრე მეგონა არაფარ ცუდ-ჭურჩიანი	98
(მთქმელი სოფიო იჭირაული)	
მთას თოვლი მოკიდებია	99
(მთქმელი ოლა ბელოძე 20 წ. სოფ. ომალო)	
შენი ქარიმე ქვემეზო	99
(მთქმელი ანტონ ნიკოსძე თავებრიძე 28 წ.	
სოფ. ვესტომთა 19 აგვისტო)	
გადამავალო ღრუბელი	100
(მთქმელი გიორგი ტარკოშაძე 62 წ. სოფ. ხახაბუ	
14 ივლისი)	
შემოდგომა	100
(მთქმელი ნესტორ ბუჭვაძე 29 წ. სოფ. ჩილო	
22 აგვისტო)	
სანამდ ქალი ვარ	101
როსტომ სთქვა	101
გიგნაიშვილი ბერი	102
ბალ დედამთილი	102
* * (ხულანტის ციხეე მაგარო გაგტეხეს გმირთა გმირება)	103
(მთქმელი თისო ბელადიძე)	
* * (შავ კილდეს შავი ყორანი, ჩავა და ჩაექანება)	103
(მთქმელი გიმიცო ბელადიძე 70 წ. სოფ. დიკლო)	
* * (ტბა ბრუნავს სისხლის ქალაში, გადასაგდებიმ სად არი?)	103
(მთქმელი სიღო მოზაძე 33 წ. სოფ. დიკლო)	
* * (არ მეგონა გორის ციხე საგორავედ გახდებოდა)	103
(მთქმელი სიღო მოზაძე)	
მონადირე ჯარჯი	103
(მისივე)	
* * (დიკლოს აბულის ქორთობი ყამირობს ყანასავითა)	104
(მისივე)	
* * (შორიდან ეტირი ჩაგრული, მთიდან გიმღერი ნანასა)	104

* * (გემო სასმელად წყალი სჯობს შავ არაყს წითელ ღვინოსა) .	104
* * (ცხენო პატრონიმც უენაცვლებ შავარდენს გიგავს თვალუბი)	105
* * (კესელოს ციხეე აგაგებ, კუთხეე გაგლესავ კირითა) .	105
თამარ დედოფალი ვიყავ	105
(მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. სოფ. ჩილო)	
სოლომონ ბრძენი	105
(მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. სოფ. ჩილო)	
აეთანდილი	107
ელუსამელის და ეთერის ლექსი	108
(მთქმელი კულა ბელადაშვილი)	
ეთერიანი	111
(მთქმელი ბაგრატა ზაბაიძე 17 წ. სოფ. გოგრულთა 1931 წ.)	

IV მოთხრობები და ზღაპრები

მეკოპარნი	115
(მთქმელი მიხო ბაკურიძე 67 წ. სოფ. ხახაბუ 5 აგვისტო)	
სალეკოდ წასულა	116
(მთქმელი მიხო ბაკურიძე 67 წ. სოფ. ხახაბუ 5 აგვისტო)	
ლეკების შემოსევა	118
(მთქმელი მიხო ბაკურიძე 67 წ. სოფ. ხახაბუ 5 აგვისტო)	
ზლაპარი ციცოზე	120
(მთქმელი სიდო მოზაიძე 33 წ. სოფ. დიკლო)	
ზლაპარი ცხრა ძმაზე	121
(მთქმელი ფეფე მარხვაიძე 40 წ. სოფ. ჩილო 19 აგვისტო)	
ზლაპარი მელაზე .	124
(მთქმელი სიდო მოზაიძე 33 წ. სოფ. დიკლო 17 აგვისტო)	
ზლაპარი მონადირე ბეროზე	125
(მთქმელი ლაზ. იმედიძე 2 ივლისი 21 წლის სოფ. შენაქო)	
რვა ძმანი გულუხიძენი)	128
გამოცანები	129

შემჩნეული ბავშვდითი შეცდომები

გვ.	ხტ.	დაბეჭდილია	უნდა იყოს
6	7	თხზავს	თხზავს
6	18	ამსკვალული	გამსკვალული
7	17	მადღობას	მადლობას
7	26	წვილმანი	წვრილმანი
8	7	დახა'იეთებას	დახასიათებას
8	8	სოციალ-ეკონომიურ	სოციალ-ეკონომიურ

რედაქტორი — ვ. ჭორგაძე;
ტექრედ. შ. დემეტრაძე.
კორექ. { კ. ვარდოსანიძე,
 ს. იყრეშვიძე.

* *

გად. წარმოებ. 17/V 1937 წ.
ხელმოწერილია დასაბეჭ.
2/VIII — 1937 წ. ტირაჟი
4000; წიგნ. ზომა 5×8 ;
ქაღალდის ზომა 50×70
ფორმ. რაოდ. 9; შეკვეთის
№ 588; მთავლიტის რწმ.
№ 13642.

* *

გამომცემ. „ფედერაცია“-ს
სტამბა თბილისი, პლეხა-
ნოვის ქროსკ. № 181.

ცხენებთ რა უყოთ ტიალთა, დაწყვიტეს ლაგამთ ტარები“.
ზოგმა სთქვეს: „ბაშტეს შეეყაროთ, მაგრა დავგულოთ
კარები“

ზოგმა სთქვეს: „მთაზედ გაუშოთ, თავზე წაეყაროთ
ლაგმები,“

ზოგთა სთქვეს: „უკულმ შეეკაზმოთ, ზედ თავათ შეესხდეთ
ქალები,
გავიდეთ თუშისაკენა, იქავე შევიროთოთ ქმარები.“

10. დიკლოს აღონახა

დიკლოს მოვიდა დიდოი, დენგამ ზეყარა ჯარია.
მოდეს ზუშეთის ღელესა, აღარა წვდება თვალია,
ჩამოდგა წისქვილისაკე, როგორც ნაგუბარ წყალია.
დასწვეს დიკლოი, შენაჟო, ომალო აღად ქნიანო,
ჩამააშავეს კესელო, ქალვა ქიანი თქვიანო.
აქითა შემომავალთა ბოქორნას ცეცხლი ქნიანო.
სახლები დაწვენეს, დარბაზნიმც, თან აღი აუშვიანო.
შეიტყო თუშთა ბატონმა, მალე შემოირტყა ხმალიო.
კახეთ ჩავიდა მომრავესთან: „ლევან, მიბოძენ ყმანიო“.
ლევანმა გამოაყოლა ათასი მეომარია,
შემოდის გრძელ ყანაშია, ცხენებს უელავს ნალიო.
ამოდის ნაქერალშია: „ღმერთო, დასწერე ჯვარიო!“
ჩამოდგა გომეწრის უბეს, არ გადასწვდებათ თვალიო.
შემოდის ჯვარბოსლის ძირა, აღმედ დაბრუნდა წყალიო.
გადადის ნაყაიჩოშო, მიწა გახიეს პყარიო.
ფარსმით გაიქცა მურთაზი, გირევს შეყარა ხმალიო.
გირევს ხვითხვედექ ქალები: „თვალ ვინ შემოგართვ, .
მურთაზა,

აქნებოდ თუშთა ბატონი, მგელმა, დაკენიტა ცხვარიო?“
— „დაირივნეს თუშნი, ქისტები, ხმლისა ამოდის ჩქამიო
თუშთ-ფშაველთ ქისტებ დაძალეს, დაყარეს მათი
მკედარიო“.

II. (პაკიანავი)

დიკლოს მოვიდა დიდოი, აღდამ შეჰყარა ჯარიო.
ხუშეთის ღელეს გადმოღის, ცისი არ სწვდება ნამიო,
წისქველთანა ამოდის, როგორც მარილზე ცხვარიო.
ქუისა პირას ამოდგა, როგორც ნაგუბარ წყალიო.
ღვინიან ელენაიძემ ციხით მოხკიდა თვალიო.
ესროლა, გამოაგორა ჩემი ცოლის დამ ხარიო,
ქვე უბან შემოხვიულიან, ზე უბან შეზღვეს ზარიო,
შუუბან თოფებ გამოღის ქურაზიშვილი ვარიო.
— ქალბაქი ხაჩივრის ქალო, ღმერთმა გაცხონოს
მკედარიო.

ფიქერგორ გადახვიდოდე, უკან გაბრუნებს ქარიო.
ქარი თუმც არც კი ქარია, ქალო, შენ ცოდვა ბრალიო,
ლეკებს არ გააყოლიდი ძენი ლერწაში ტანიო,
გადავარდ, გადაიყოლე ლეკის ნარჩევი ყმანიო.

12. შენაქოს აკლება

შენაქოს მოვიდ დიდოი, დენგამ შეყარა ჯარიო.
არ სჯერათ შენაქოელებს, თეთრად შემოსეს მთანიო.
ბეროი სახელაიძეს ჩეხხვიენენა ცხრანიო,
ხელაიძისა ციხესა თავზე დახვეს ალიო.
ძველ უბან ამოაწყვიტეს, თოფის ამოდის ჩქამიო.
ვასწიეს ახალ უბნისკენ: „ელანს მოვაკლოთ თვალიო“,

— „ელანე, გარეთ გამოდი, გარ შემოგრტყმია ჯარო!“
უნებურად წევს ელანი, არა აქვს ომის თავიო.

— „ძმაიც ხომ იქა მომიკლეს, გულ დამწვარიცა ვარო“.
გამოვიდოდა ელანი, გამოიყოლებდ ხმალიო,

იქნია წალმა-ჟუღმა, ნაფოტ ამოდის ძვალიო.

ღამისი გათენებამდის თორმეტ დააწვინ მკედარიო.

გაჰკვირდნენ შენაქოელნი, ელანის ნაომარიო:

„ან მკლავმან როგორ შეიძლო, ან სამღარიან ხმალმანა?“

ბრალნი ხარო, შენაქოელნო, მტერმანაც გიყოთ ძალიო,
შინ არა გყვანანო ჯეილებ, გეცოტავენათ თავიო.

—

ე მაგის მომღექსობელი ქალ შენაქოელ ვარო,

გულ ლალი არ ვის გეგონოთ, ტყვედ მომდინარიც ვარო;

მთა მაღალ გადამავლიეს, დაღისტანს ვავლივ თვალიო,

სამი დღე ღამე ვიყავი ბუსურბან დაღისტანშიო.

მძიმედ დაწვებოდ ლეკები, მტრისიდ არ ხქონდის ქამიო..

ავდექ, სამს გამოვჭერ ყელი, ქალმა დავცადე თავიო,

გამოველ, გამოვეპარე, შენაქოს ვავლივ თვალიო.

ნუ მტირით, სწორნო ქალებო, მელირსა მიწა წყალიო,

ემაგის მომღექსობელი თითონ ელანიც არიო.

13. ბუღბუღია

დაიძრა, გამოიძაროთა დიდი ბუსურბნის ჯარია,

გულხადარი ხეაეს ბელადი, წინ არის ჩამომდგარია.

ჩეთმაში მზვერავ გაგზავნეს: „ჩეთმას დაგვივლე თვალიო“.

გახარებული მოვიდა: „ცხვარი არს საშოვარიო“.

ჩეთმაში ჩამომდგარიყო თორმეტი ფარა ცხვარიო,

ორშაბათ გასამთენებლოთ, ჩეთმას დავებუროთ ცანია.

ორშაბათ დილა გათენდა, სისხლის დადგ ნიაღვარია,

დასქრეს, დაქუწეს მწყემსები, სისხლის დადგ ნაგუბარია..

გიგასა თოფი დაგვიკრეს, გიორგს მოსტეხეს მხარია.

წამოიწია გიორგიმ, წამოიყოლა ხმალია.

ჩაექანა და ჩავიდა, ჩალათ ჩაყარა მკედარია,

ერთი შესწირა მწყემსებსა: „სულეთს გიზიდოსთ წყალა.“

მეორე ძაღლებს შესწირა: „საფლავსა გისხანთ წყალა“.

ძაღლებ ყმუვიან ტივლები: „სად არის ჩვენი ცხვარია?“

— „ზევითად შეხყვენთ, ტივლებო, სად მოდის სისხლის
კვალა.“

გზაზედვე შემოგეყრებათ თქვენი გიგაი მკედარია.“

ნაზარალევზედ გადადის, როგორც ნაგუბარ წყალა.

მოღალღს ხიდზედ გაქეჩეს, გაუთეთრებავს გზანია,

ბელექნის ბოლოს გაჩინდა გიგაი ვაცის რქანია.

წინდაწინ გააქეჩინის, შააწერიალის ზარია.

აქამდ მისდია გიორგიმ, იქ გაგვინება თავია,

„ეხლა გარეკეთ, რჯულ ძაღლნო, ეს უბატრონო ცხვარია!“

—

ჲ მაგის მომღეჭსებელი აღვანში თუშის ქალაია.

14. (პარიანში)

შირაქის ბილოს ჩავიდა პირველად თუშის ცხვარიო,

გაღმა შაიტყო ოლქამა: „ბლომად არს თუშის ცხვარიო“.

დალაღებულან თათრები დიდი შეყრილა ჯარია,

გულზადარა ყავთ ბელადი, აღაზანს ჩამომდგარია.

შისაში კაცებ გაგზავნეს: „სად რა არს საშოვარია!“

მოვიდეს გალაღებული, რა ადვილ საშოვარია,

ტარი მთაში ჩამოსულა, თორმეტი ფარა ცხვარია.

წავიდეს თათრის ლაშქარი, დაიძრა როგორც ღვარია.

საგათენებლად დაეცნენ, დიდი დგა ცოდო-ბრალა.

ძმასა ეძახოდ გიორგის: „ადექ, გარეკე ცხვარია!“

დაქეჩეს ჩვენი ვაცები, მოდის ეფენების ჩქამია,
დახოცეს მეცხვარეები, სისხლის გვიბრუნავს ტბანია.“
წამოდგებოდა გიორგი, წამოიყოლა ხმალია,
თითო შეწირა მეცხვარეს იმის მსახური მხარია.

„უტანე გულა-ნაბადი, ცივი უზიდე წყალია,
ძაღლებს უკეთე სალაფა, ცივი უზიდე წყალია“.
გიორგის ცხენი გომში ებ. თელ ზამთარს ნაქერალია,
დილით შეჯდება ცხენზედა, სალამოს ალონს არია.

— „არიკათ, მოგვეშველენით, ლეკვებთ გარეკეს ცხვარია—
თელი დახოცეს მწყემსები, არც ერთი აღარ არია“.

ბარაქალ, თუშის შვილებო, მალე შეყრილა ჯარიჲ,
ჩავიდეს ბელქანის ბოლოს, რაც იმათ გასაგალია.

ბელაქნის ბოლოს გამოჩნდა გიგაურაის ვაცია.

წინდაწინ ჩამოუძღვების, ჩამოაჩქამა ზარია.

წინ თუშებ გადმოუფრინდენ, შემოაბრუნეს ცხვარია,

„ბარაქალ, თუშის შვილებო, მაინც ყოფილხართ ყმანია!“

ე მაგის მალეჭსებელი ალვანში თუშის ქალია.

სალექსოდ გამომიგზავნეთ ფარაში ნარჩევ ცხვარია.

თუ არ მალ გამომიგზავნით, აღარ შეგაქვებთ მერმია,

თუ გინდა მთლადა გასწყვიტოთ ბრძოლაში მტრისა ჯარია—

15.

დაიძრა, გამოემართა დიდი ბუსურბნის ჯარიო,
გულხადარი ჰყავთ ბელადი, ალაზნამდ ჩამომდგარიო,
ჩეთმას გაგზავნეს მზვერავებ: „ჩეთმას დაავლეთ თვალიო“—

მოვიდნენ დალაღებული: „საშოვარ არის ცხვარიო“.

ორშაბათს გასათენებლათ ჩეთმას დახურეს ცანიო,
დასქრეს, დაკუწეს მწყემსები, სისხლის ადინეს ღვარიო.

გიორგისა და გიგაურს, ღმერთო, დასწერე ჯვარიო.
 გიორგის თოფი დაგვიკრეს, გიგას მოსტეხეს მხარიო.
 გიორგი ეტყოდ გიგაურს: „მტერმ გაგვირეკა ცხვარიო“.
 იორს გაუყრი ვაცები, ეუენებს გაქონდა ჩქამიო.
 წაშოიწია გიგაურმ, თან წამოიყოლ ხმალიო,
 ჩეეტანება გიგაურ, ჩალად დაყარა მკედარიო.
 სამი გიორგის შესწირა: „სულეთს გიბრუნენ ცხვარიო“.
 ორი შესწირა მწყემსებსა: ეგენი თქვენი ყმანიო“.
 ერთი შესწირა ძაღლებსა; „სალაფავს გისხანთ წყალიო“.
 ყბუიან ოხერ ძაღლები: „სად წაგვივიდა ცხვარიო?“
 — „ზევით შეხყვენიო, ოხრებო, იქ მიდის სისხლის კვალიო,
 იქნებ წინ შემოგეყაროსო, გზათ გიორგი წევს მკედარიო“.
 იქამდინ მიზდი გიგაურმ, იქ დაანება თავიო.
 ჯარი ბელექან შეჩინდა, გიგაურთ ვაცის რქანიო,
 „ეხლ გინდ გარეკეთ, რჯულ ძაღლნო, ეგ უპატრონო
 ცხვარიო“.

ე ამის მომღერესობელი, აღვანში, თუშის ქალიო,
 გულ ლალი არ ვის გეგონოთ, მეც იქ მომიკლეს ქმარიო:
 საჩუქრათ გამომიგზავნეს თეთრი შიშაგი ცხვარიო.

16. იმამ შამილი

ერთხელ თურმე იმამ შამილს მუქარა სთხოვეს პირათა:
 „შე, მგონიჲ, დაიკვებნე თუშეთს წაველ საომრათა,
 თუ მოხვალ, კი გიმასპინძლებთ თუშები ვაჟკაცურადა,
 თუ გახსომს ფარსმის თაობა, ან თუ იცნობდი მურთაზსა?
 შენცა ეგრე გიმასპინძლებთ, ისე გაგზავნით მტირალსა.
 ლაას რომ დავეჯახენით მალლა ხისოსა მთაზედა,

წინასიტყვაობა

ძდიდარი და მრავალფეროვანია თუშური ხალხური პოეზია, რომელშიაც მხატრული სახეებით მოცემულია საზოგადოებრივი ცხოვრების დამახასიათებელი მოვლენები. თუშს ჭირ-ვარამის გამოთქმა ლექსად ეხერხება, და თავის სულიერ განცდებს იგი ლექსებში აყალიბებს. ამიტომ თუშეთის ყოფაცხოვრების გასაცნობად მის ხალხურ პოეზიას უალრესი მნიშვნელობა ეძლევა. ხალხი ამ ლექსებს თბახავს, ზეპირად გადასცემს თაობიდან თაობებს, მაგრამ საზოგადოებრივ ფორმაციასთან ხალხური პოეზიაც ცვალებადია და. მასთან დაკავშირებით, მისი თემატიკა და ფორმაც იცვლება.

თუშეთის ადრინდელი საზოგადოება თემურ წყობილებას არ გასცილებია და მისი ძველი პოეზიაც ამ თემობრიობის სულითაა გაჟღენთილი.

დღევანდელ სოციალისტურ მშენებლობის ხანაში თუშეთში მყარდება ახალი საზოგადოებრივი ურთიერთობა, და ამასთან დაკავშირებით, მისი პოეზიაც, შინაარსისა და ფორმის მხრივ, განიცდის გადახალისება-გარდაქმნას.

ამ ახალ ყოფას ახალი თაობა ჰქმნის და ახალ ცხოვრებას უმღერის. მათათუშეთში ბლომათ მოიპოვებიან დღევანდელ მომენტიტ ამსკვალული მელექსეები, რომლებიც მღერაიან და იბრძვიან თუშეთის გარდაქმნისათვის. სანიმუშოდ ჩვენ აქ მოვიყვანთ ზოგიერთ დამახასიათებელ ლექსებს.

აი, როგორ მიმართავს ძველ მამაპაპურ თუშურ ციხე-კოშკებს ახალგაზრდა თუში რო ს ტ ო მ ე ლ ა ნ ი ძ ე :

დაბავსებულხარ, სიბერეს შენთვის უძღვნია კალარა,
რას ფიქრობ? შენი ხანა-დრო აღარ აღსდგება, აღარა.
ეყო, რაც ჭირის მახვილით მთიელთ გულები დაღარა,
რაც გმირთა ბრძოლის ველზედა სისხლი და ოფლი დაღვარა;
და ან რაც თუშთა საუნჯე, მტრის ცეცხლის აღში ჩაყარა;
აომ ხედავ ეხლა გვიძახის ახალი ქვეყნის ნალარა.

სამოცი ლეკი მოგიკალთ, ხმალნი გილეწნეთ თავზედა,
ჩვენის თოფების ნაბეკდით სისხლი აწვიმეთ გზაზედა.
ჩვენმა მთაერობამ შეიტყო, წიგნი დასწერა წამზედა,
ფოშტის ფული გვაპატია სამ წელიწადი კვამლზედა“.

17. რაპით ბეღარი

შამილსა დაუბარებავ თუშების მუქარაზეო,
გაიგო ბელად დავითმა, მიდგ-მოდგებოდა ბანზეო.
სალაშქროდ ყმანი შეყარა, გაუდგებოდა გზასაო,
ავიდოდ იალალზედა, ცივსა ჩამოვლენ მთაზეო.
საყორნის ღელეს ბუდობენ ნარჩევ დაღესტნის ყმანიო,
დავით ეწვია ლეკებსა სადილობისა ხანიო.
— „აბა თქვენ, თუშთა შვილებო, ახლა იშიშვლეთ ხმალიო,
თოფითა, ხმლითა ვიომნეთ, გულს ერჭოს ხანჯლის
ტარიო,
ხმლის ფხაზე სისხლი დაგუბდეს, აღარა სკრიდეს ხმალიო“.
თუშნი და ლეკნი შეიბნენ, სისხლისა დაღვა ტბანიო.
დამარცხდა შამილის ჯარი, ასამდის წაწვა მკედარიო,
ბიდ მოდიოდნენ ყორწები: „საით ჩავშალოთ მხარიო?“
— „ე მანდ, ამბობენ, დავითსა სისხლისა უღვა ტბანიო“.
ეგ რომ გაიგო შამილმა, მღვრიე დაედო ფერიო:
— „მე თუშებმა როგორ დამცეს? მე კაცი აღარ ვარიო,
ქალი ვარ ჩიქილიანი, თმა გრუზა კოწოლიანი!“
ვეზირებმ წყალი მიაართვეს, ამით იგრილე გულიო!

18. თამარ დედუქი

ლეკებსა ჰქონდა ყრილობა, საც დიდი მოედანია.
ეუბნებიან ერთმანეთს: „ერთუროს უჭიროთ მხარია,
ღვთის შვილთ მოუკლათ კოპალე, თავზე დაუცნეთ ქვანია“.
გაუგო დამბადებელმა, ჩამოგზავნა იასსარია,
გამოერია ლეკებში, ცხვრებულად დასჭრა ყელია.
შუამვლად ჩამოვიდოდა თამარ დედუქალ ქალია,
ზღვასა გადაკრა ქიჩილა, ზღვა იქით გადააბრუნა.
შუა ზღვას დაკრა სამანი, არ გადმოვიდეს ნამია.
პირდაპირ ჩამოუჯდებოდ ლალი ლაშარის ჯვარია.
გადაუხედავს ტერელოს, გამრავლებულა ცხვარია,
შეყარა თავის საყმონი, გრძელ გორზე მიდის ჯარია.
ქვახიდის ქალას გროვდება საქართველოსა ჯარია,
წინ გარა გაუძღვებოდა, ღმერთმა დაგწეროს ჯვარია.
იქიდან გაიძვრებოდა, როგორც ნაგუბარ წყალია.
საბაკეზელა წინ წავა წუწის პაპაი ბერია.
— ვინა სთქვა, ვის გახმ ენაი რო წუწის პაპა ბერია?
ცხენზე შაფრინდეს ქორია, მაუქვეითოს მგელია.
შამოაბრუნეს ტერელოს ცხვარ-ცხენი ხაროვანია.
უკან გამოყვენ დევრათა ნარჩენი მეომარნია.
გვესროდენ სეტყვასავითა, ტყვიას არ ქონდა ძალია,
ნუ გიკვიროთ, თუშნო, ფშაველნო, არ არის ჩვენი ბრალია.
თან გტანავ ლაშარის ჯვარი, იმისი გიქრისთ ქარია,
ხელში უჭირავს ლურჯაი, ფეხს უკრავს ოქროს ნალია,
ხარ-ილლივ ჰკიდავ მათრახი, გაშალოს შვილი მხარია,
შემოდგებოდა აწუნტას, შემოაბნელა მთანია.
ქვახიდის ქალას გადმოდგენ, ცისი არ წვდება თვალია,
კაცს კაცის თავზე გახვდებოდ ასასცხვარ. ათათ ხარია.
სალაშარის ჯვარად გაუშვეს თეთრი ქორენა ხარია.

სამლო ქნეს ფშაველ-ხევსურთა, დაკლეს ზარი და
ცხვარია—

ადიდეს ლაშარის ჯვარი, თამარის ნაჩუქარია.
იმის ქებით და დიდებით გული ვერ მოუფხანია.
ლაშარის გორზე დაჰკიდონ ჩემი პატარა ზარია.
დახკრას, ხმა ახადს გავიდეს, პირჯვარი დაიწერონო.

19. გ ი გ ა

სალამო ხანი მოვიდა ცამ დაიხურა ბურია,
სულ ერთ ადგილას დაქუჩდა თორმეტი ბინა მცხვარია.
ლექსო გარბოდა გიგასთან: გიგაჲ წაასხეს მცხვარია!“
— „შენ აქ რაღაზე მორბოდი, იქ არ მოიქალ თავია?
მომგვარეთ ჩემი ქურანი, ის ოხერი და ტიალი!“
ქურანს დაადგა საკმანზი, ქურან დაიწყო გრიალი.
ექვსი გარსაკრი ამოსდო, მეშვიდე სამკერულიო.
გადის და გადის ქურანი, თან გასდის ცეცხლის ალიო.
გვერდზე ძაღლები მისდევენ ნაჩხუბარ, ნაომარიო.
ექვსი მთა გაარბენინა, მეშვიდეს მოსჰრა კვალიო,
გაიხედა და მიდიან, მცხვარია გალა-გალაო.
— „ვაკე შირაქში გაზრდილო, საით მიგიდის ფარაო?“
დაუჩოქა და ესროლა, ვაცსა მოსტება რქანია.
შემოტრიალდნენ ვაცები, სულ შეაგუბენ მცხვარია,
კათა და კათა ლექები, როგორც ბოლოკა მხალია,
ერთი რუჯულ-ძაღლი თათარი მაჯაში იყო კრილია,
იგრე აკუწა გიგაჲ, როგორც ყაყოშა მცხვარია,
თავს ქურანი დაჰქვეითინებს, როგორც ქალწული ქალია.
გვერდზე ძაღლები ყმუიან: „გიგაა ჩვენი მკვდარია“.
გაითამაშეს ვაცებმა: „შირაქ შავლალთ მცხვარია.“
— „რა გათამაშებთ, ვაცებო, გიგაა ჩვენი მკვდარია!“

ექვსი დღე ღამე იმგლოვეს, არ შეატოვეს რქანია.
არცა მოძოვეს ბალახი, არცა-დალივეს წყალია.

—

ამ შაბათსა გაზღექსავეი აღვანში თუშის ქალია,
სალეესოც გამომიგზავნეთ სამასი სული მცხვარია;
წინ ყოჩი გამოუმგზავრეთ, ყელზე დაჭიდეთ ზარია,
უკან მწყემსი მააყოლეთ, მხარზე გაუდეთ კავია.

20. აქვარაზე გადახრება

დიკლოში ვაჟნი გაზდილან ერთკვადის მეშურნენია.
ამბობენ: „კვებნა რად გეინდა? ბრძოლისა მოგედის
დღენია.

გაზაფხული მოახლოვდა, მთისა აგვიჩნდეს ცერია,
აქვარიც მალალ მთაზედა ჩვენ ვათარეშოთ ცხენია,
თოფებიც იქა ვამღეროთ, ბანსა გვეტყვიან ტყენია,
ტყეები ლეკურ მთისანი, დაკიდებულნი ზენია“.

— „ივანეც ბექურისძეო, დედის ძუძუც შევრგებია.
ვაჟნი ჯარად აპირებენ, წინ გაძლოლა შენ გრგებია“.

ეგ რო შეიტყო ივანემ; თვალიდან ცეცხლი აფრქვია:

— „გვალეთ, ბიჭებო, წავიდეთ!“ წინ გაუძღვება თავადა.
თიჩუს თავ გადაიარეს, ყიდუ თვალთ აუჩნდებოა,
აქვარის მთაზე გადადგნეს, ცხვრისა მწყემსებიც დახედება.
ქურადემ სთქვა: „მწყემსი ეხოცოთ, გზა ბაგანზე არ იქნება...
აქვარიდან მთიბავეები მზის მოსვლაზე აგვიჩნდება,
სამთავ ერთავ დაუტოოთ, ერთიც ველარ გადაგვრჩება.
მზის მოსვლაზე მთიბავეები აქვარიდან გაჰოჩნდება,
ივანეც, ნება მომეცი, გული გულზე აღარ დგება!“
ივანემ ჯვარი დასწერა, წინ თითონაც ჩაუძღვება,
ივანეს ბექურაიძეს ფეხქვეშ მკვლარი გეეგება.

ხმლითაც სცემს. ქურაზიშვილი, ლამაზადაც მოუხდება. ერთ წყეულ ლეკი ხანჯალით შუაზე დაადგებისა — „ახლოს მოდექით, თუშებო, ბიჭობა აქ გამოჩნდება!“ ბაგანაძემ დაუტია, ხმალი შორიდან მიწვდება, ლეკსა რო ხმალი შემოკრა, მალე თავქვე გაგორდესა. ჩაირბინა ბაგანაძემ, მარჯვენა თან გამოყვესა, „მტრისა მოკრილი მარჯვენა ციხის კედელს მომიხდება გამობრუნდეს, ე მანიდან ნაბრძოლი წითლად დარჩება.“

21. სხენო, ლალი გყავს პატრონი

ცხენო, ლალი გყავს პატრონი, ამოგიცვარავს ლაგამსა. ხმა რო დაეარდეს ლაშქრისა, ფეხს ოთხსავე დაგიმაღავსა. ცხენ ეუბნება პატრონსა: „ნუ გამაქცუნებ წინაო, ცხენთ უკან დამაყენებდი, ვითომც დაგოვარდ გზაზედა, ცხვარს ნურავე მიმადევნიდი, ეანგს ნუ მომკიდი ნალზედა. სველია ცხვრისა ბილიკი, ფეხ მომიცურდის ნამზედა, თუშთ რო თარეში გაუშვინ, ლაგამ დამადვით თავზედა. გრძელ შარას დამაყენებდი, მაშინ დაეგოგდებ გზაზედა. წინა წაგიყვან ბაკის კარ, თვალ ჰქონდეს მოჯერებზედა. მოჯერე, ღმერთმა არ მოგვეცეს, მწყემსებს გაუვლი განზედა. სახელსაც მოგატანინებ, თუ მღერა გინდა ჯარზედა, ქალები აგახსენებენ, თუშეთს მბრუნავი ბანზედა.“

22. ბაგვაზაძეებთან ბრძოლა

„ომში ნამყოფთა თუშებსა ამბავსა ჰკითხვენ დედანი: — „აბა, შვილნო, გვისაუბრეთ საით ივალეთ ცოდვანი?“ დასხდეს თუშებმა, უამბეს ამბავი ბაგვაზისანი: „ბაგვაზის მთები ყოფილა შუაგულ დაღესტნისანი,

შურთხი სტვენდეს მშვენიერად, სულლუმნი მალა
მთისანი;

გალმა-გამოლმა ყორნები დაყუდუნ ავის ხმისანი.
მშვენიერ მთისა კალთებზე ჟივილი გვესმა ცხერისანი.
აქებდეს ბაგვაზელებსა, ჩვენ იმათ ჩაუტიეთა,
დავბოცეთ მეცხვარეები, ერთიც არ დაუტიეთა.
ერთი გაგვექცა დაჭრილი, ცოტა გზა გაუტიეთა,
მობრუნდა და დაგვიძახა: „თოფს რეტი დაგვიხვიეთა,
პირველად, რო მოკალით, მებრძოლნო, ევა თქვენია
თუ გინ დაბრუნდით, ნახევით, იცანით ქრისტიანია“.
მივბრუნდით, მალ ვნახეთ, ვიცანით ქრისტიანათა,
თვალთა ცრემლნი მოგვედინეს, და ვიტირეთ როგორც
ძმათა.

ეს სირცხვილი გავაკეთეთ, არც კი ვარგა სათქმელადა.
დედანი მოსთქმით ატირდენ: „ვინა იყო დაღესტნადა,
უმოწყალოდ ტყვედ წასული, რო მოკალით თავის ძმათა?
თავის ღმერთს რას ეუბნებით, ან იმისა დედმამასა,
რომ მოკალით იგი მუყე, მისი სისხლი ასვით ხმალთა?“

23. უმან ხაჩიშვილი

ზურმუხტი არის უფასო, ლაღებიც იაგუნდია.
ყირმიზი თვლებით მოკედელ, ზღუდი ფირუზით ბუდეა,
მარგალიტი და ჯაგარი, აღმასი ჯგუფი გუნდია.
შიგ ზღვასა ქვიშა ნარევი, ქვეშ კლდეს მიწაზე უნდია.
რკინასა კასკრის რკინავე, ფოლადი მასვე სჯობია.
მჯობნისა მჯობსა ვაჟკაცსა სახელიც დიდი ხმოვია,
მტერსთანა გულის გაწყობა ძნელად ხო გასაბედიკ.
ეგრე უმან ხაჩიშვილი ამხანაგად იყო ჩემთან,
ერთხელ ძალზე მოიქანცე, მიმეძინა ერთ დიდ ხესთან.

მე ლეკებმან დამიჭირეს, თასმით შემკრეს მაგრა ხელთა,
წამიყვანეს ტყვეთა მტანჯეს, ფიცით ვჩივი მაღალს
ლმეროსთან.

გადმიყვანეს ანწუხშიგა, რაჯაბელაც ჩამაბარეს.
შიგ ჩამაგდეს ხაროშიგა, ზედ დიდი ქვა დამათარეს,
არცა ხქონდა ცას ნათელი, არც შუქები მზეს და მთვარეს.
დავეყავ ხანი იმ ხაროში, საცოდავად ვიტანჯოდი,
წვეერი, თმანიც შემებარდა, ქურჭი მწვავდა, ვილაგოდი.
ომანისა იმედებსა ჩემსა გულში ვიძახოდი:

„გამომიხსნეს ტყვეობიდან“, სულ ხო იმას ვიკეცხოდი.
მადლი ლმერთს, იმ ჩემ გამჩენსა, ომანის გულს ეს გაეგო,
ხმალსა ღუმა გაჰკრა, თურმე, ქარქაში ისე ჩაეგო.
მოპვარიტა მოსრულიყო, ცურვით მიწას გული ეგო,
ყარაულსაც სძინებოდა, იმის ხელით სიკვდილ ერგო.
ამომიყვანა ომანმა, შემიხსნა ხელ-ფეხ ხუნდები,
რა გაეაგრძელო, რა გითხრა, სიტყვასაც გვიან უნდები,
სახლში შევიდა გულდა გულ, მათი დღე მოდიხ ცუდები,
ყველას დააპრა მკლავები, იმით აავსო გულები.

24. ნაღირო მგელშიძე

ლეკეთში ქალი ატირდა: „ნეტა ვისი ვარ, ვინაო?
მოსტყვამდა ცრემლთა ფრქვევითა: დამსვაძენ წყლისა
პირსაო,

ანამც წყალსა გამაყოლა, დანიც შვედება ძმისაო,
ფეხსა მიყრია ბორკილი, ცრემლითა ვიბან პირსაო.
პურსა ვკვამ მწარე შხამითა, ცრემლებს სატანად ვატანო,
რო ვიყო თავისუფალი, გადმოვირბენდე მთებსაო.
ძმებო, თქვენ შესატყობრად, ღამეც ვივლიდე ბნელსაო,
ა, ეაჰმე, დიკლოელებო, სულ მასპინძლებო მტრისაო!“

ალიბეგმა ჯარ შეყარა, ურჯულო დაღესტნისაო,
ამბობენ: „დიკლოს დავეცნეთ, ნუ დავაძინებთ ხალხსაო.
მწყემსები ხმლითა დავხოცოთ, ფარებ მოვრეკოთ
ცხერისაო“.

ჩეთარეშნეს დიკლოში დილა თენების პირსაო.
გაუქეჩიან ვაცებსა მგელობის ნადირისაო.
ზეზე ადგება ნადირო, რისხვალე წარბთა ხრისაო,
-- „თუ ცხვარი ლექთა წამისხეს, სიცოცხლე რაღად
მინდაო,

შენაქოს შემატყობინეთ, მედგრად მებრძოლთა გმირთაო;
მიშველეთ, ცხვარი წამისხეს დაღესტნის ლექთა შვილთაო“
ნადიროს დედა ატირდა, საშინელს ამბობს ფიცსაო:
„წავა და ველარ მომივა,“ სთქვა, და დაეცა ძირსაო,
ნადირომა სთქვა: „გულწასულს წყალი უჩვენეთ პირსაო“.
თითონ გზასა გაუდგება, ძეი ახსენა ღთისად:
„ღმერთო, შენ ხარ ღონე ჩემი, ნუ ჩამყვება ჯავრი
მტრისა!“

მთისა ძირას დეეწევა, კივილი მოდის ყმისა.
ორი მოუკლა თოფითა, მესამეს ხანჯლითა სჭრისა.
მობრუნდეს, ნადიროს დაკრეს, მუხლი მოკვეთეს მგლისაო,
ნადიროი ბობოქრობდა, სისხლში სულ გათხვეფილიო:
-- „გულო, ნუ შეგეშინდების, ფიქრი ნუ გაქვის მტრისაო,
სისხლი ბევრსა დაუღვრია ამ ჩვენს საზღვარზე გმირსაო,
რა იქნება ჩვენც რომ მოვკვდეთ, არ დავეკარგოთ ფარა
ცხერისა?“

ამოიოხრა, მოესმა ცხენების შორით გრიალი,
სთქვა: „სადმე ჩემდა საშველად გმირნი მოდიან
გმირთანი!“

დახეს, ნადირო მოუკლავთ, საბრალო სისხლში მცურავი,
ატირდეს ლაშქართ ბელადნი, ბუჩქნი უხმობენ ტყისანი:
„ველარ გიშველეთ, ნადირო, ცხვარიც მთას გადავიდაო“.

ახვას მგელოზის თამარმა ნაწნავი დაიგლიჯაო.
 ცრემლსა სისხლი შეერია, ვაცები იცნო ძმისაო.
 მუხლის დრეკით მიეგება; „ხელი მიჩვენეთ ძმისაო.
 თუ მომიკალით ნადირო, პირი გაგიწყრათ ღთისაო“.
 დანანდა ლეკის ბელადსა, ცრემლები გადმოცვივდაო.
 უთხრა: „ხელი ვერ მოვიღეთ, ხანი არ გვექნა ცდისაო,
 კაცი მოგვიკლა მოზაძემ, შიში ქონდა ნანოზასა.
 მთისა ძირას დაგვეწია ნადირო მგელოზისა.
 ორი მოგვიკლა თოფითა, მესამე კი ხანჯლით კუწა,
 ჩვენც კი მალე გავაბრუნეთ, მუხლი მოვწყვიტეთ გმირსა“.
 კახეთს შაიტყო გიორგიმ, გულხელდაკრული ზისაო,
 შვიდ წელიწადი ვიმწყყესეთ, ვერ მოვიმხარეთ თავსაო,
 ვერც დავიხსენით ტყვეები, ვერც სარჯი უქნეთ
 მკედარსაო..

25. ნანო თოკალჰაის ქალი

ტუტარიჯ წისქვილს ატირდა ნანო, თორღვის ქალია:
 — „გარეთ გამოსულა მამიხლა, ვაჰმე, დამეცნეს ცანია,
 გვერდით მამიკლეს ძმა ელან, სისხლის დაბრუნდა ტბანია,
 ხელ მასკრეს, ჯიბეს ჩამიწყვეს, ძირს ჩამოვეყარე თბანია,
 გამგზავნეს საახვადოდა, ცამ ჩამოყარა ცვარია.
 ჩაეთრისა მთაზე მავალსა უკან მაბრუნებს ქარია
 ახვას სოფელში ჩაველი, ირგელივ ლეკისა ჯარია;
 თეთრი ამხადეს თავშალი, შავი დამხურეს შალია.
 პური მშვიან და ვერ ვჰამე, რჯული ვერ გამიტეხია,
 წინ მიდგას ოქროს ლამბაქი, ზედა კეიცისა ხორცია,
 ზედ აძევს დანა ფოლადი, ტარი. გიშრისა აგია.
 მითქვიდით ჩილოელებსა: კიცვას უჭირონ მხარია,

უთხარით ჩემსა საქმარეს: „წელზე შეირტყას ხმალია,
თუ სოფლად ვერას ჩამოვლენ, მთას უდგა ხაროვანია.“

—

ამ ლექსის გამომთქმელი ახვას-სოფელში ვარია,
ფეხზე მიყრია ბორკილი, თვალზე მიბრწყინავს ცრემლია.

26. ზყვიერ გეგაბეგა

გასწი, გაფრინდი, მერცხალო, გადაიარე მთანია,
შენი ჭიკჭიკით ახარე კახეთის წინა მხარეა,
ალერსით შემოიარე თელავის მიწა-წყალა,
მიბრუნდი ჩემსა სატრფოსთან, და ჩამოართვი ხელია.
თან სიტყვა შემოუთვალე, შშვიდობა უთხარ ჩემია:
— „მიყვარხარ, ბიჭო, მიყვარხარ, მიყვარხარ გენაცვალეა;
არცა ხარ ისე ლამაზი, არც ფერად მოსაწონია,
მე კი მიყვარხარ, გენაცვლე, რად მინდა შენი ფერია!
სიზმრივ ხარ ძნელად სანახავ, ცხარე და სანატრელია,
მოდო, შევირთოთ ერთ-ერთი, ვართ ერთ-ერთ შესაფერია,
ტანით ალი ვარ, სახით მზე, თუშეთ თემისა ქალაია,
კარზე მიდგანან მთხოვარნი, ვირჩიე ლერწამ ტანია“.
ორშაბათ დილა გათენდა, უნდა დაგვწერონ ჯვარია,
შუა ლამისას ლექებმა გაგვიღეს ციხის კარია,
მოვიდნენ, გამომიყვანეს თვალ-ცრემლიანი ქალაია.
მთის წვერებ გადამატარეს, ცრემლით ვასველე გზანია.
ჩამიყვანიან დალისტან, ლეკის მეხვევა ქალაია:
— „ნეტავი სხვაც არ იქნება ლამაზი თუშის ქალაია?“
მომნათლეს, როგორც უნდოდა, დამაკარგვინეს რჯულია,
საქმროდაც იქვე მირჩიეს ნადალისტნელი ვაჟია.
მიუქვიდით ჩემსა სატრფოსა: „თუშო, რად გინდა ხმალრა?“

კომუნის ხმისა ჰენებით გამოიცვალა ქვეყანა,
ახალმა შრომის ნაყოფმა ძველი სუყველა დაჭყარა.
ვინც შენს დროს ერთურთს ხოცავდენ, ეხლა ძმებია სუყველა.

სოფ. ჩილო 1930 წ.

წითელ ჯარში გაწვეული თუში ასე მღერის:

რა ლამაზი ხარ, მინდორო, წითელ ჯარების ბანაკო,
გარშემო ქედებიანო, სიცოცხლით სავსე ალაგო;
ზაფხულში ყველა გაატრონობს, ზამთარში იყრებიანო
თეთრი, ლამაზი კარები იქიდან იშლებიანო.
გაათხულს იკრიფებიან დიდოონ-დიდრონი ჯარები,
თავისუფლების მოყვარე, დაჩაგრულ ხალხის მხსნელები.
მიყვარს წითელი ჯარები, მეც ვარ იმათი წევრია,
ამაში ტყუილს არ ვიტყვი, არ მოკვდეს ჩემი თავია.

ან ტონ თავბერიძე. სოფ. ვესტომთა.

ტფრლისში ჩამოსული თუშები გლეხთა სასახლეში სცხოვრობენ,
და თუში მელექსე ლაზრო იმედიძე გლეხთა სასახლეს ასეთ-
ლექს უძღვნის:

ცენტრალურ გლეხის სასახლეს, მთიელმან ვუძღვენ ქებანი,
ავწონე გლეხთა მიმოსვლა, არ მიყვარს პირს ჭერობანი.
უჭებურს ლანძღვა უხდება, საჭებურს უნდა ქებანი.
მე ლექსთა ფრთები დავსკიმე, მას ვუძღვენ გამარჯვებანი,
სასახლეს შიგან შეველი, ვნახე გლეხთ ნაწერობანი.
გადავიკითხე, ეწერა სულ ქება, ძლიერობანი.
ექვსი შაური ახტონდა დღიურად ნუმარის ქირანი,
კინო, აბანო, ისაცა უფასო დამატებანი.
შიგნით გლეხისა შვილები, მათია თავშესაფარი.

შეძდეგ ბაგრატი თავბერიძე წითელ დროშას ასე უმღერს:

აჰა, ინათა მზის სხივმა, მთლად მაინათლა ქვეყანა,
ზე აღდგა დაჩაგრულები, სინათლე სუფივეს ყველგანა;

გადმოდი დალესტანშია, მტრისა იყარე ჯავრია.
თუ სოფლად ვერსად ჩამოხვალ, მთაზე დასტაცე ცხვარია“.
ტირილით ვერა ვუშველე, ქალმან მოვიკალ თავია.

27. გიორგი გელანაშვილი

— საზანდარო, საზანდარო, ცოდო ახსენე ღვთისაო,
ცოდო მადლი გაარიგე ცოცხლებისა და მკვდრისაო.
არაგვით ღორი იყრება, საითა შერება პირსაო.
გიორგი გელანაშვილი, სარდალი მწყემსებისაო,
ისე არიგებს მწყემსებსა, როგორც რომ მამა შვილსაო.
მოჯამაგირემ შეჰფიცა, ფიცი ჰქნა მამა ღვთისაო:
— „გუშინ რომ ღორებში ვიყავ, ნავალი ვნახე მტრისაო;
ურჯულოს თოფი ვესროლე, მოვარტყი გულის პირსაო“.
— „შე წუწყო, ვერ გისროლია, პირი გიქნია ძირსაო,
თორემ მაგ თოფის ამბავ ვიც, ფიცხლავ დასცემდა
ძირსაო“.

გიორგიმ ღორებ აყარა, სხვა მთას ჩაუჩენ ძირსაო!
მანგლისსა პირი შეუკრა, ქოხები ჩადგა ხისაო.
შუა ღამე რომ შაიქმნა, ელვაიც იქნა ცისაო.
ლგებში წამაირიგნენ, ლეკები დაღისტნისაო,
ორი ურჯულო ბელადი გიორგის დააწვებაო.
წამაიწია გიორგიმ ორივე დააწყო ქვეშაო.
დასცა და დასცა ხანჯალი, შაშვივით აღებს პირსაო,
ორშაურაშვილს შევხედე, ყველივით სთლიდა ლეკსაო.
ხანჯალი ჩემი მეგონა, შენიც რა ღამაზე სჭრისაო.
რკინა ნარჩევი ფოლადი, ტარი კამეჩის რქისაო,
ეგ ჩვენი პატარ გოგალე ლეკმა მოიგდო ქვეშაო,
— „მიშველე, ძმაო გიორგი, თქვენი ვარ, განა სხვისაო?“
— „გიშველი, ძმაო გოგალეც, ჩვენი ხარ, განა სხვისაო!“

შე ასე დავტრიალდები, როგორც ბორბალი წყლისაო,
ბელადებიც მე გაეკაფე, როგორც ტოტები ხისაო!“
ახლ არაგვისკენ გადამდგარ იძახდა დიდის ხმითაო,
ეგები გადავარჩინო, ვინც არი ჩვენი მხრისაო.
დიღმელებისა ბინაში ორი ბელადი ზისაო.
ბელთ უჭერიათ მაყრები, კონდახებ ლეკურ ხისაო.
ერთად ესროლეს გიორგის, მხარ ცეროს წამოწვესაო.
რა ლამაზ მოკვდა გიორგი, არც ჯავრი ჩაჰყვა მტრისაო.

28. იობ ჩილოელიძე

ლეკო, ვინამ ხარ ლეკეთში, ჰკებულობ ჯამათზეა?
— „ავდგებ და წავალ...საველით, ვივლი თუშეთის მთაზეა,
თუშურს მოვრეკავ მე ცხერებსა, ბერდენკასც ვივდებ
ბელშია,
წავართმევ თუშის მეცხვარეს, თავსაც მოვაჭრი ძირშია“.
ერთი ეტყოდა მოხუცი: „ტყუილად ჰკვება ბევრსაო,
ვერ იცნობ თუში შვილებსა, შენ თუში შვილებს
მგლებსაო,
წახვალ და ველარც გადმოხვალ, შენი გადმოსვლა ძნელსაო!“
არ დაიშალა აბაქარმ, დადგა ქიონის გზაზედა,
სამი დღის პური წაიღო, ვებუს გადადგა მთაზედა.
ვებუში უში-ძის შვილი ჩილოელია ცხვარზედა,
ბელში უჭირავ ბერდენკა, მუდამ აძოვებს ხამზედა.
მოლოდინი აქვს ლეკების, თვალი უჭირავს გზაზედა.
ამხანაგებსაც ეტყოდა: „აის, ვინ გაჩნდა მთაზედა?
აბა წაქალ და გაეიგებ!“ აბჯარ აისხა ტანზედა.
შორიდან დაუძახებდა: „ლეკო, მომეცა გზაზედა!
მომიცა, ვილაპარაკოთ, რისთვის მოსულხარ მთაზედა?“
ლეკმა გაქცევა გაბედა, იობ გახყვება კვალზედა.

იობი შემოეწევა, ლეკი მობრუნდებ წამზედა.
ორთვე მიმართეს თოფებსა, გაუხდებ დასწრობაზედა.
ორთვე ერთმანეთს დაჰკრიან, სისხლი გადმოუფ ტანზედა.
მეორე ასწრო იობიმ, კეფხა აღგლიჯა თავზედა,
— „დაიცა, ლეკო, ნუ სწვალაო, ველარ წახ ჯამათზედა,
სამი დღის პურით მოსულაო, აქვე შეეკამოთ მთაზედა!
ვერც კი მე წავალ, ძმობილო, მძიმედ ნატარ ვარ
ტანზედა“.

ნეტავ ვინ შეატყობინებს ჩილოელიძის შვილსაო:
„მწყემსი მოგიკლეს დავითო, ჩობანი შენი ცხვრისაო.“
შენაქოს მაცნე წავიდა, დავითს ეტყვიან პირსაო.
ეგ რომ დავითმა გაიგო, თვალიდან ცრემლსა ღვრისაო,
შეკმაზა თავის რაშფერი, ზედ თავად შეჰდებისაო.
მალე მიუვა იობი, სტიროდის, როგორც შვილსაო.
— „ა ვაჰმე, ჩემო იობი, მოკლულაო ჩემის ცხვრისაო“.
შინათკენ წამოიყვანა, წინ თითონ გაუძღვისაო.
შენაქოს ჩამოიყვანა, ქალი და რძალი სტირსაო,
ქალნი ძმობითა ასტირდენ, დედაი, როგორც შვილსაო.
ყვავლოში კაცი წავიდა, დედას ეტყვიან პირსაო,
დართლოდან ტირილ მოისმის იობის მამის დისაო:
— „ავაჰმე, ჩემო იობი, ობლათ გაზდილო ველთაო!“
ასტირდა იობის დედა, იტყოდის ცრემლის ღვრითაო.

—
მე ამის მომღექსობელი ქალაქს მივდივარ თვითაო,
მივდივარ სადოხტუროდა, ეგებ ვიშველო რითაო.
ბევრმა ექიმმა გამშინჯა, ყველამ უარი მითხრაო.
ლექსი ვთქვი შეწუხებულმა, იობ ვახსენე თქმითაო,
შენდობა მისი დალიეთ, მტრის მებრძოლ ვაჟკაცისაო.

29. ბ ე რ ი ძ ე

გვიანლა ჩამოდოდა მათურელების ცხვარია.
 ქიზიყის ბოლოს ჩამოდგა, როგორც ნაგუბარ წყალია,
 შირაქის ქედზე გადადის, გადაათეთრა მთანია.
 ამბობენ ქიზიყელები: „ნეტარ ვისია ცხვარია?“
 მათუხელთ ბინას მიაღგნენ, ბაყებს გაულეს კარია,
 ვარს შემოარტყეს სანგალი, სამ ლამეს ედგა ცხვარია,
 ალვადარაში ჩავიდეს, აღარ დაუხვდა ხამია.
 ბერიძე ეტყვის მამასა: „ცხვარს მოგვიწყურდა წყალია.
 მამავ, ჩამიდე საგზალბ, ორნი გამომყვენ ცხვანია.“
 წამლით გაამსო მასრანი, თოფს დაუპირა ტალია.
 ჩავიდა ლეკის წყალზედა, დააღეგინა წყალია.
 იხიელა, შემაბრუნა: „ცხვარო, მოძოვე ხამია!“
 თათრების მოლოდინი აქვს, გზისკენ უქირავს თვალია,
 ცოტარა ხანი გავიდა, შემოჩნდა თათრის ჯარია.
 ცხვარ დააბრუნა თათარმა, არ დაანება თავია,
 თოფი დაღრიჯა თათარმა, გულმა არა ქნა შიშია.
 წინ წინ ბერიძემ დაასწრო, მანძილავ დასხენ რქანია,
 მეორეც მალე მიასწრო; „სვი სისხლი, კენიტე ძეგლია!“
 შინდორს გორევედა ბერიძე, ცხელის ტყვიათ მთვრალია.
 ზემოთით ბალლი დახყურებს, ყმაწვილი უმეცარია.
 ჩამოშველება სწადიან, ცდისი არ ხქონდა ხანია,
 ცოტარა ხანი გავიდა, იქ დადგა ხანჯრის ჩქამია.
 — „მაგას რალათ ჭკლავთ, რჯულძალნო, გან ეგეც
 მეომარია?“
 — „ამას მიტო ვკლავთ, ბერიძე, შური გვაქვს საძებარია,
 ორ ხელით მიგყევას დაჭრილი, სამ ცხენს გვიკიდავს
 მკვდარია“.
 — „ბალო, შენ სახელ არ ეიცო, თითონაც ავად ვარია.
 ჭყად ვარ შაწუხებითა, აღარც კი მნებდა თავია.

წაგ მამა შენსა, მგელასა, რისთვის დახურენ ტანია?
 გასწირე შუა გზაშია, ცხვარს დაუნებე თავია.
 სასუფეველსაც დაგადგამს ლალი ლაშარის ჯვარია“.

(კას მოსწყდა წითელ ვარსკვლავი, შამოირბინა მთანია,
 მივიდა მათურაშია, დაბრუნდა ცოდვა ბრალია.
 შენის ბრალითა, ბერიძევე, ქალი ატირდა რძალია.
 შავეთის კარზე შემოჩნდის შახყვირე, როგორც ხარია,
 წინ უკლონ შემოგეგებნეს, ყველამ დაგიკრას თავია,
 ჩინი ჩაგიდევს ყელზედა, იქნები აფიცარია,
 გვერდით დაგიდეს ხელადა, გინათებს კელაპტარია.

30. ღაშას მოვიდა თილიძე

ლაშარს მოვიდა თილიძე, დიდგულად ჭაჯდა თუშია.
 შამეცხვიენენ ფშავლები, როგორც რო ბატონს ყმანია:
 — „შენ აქ არ მოგესვლებოდა, დიდი ქენ ცოდო ბრალია,
 გასწყვიტე დიაც ყმაწვილნი, კალოდ გალენენ მკვდარია,
 ნაკეთაურის კერხოსა შენ შეხსენ რკინის კარია“.

— „მადროვეთ, ფშავლის შვილებო, მალოცეთ თქვენი
 მოესულვარ სახვეწნელადა, მომიყვანია ხარია,

ეგ მაშინ გაეარიგოდეთ, როცა გამოვლენ მთანია.
 მთა გაზრეს, ქვიშა გამოჩნდეს, ლურჯამ მოხკიდოს ნალია.
 ტყემა გაუშვას ფოთოლი, ბალახს გაფინოს ნამია.
 მთებშიაც გაჩნდეს ჯანყები, მხედარ დაღმალოს თავია,
 უბისთავ დანათლებიან თილისძის ცხენის ნალია.
 ან ვისი სჭექდეს მაჯარი, ან ვისიცი სჭირდეს ხმალია,
 ან ვისა მოუდიოდეს ნათარეშალი ცხვარია,
 ღელის ძირს გადმოდიოდეს თქვენი ცხვარ-ხაროვანია,
 უკან მრმდედეთ, ფშავლებო, სტიროდეთ, როგორც

ქალია.

ღელის გორს შემოხკიდოდეთ ერთი პატარა ზარია:
ლაშარეულა თან გეიტან, დავლათის გეიქრის ქარია,
დახკრა, ხმა ახადს გავიდეს, პირ დაიწერონ ჯვარია.
ღედამა მისცა ჩემს ცხენში შვიდ ფური, შვიდი ხარია.
მე იმან გადამარჩინა, მის თვალებს ვენაცვალა“.

31. ბაგვაზიანთან ბრძოლა

ალვანში თუშის შვილები ხმაღს უღესავენ პირსაო,
თოფებსა ძალზე ღმართავენ, ჯავრი გულს მოღის
მტრისაო.

დაუბარებენ ივანეს, ელიზბარიძის შვილსაო,
შენაქოშიგა ბაკურას, გულადსა, ქვრიტიშვილსაო.
წამოვიდოდა ბაკურა, ჯოგი თან მოსდევს მგლისაო,
შაგროვდებიან ყვარელში, შუა ბაზრისა პირსაო.
საომრად დროშა ჩჩეულნი ეკითხებიან გმირსაო:
— „დილაზე საით წავიდეთ, საით ლა გვიზამ პირსაო?“
ბაკურა ეტყვის; „გმირთ-გმირნო, ნუ ჩქარობთ, არა
სჭირსაო,

მოულოდნლოთ ივანეს, ელიზბარიძის შვილსაო,
ეს ვაჟიც გულოვანია, მედგრად მებრძოლი მტრისაო“.
ხალხის ნაპირს გიორგ სდგას, მრისხანედ წარბთა ხრისაო,
თოფ გაბუღული მხართ ხკიდავ; ვადა უნათებს ხმლისაო.
გიორგი ეტყვის ბაკურას: „კაცო, რას ამბობ, რასაო?
რათ ულოდინებთ ივანეს, გზაც თითონ ვიცით მთისაო,
რო აქებთ ბაგვაზელებსა, მათი გაცნობა გვინდაო“.
წინ გაუძღვება ბაკურა, გზა გრძელიც შამოკლდებაო.
ბაგვაზის მთებსა გადადგნეს, შუგულას დაღესტნისაო,
ჩეთარეშნენ თუშები, მწყემსებ დახოცეს ცხვრისაო.
მთისა მშვენიერ კალთებზე ჟივილი მოღის ცხვრისაო.

ერთი გეეჟა მეცხვარე, ქორივით სოფლად გაფრინდა.
 შაიტყვეს ბაგვაზელებმა, მოდიან ცხენებ ხეთქვითა.
 თუშნი გორებში გამაგრდნენ, შიში არა აქვთ მტრისაო.
 დილ სალამომდე იომეს. სულ გააწითლეს ქვიშაო.
 — „გვალეთ, ბიჭებო, გვეყოფა მარჯვენა ჩვიდმეტისაო!“
 გამობრუნდება ბაკური, ღიმილი მოდის პირსაო,
 წამოვლენ კასეთისაკენ შაირებისა თქმითაო.
 ყვარელში რო ჩამოვიდეს, სუ ხალხი გაკვირდებაო:
 „რა ხალხი ამოუქმეტავ, ხელები მოაქვთ მტრისაო!“
 წინ მოუძღვება ბაკურა, ვადა უნათებს ხმლისაო.
 — „შენი ჭირამე, ბაკურა, სულამ შენ ხმალი სჭრისაო.
 დედამან შვილი გაზარდოს მტრისა დამცემი ძირსაო,
 ბაკურავ, შენისთანანი, თავის მომკვეთნი ხმლითაო“.

32. ივანე ელიზბარიძე

ივანეს ელიზბარიძეს ქადინ მოსდიოდ მტრისაო,
 ევალეზოდეს თუშები: „ივან, გაგვიძებ წინაო“.
 წინ გაუძღვების ივანე, ჯოგ უკან მისდევს მგლისაო.
 გაბედეს ქვემოთისაკე, თვალი თან გახუვა ღვთისაო.
 ჩავიდეს ბელაქანშია, სამზირი ლეკებისაო,
 სადილობის დროს ჩამოჩინდ ყუყაი¹ ლეკებისაო.
 ივანეს ელიზბარიძეს სიცილ მოუვიდ პირსაო.

— „ივან, გადუშვენ ახლები, ღმერთმა დაგწეროს
 ჯვარიო!“

ქება რად უნდოდ თუშებსა, მგლებთ ცხვარი დაკრიფიანა,
 მობრუნდეს ნასახელარნი, ჰეჟა დგას თოფებისაო.

¹ ყუყაი — მეკობარი.

ე მაგის მომღეწობელი ქალი ვარ ხმალ შუბიანი,
შეიტყვ, ივანე, გამოხგზავნ საყურებ გუგუმიანი,
თუ ვერ გაიმეტ საყური, ტყავკაბა ნაქრელიანი.

33. ქოქრია და ბეჭურიძე

სააქვროვებ ლაშქრები კიღუს თავ იყრებიანავ,
დასხდეს, დარიგდეს თუშები, ბელადათ დაღონდიანავ.
— „გაუძღვ, ბეჭურიძეო, ბელადათ გაქებდიანავ!“.
გაუძღვებ ბეჭურიძეი, გზა ჭირკვან ხანდებიანავ.
ქოქრია და ბეჭურიძეი ერთმანეთს ხპირდებიანავ;
„ერთმანეთს ნუ უღალატებთ“, დროშას ქვეშ ფიცევდიანა.
ჩადიან აქვარისთავა, ხმალს სწუნობს, გაუცვლიანა.
გაბრუნდეს სისხლის ტბაშა, სხვან შორიდ ხედევდიანა,
ემანდით გამოქცეულნი, შინ ჯალაბს რას ეტყვიანა,
ჯალაბს თუ მოატყუებენ, სწორებში რას იტყვიანა?

34. ბ ი ჭ უ რ ი

— ვარამ გაიგეთ, ფშავლებო, ციხე დაგექცათ ქვისია?
ომში ამბობენ წასვლასა უცოლოს ბიჭუნისია.
წასულა თავის ბიჭობით, ნაწილს არ მისდევს ცხერისია,
ცხენის სიმარდეს უქებენ, გაქრასა ფრანგულისია.
ერთ კვირას გავლილხ ამბობენ, სავლელსა ერთის თვისია,
თრიალეთს გაცილებულა, საძოარს ფშავლის ცხერისია.
ჩახედავს ყარსის ქალაქსა, ნაპირსა შავი ზღვისია,
შამბულს ამბობენ ხელმწიფეთ თათრისი რუსებისია.
ეხვეწებ ლაშარის ჯვარსა, ძალსა იმ იახსრისია;
სამხდროსაც დიდსა უქადებს ხარისასა და ცხერისია.
ომებს ამბობენ ძლიერებს, სროლასა ზარბაზნისია.

არ ღეერიდებ ბიჭური, გულს ვენაცვალები ყმისია,
შევიდოდ თათრის ჯარშია, პირს დაიბრუნებს მგლისია,
გახკვირდეს ოსმალელები, ელვასა ღგავა ცისია.
ცხენზედა შამოიგდებდა თათარსა ოსმალისია.
თავის უფროსებს მხართვამს, მაჯგვენას თათრებისია.
საჩუქარს ბევრსა უქებენ, მენდლისი; მაგის ჯვრისია,
კიდევ გამოსვლას ამბობენ ტემლას ბიჭურის ხმლისია.
ავად გამხდარა ბიჭური, წამოსულ ქალაქისია.
ამბობენ ქალაქელები: „რა საკმე ქნილა ღვთის მადლსა.
ცას მოსწყდა წითელ ვარსკვლავი, დაბლ დაცემულა
მიწასა!“

კუბოს კარგს გაგიკეთებენ, თეთრის ტირიფის ხისასა.
ოქროს დუღუკებს გიშვებენ, შუქს გიყენებენ მზისასა,
ცოლი არ გყვანდა, ბიჭურო, ცხენს ვინ მოგირთევდ ყინჩადა,
საგძალს ვინ ჩუყრიდ ბიჭურსა, საკმაო შვიდის თვისასა?
შაგიტყვეს მოშავეთეთა, კარებს გიღებენ ხისასა.
ჩინი ჩაგიდვეს ყელზედა, შუქს აბნევს სანთლებისასა.
შამოგებვიენეს უკლონი, ამბავს გკითხავენ ყინჩადა.
თან ამას გეობნებოდენ: „ნულარ წაგვიხვალ ღვთის
მადლსა,

აქაც კი ზიცით ომები, უფრო ვიყრებით ღვთის კარსა.
ხმაღს ნუ გაიღებთ სხვაგანა, ნარტყამსა კაის ყმისასა,
ხმაღ დადვან სატირელზედა, შუქს დაიყენებს მზისასა.
მოტირალ ხელში აიღებს, დამლევს გაქებენ მტრისასა.
ცხენი უბოძეთ ბიჭურსა, დაღალულ შორი გზისასა,
ისე აღვილად ვინ გახსნის გულს კაი ვაჟკაცისასა!“

35. გერმანიის ომი

ამბობენ ხელმწიფეები: „ბრძანება არის ღვთისაო“,
კახეთში ტელეგრამები დღეში სამ-სამი დისაო,
— „გვიშველეთ, კავკასიაო, ძალი დაგვადგა მტრისაო“.
გარეკეს გრანიტაზედა სალდათი ოცის წლისაო.
მემრე მოკრიფეს ზაპასი, გზა გაატარეს ზღვისაო.
ჭაერში აეროპლანები დადგა, და ტყვია სწვიმსაო.
შავად ივლება მინდვრები, ალი წევს ზარბაზნისაო.
იაკობ ცისკარაული აფიცრებს უყრის პირსაო.
— „ჩვენ ან რად გვინდა პრიკაზი, ბძანება ხელმწიფისაო,
ან აპელატებ რად გვინდა? ჩვენც მოვკვდეთ, არა გვიშაო.
წინ წამოსულსაც ამბობენ გერმანელ მეფის შვილსაო.
ეგ ან ტყვეთ გამოვიყვანოთ, ან მეხი დავცეთ ციდანო.
იძახდა ცისკარაული: „შვილი ვარ ხეცურისაო,
მომევევით, რუსთა შვილებო, შიგ გადავიდეთ ხმლითაო“.
თან მიჰყვა თავის ჯარები, ფეხში დაიძრა მიწაო.
მოგვირტყეს გერმანელებმა. ნამტვრევ წაიღო ძელისაო,
ალვის ხესავით წამოწვა, არ ამაგდებს გმინსაო,
უჭირავს სისხლში გასვრილი, ხელში ნამტვრევი ხმლისაო.
ცალკე მოღობეს საფლავი თორმეტის აფიცრისაო.
ზედაც სპილენძი დახურეს, ნამ არ ჩავიდეს წყლისაო.
გაგზავნეს ტელეგრამები გვარ სახელკობაისაო,
გულმაგრად შენდობა უთხარ, დედაო აფიცრისაო.
მაგრ იცის მტერმა, დავითო, მომკლავო ბათირისაო.

თუ რა მელექსეს იკითხამთ, ნათქვამი გრანჯაისაო,

მშრომელი ხალხი წინ მიდის, მათ დაიჭირეს ქვეყანა,
ხარობენ წითელ დროშის ქვეშ, როგორც ბუღბუღი ვარდს თანა.
ჩვენც ხომ შევხარით იმ დროშას, როგორც შვილები დედასა,
მისა მტერსა და ორგულსა თავს დავცემთ მეხსა მდგარსა.

სოფ. დანო 1930 წ.

ეს თანამედროვე თუშური პოეზია ჯერ ნორჩია, მცირე რიცხოვანი და სუსტია. სამაგიეროდ, ძველი, მრავალ თაობათა მიერ საუკუნეებით შექმნილი პოეზია, მდიდარი და ძლიერია ¹⁾ ხალხი ამ ლექსებს დღესაც შთაგონებით მღერის, განსაკუთრებით ძველი თაობა, რომელსაც ეხერხება ჩონგურის ჯაკვრა და შეხმატკბილებული სიმღერა.

ამ წიგნში მოთავსებული თუშური ლექსები შეკრებილია თუშეთში 1931 წლის ზაფხულს: ლექსები ჩაწერილია ი რ ა კ ლ ი ე ლ ა ნ ი ძ ი ს ა და ჩემ მიერ. თუშური ლექსების რეგულები გადმოგვცა ლ ა ზ რ ი მ ე დ ი ძ ე მ (თუში მელექსე სოფ. შენაქოდან), ე ლ ე ნ ე მ ა ყ ა შ ვ ი ლ მ ა (შენაქოს მასწავლებელი) და ი ლ ი ა მ ი ქ ე ლ ა შ ვ ი ლ მ ა (წოვა თუში სამხატრო აკად. სტუდენტი), რომლებსაც დიდ მადლთას მოვასხენებ.

ხალხური სიტყვიერების მთელი ეს მასალა დალაგებულია შინაარსის მიხედვით და იყოფა:

I ს ა გ მ ი რ ო ლ ე ქ ს ე ბ ი, რომელშიაც თავმოყრილია: „ისტორიული ხასიათის ლექსები, ბრძოლა ქისტებთან, ლეკებთან და სხვა, აგრეთვე პირადი გმირობა და ვაჟკაცობა.

II ს ა ყ ო ფ ა - ც ხ ო ვ რ ე ბ ო ლ ე ქ ს ე ბ ი. აქ მოცემულია სატრფიალო და ქალ-ვაჟის გამიჯნურების ლექსები. შემდეგ სიკვდილ-კავშნისა და სევდა-მწუხარების გამოშახველი ლექსები. ამას მიყვება ნარევი ლექსები, რომლებშიაც გალექსილია ყოველდღიური წვილ-მზნი-ბოლოში დართულია თუშური მოთხრობისა და ზღაპარ-გამოცანათა რამდენიმე ნიმუში.

¹⁾ დ. ა ლ ბ ა ნ ე ლ ი, წინასიტყვაობა „თუშურ სიმღერების“, კვალი 1897 წ. № 13-15, 17, 20, 23, 37, 49; დ ა ვ. რ ო ს ტ ო მ ა შ ვ ი ლ ი, თუშური ლექსები, მოამბე 1895, № 3; 1897 წ., №1-4; 1896; № 12; ივ. ბ ე ჯ უ რ ა უ ლ ი, თუშური ლექსები, ძველი საქართველო ტ. II, ტფილისი 1911-1913 წ. განყ. V, გვ. 1-62.

36. ქისტებს უპარავს ცხენები

ქისტებს უპარავს ცხენები, მითხუში გადასდენია,
ნაჩალიკ ეტყოდ გიგაურს: „იმედი მაქვს შენია,
ადექ და ცხენი შახკმაზე, გზა იცი რამოდენია“.
წინ ქურდნი, უკან მღევარნი, თავს ღამე ედგა ბნელია.
მიანათებლის ღამფასა, ამბობდა: „ვერა ექენია“.
შუა ღამისას მტერს მისდევს კლდის შევარდენი ჩქარია.
დადგომას ბედავს, ლურჯაი თორმეტ თუმნიან ცხენია,
„არ დასდგე“, ეტყოდ გიგაურ, „ბევრი გაქამე ქერია“!
საგათენებლოთ ჭიუხზე შურთხებმა დაჰკრეს ზარია,
ძაღვებს ეძინათ თეოზე, ჯერ არ გაშლილა ცხვარია,
მუკლედავ გადაეწია, ნავალს დაატყო თვალთა.
ბელოელ აფშინაშვილო, დედა აცხონოს შენია,
მაშინვე ქისტებს გასძახე: „ძაღვებ, სად მიგყავთ ცხენია?
შინ ველარ წახვალთ ცოცხლები, დაგმუკლებიათ დღენია!“
მათ სწორ-სწორეთ იომეს, ნაყოტრთი აჩნდეს კდენია:
დაბრუნდ, მოჰფიქრობს გიგაურ: გილძი მაქვს
დასათვლელია.
არწიო, შემოიკვართე ფრთები, წელში გაიგდი ხელია-

37. ჩიხარაულის ჭყავ თეთრო

ჩიხარაულის ტყავ თეთრო, ძუა ნუ გიშვი გძელია,
ნუმც გასულხარი სასტუმროდ, ნუმც გიჰამავა ქერია.
მხედარიმც ჩამოგიგდია ქურადიშვილი მგელია.
ბრალი ხარ, ჭურადიშვილო, ჩამოგთელევედეს ცხენია.
ფეხ არ გედგ უზანგაშიგა, ღამაზად თითის წვერია.
ჩიხარაულის ტყავ თეთრი სააყრეს ჩამოხვიოდა,
ტახტას ეკიდა მათრახი, ცრემლები ჩამოსდიოდა.

38. დადექ, დაგვეხსენ, ვაზაძემ, თუშეთ ნუ გგონივ ზიანი,

— დადექ, დაგვეხსენ, ვაზაძემ, თუშეთ ნუ გგონივ ზიანი, გადადი ხეესურეთშიგა, ხმალ იქა სხედან ფხიანი.

დგნალოვნის ღელეს ჩამოხვალ დილაზე ტვირთილიანი, შემოგეყრება თორღვაი, ღვთიღვან არს ნაწილიანი.

თოფი შენ მოგცა თორღვამა, ხანჯალ დაგიმალ ფხიანი.

მარჯენივა ჩამოგიარა, მარცხნიდან გიყო რიალო,

გულის პირს დაგცა ორპირი, მიწა გაქმევა მტვრიანი.

დგნალოვნის ღელეს გაგწირა, ნაბად დაგხურა მცვრიანი,

თავსთან დაგისხა ყორანი, გალო გამოხარ ტენიანი.

თითონ არღოდში გადვიდა თორღვაი სახელიანი.

არღოდში ქალებ ამბობენ, თორღვა არს მარჯეებლიანი.

— „მე მარჯეებლიან არა ვარ, მე მოვალ სირცხვილიანი“.

თოფიდ ხმალ წამართ ვაზაძემ, აქ დავალ სირცხვილიანი“.

— „შენ თოფ ხმალს ვერვინ წაგართმევს, შენ ხარ
ვაზაძეს მომკლავი“.

—

შაირის მოშაირეი ქალ გომეწრელ ვარ, თმისანი.

საღეჭსოთ გამომიგზავნეთ ტყავ კაბა ნაოკიანი,

საჩუქრად გამოაყოლეთ საყურ ბეჭდ გუგუმიანი.

თორღვ, ცოლად მოგივიდოდი, დიდ რო იყვ კეთილიანი,

საცოლეთ არას მიკადრებ, აზნაური ზარ ყმიანი.

მაგიტ, თორღვაი, თავს ნუ იქებ, მამა მეცა მყავს ხმისანი.

39. გიორგი შავაჩაშვილი

ქალაქ მეტეხის ციხეო, ნაგებო ლურჯის ქვისაო,
გარს გალავანი გავლია, სიმაგრე დაღესტნისაო,
რკინის გავია კარები, ოსმალს ფოლადისაო;
გარს მორე შამოგიდგება აღელვებული წყლისაო,
გამოგითხრიდა ლიბოსა, გამოგირღვევდა ძირსაო,
გაიქცევინა ტუსალნი, ნამყოფი დიდის ხნისაო.
გიორგი შავარდაშვილო, არწივო მაღალ მთისაო,
ერწოს მოგივა უწყება, ბრძანება ქალაქისაო:
„რად არ ჩამოხვალ, გიორგი, ხანი ქონდ ჩამოსვლისაო?“
ჩამოიყვანეს გიორგი, სახე ჩამოყვა მზისაო.
ბორკილებ გამოიტანეს, დამღონებ ტუსალისაო.
ხელი კრეს, შიგნით შეაგდეს, დაუდგნენ შტიკებიტაო.
გარს ტუსალ მოეხვივნინა, ნამყოფი დიდის ხნისაო.
— „დაჯექ, გიორგი, გვიამბე ამბავი ქვეყნებისაო,
ჩვენა აქა ვართ ტუსალად, დღე გვაქვის უბედურიო“,
დაჯდა გიორგიმ, უამბო ამბავებ ქვეყნებისაო:
— „მე ქალაქსა ვარ ტუსალად, დამყრელი ობლებისაო“.
გარეთაც გამოიყვანეს, შუქ დაანახვეს მზისაო.
შექეჩეს სათრიალეთოდ, ხმა კივილ გამოდისაო.
მუხლებზე ხელი დაიკრა, ვა, დედა გიორგისაო.
ვინა დაგაბრალ, გივარგი, დახოცვა თათრებისაო?

ე მაგის მალექსებელი შირაქის გულში ზისაო.
ჩარგალელ ყაყოჩაია, მათრახის ტარებს სტლისაო.

40. ღაპრით ჩილოელიძე

— ყური დაუგდეთ, ბიჭებო, სიმღერას კარგის ყმისაო, სახსოვრებლადა ქვეყნისა, სახსენებლადა მკედრისაო.

შაყრილან თუშის შვილები კალთებსა შირაქისაო, დაიბარებენ დავითსა, ჩილოელიძის შვილსაო.

— „ცხვარს არ მოაქლოთ ბალახი, ჯავრ არ შაშქამოთ მტრიქაო!“

თითონ შახკმაზა ლურჯაი, ლეგა მიმინო მთისაო,

ზედ თითონ შაჯდებ დავითი, რაკი არ შაუხდისაო.

გამოჩნდა კასრის წყალზედა, როგორც ნიავე მთისაო.

გარს ჯარი შამოეხვია, ბიჭები თუშებისაო.

ზოგი ეტევა ხანჯრითა, ზოგ თოფს უკვეენით ზისაო,

ლეთის იმ პირ გაუწყრებისა ბიჭებსა ჩაღმებისაო.

ქორივით თვალებს აფეთებს, ფერს იკრავს ბერი მგლისაო.

„აქამც ვინ შემომიჩინა შვილები ჩემის ძმისაო?“

ხელშიგამც მისცა ბერდენკებ, პატრონა რუსებისაო,

ხმა მაშინ გამოიდოდა ხმელეთზე დავითისაო.

წავიდა თუქურმიშაში; ჯავრს არ შავჯამდე მტრისაო.

პრისტავი ეტყვის დავითსა: „ნუ დასდიხარ ბრიყვიაო,

წინ უკვენ მტერი გემალებ, როგორც ტურები ტყისაო“.

არ დაიჯერებს დავითი, ფიქრიც არ არი მტრისაო,

დავით, შენ ბუჩაზის შვილო, ბადალო ხმელეთისაო.

ღედა ვინ გყვანდა გამზდელი, გულ ვინ ჩავიდვა ქვისაო?

წინადგან ცეცხლი დაგინთეს, ელვა გეგონა ცისაო.

ხელი დაიქარ ხანჯარსა, ვადას მოგიხვდა ხმლისაო,

ნება არ მოქცა ტყვიამა, ხან არ დაჯცალდა ცდისაო,

საბაო კუკალაიძე, პირიმც გაგიწყრებ ღეთისაო,

მამ-პაპით ცოდვიანებო, მხოცენო თუშებისაო.

თქვე მეუდმაღე ძაღლებო, როგორ გიფერებთ მიწაო,

რად არ შეუხველ პირდაპირ დავითს, ბუჩაძის შვილსაო?

ხმა მაშინ გამოიღოდა ხმელეთზე დავითისაო.
მაგის ცოლების ცოდვითა არ ჩაგიშვებდა მიწაო.
ვინამ ეტყოდა ბუჩასა სიკვდილსა დავითისაო.
ეგ რო შეიტყო გიომამ, ცოდვით დაიწო შინაო:
— „ავ ვაჟმე, ჩემო დავითო, ციხევე, სიმაგრევე ქვისაო,
ანამ ჯაერ როგორ შევქამო, დავითო, შენი მტრისაო?
გაგვიშავდება, დავითო, ბინები შენის ცხვრისაო,
ველარ გაიშლებ ვებუში, გამთეთრებელი მთისაო.
ველარც კი კარზე მოდგება ჯოგიც იმ დავითისაო.
ველარც შეუძლებ სტუმრებსა სწორებსა დავითისაო“.

ემაგის მოლექსობელი კაცი ვარ, ჭეუცხო მხრისაო,
საღეჭსოდ გამომიგზავნეთ ჩექმები თქვენის ძმისაო,
თხოვნაში არა ჩამიგდოთ, სადათჴარს მოლექსისაო.

41. ბრძანება ლაშარის ჯვარი

ბრძანებდა ლაშარის ჯვარი, ცას ღბივარ ოქროს^ს შიბითა,
ხმელ გორში ბერი მუხა მიღგ, ზედ ღბივარ ოქროს
შიბითა,

ბევრი ეცადა მოყმეა, ვერვინ დამბედა შიშითა.
სულძაღლმა ერისთვიანმა გადმომაბრუნა ძირითა.
ძირში გამიგდო კედები, ქალისკენ გამიჯირითა,
სახელ შეუთქვამს ციციტა, იმ შავის ძაღლის სისხლიტა.

42. შავილ მოიდა ხოხოზი

შატილ მოიდა ხოხოზი, გულ დიდად დაჯდა კარზედა,
შვიდი კარზედა ვაეკაცი, ახადელთ მუქარაზედა,
შვიდსავე უყიდა თოფები, შვიდსავე დახკიდა მხარზედა,
შვიდსავე უყიდა ფრანგული, შვიდსავე შეარტყა წელზედა.
შატილით გამოისტუმრა, ზელ დახკა მუქარაზედა.

„თუ ის ქალ აქ არ მომგვარეთ, არ მომიხვიდეთ კარზედა“.
ახადს, გოდერძის ციხეო, შიშით გაქანებს ქარია.

მოდინა შატილელები, ციხევე, შენ მუქარაზედა,
მოვედნეს შატილელები, ციხევე, გაგიღეს კარია,
შიგიდან გამოიყვანეს გოდერძის თამარ ქალია.

ქალი მოსტაცეს ახადელთ, მათრიებენ გზაზეა,
შემოეყარეთ მოყმეი, თხის ტყავი ეცვა ტანზედა.

დაჯდა, დაჭკითხა ჭკვიანად: „სიტყვა მითხარით წამზედა,
საიდან მოგყავთ ეს ქალი. რო მათრიებთ გზაზედა?“

— „ქალი მოსტაცეს ახადელთ, შატილს უნდ დავსვით
ჯარზედა“.

— „თქვენ ამ ქალს ველარ წაიყვანთ, მოყმე სხვა
დაგზვდათ გზაზედა!“

თხის ტყავნო დაიყრევინა. ხელი გაიკრა ხმაღზედა,
შვიდთ იმათ, მარტო იმანა ხმლები გაიძრეს წამზედა,
შვიდსავე დასკრა თავები, შვიდივე დააწყო გზაზედა.

შვიდსავე ახყარა იარაღ, თითონ აისხა ტანზედა.
თითონ შამაიხსნ ფრანგული, ქალსა შეარტყა წელზედა.

— „ქალო, შენ დაი, მე ძმაი, ნულარ გეშინის გზაზედა,
მამაშენს უთხარ, გოდერძის, მტრები დავხოცე გზაზედა,
მე კი არ გამომაცხადო, მტერი ბევრ მიღვა გზაზედა“.

ჩემს მტერსა ისეთ ამბავი, რაც რო თუშ ფშაველთ
მოსელია,

შირაქსა ტარიმანასა ციხე შუაზე დაშლია,
გალაფან შემოვლებული ივრის პირამდე ჩაშლია.
ამბობენ მეცხვარეები: „უნდა ჩავსცვივდეთ წყალშია,
ალარ გაუშვათ მწყემსები იორში, ალაზანშია.“

დაგზავნეს ყარაულები ნუხშია, ყარაბაზშია.
გახარებია თათრებსა ფირუზან დარჩა ფშავეშია.

— „ნუ გიხარინთ, თათრებო, ნუ იტყვით ჯამაათშია,
ისევ ჩამოვა ფირუზან სადოლეთ თავის ცხვარშია,
ისევ შემოვა ფირუზან ხმლიანი სამართალშია“.
გვერდს უდგა მარხვან თადო, ჩართული ჯვარ მენდალშია.
უბის პირ მასრან გაყრილნი, ჩამშვენებულნი ტანშია.
ასეთებ სიტყვებს იტყვიან, ყველას მოუვა ჭკვაშია.
გაჭირდეს, თუშებს მორეკვენ, გაუტეხელთა ძალშია.
თუ ალარ იქნებ ფირუზან, მზე ალარ დადგებ ცაშია,
მთვარე შეიქნეს შავადა, ჩავარდებ შუა ზღვაშია,
ჩამოიხიზნეს ვარსკლავნი, ჩაცვივდნენ ბღვრივე წყალშია.

—

ემაგის მოლექსობელი, უკლო ვარ მათურაშია.
ნეტარ ველარამ გნახავდე სახატოდ მოსულ ფშავეშია,
შევიპატიყო ხწორები, ზემოთ შენ იჯდე თავშია.
უბის პირ მასრან გაყრილო, ჩამშვენებულო ტანშია,
ლხინს იტყვი ნელა ნელადა, ხალხს დაუჯდება ჭკვაშია,
შეამც მომკლ, შენამც გაგამთელ, ჩემზე სატიროლად გავლნია,
თქვენათ მაგიერად, ბიჭებო, ჩამსა შეილები ჯარშია.

44. გ ი გ ა ი

— ეინა ხარ გულ ჯავრიანად, დიკლოს ეინ ბრუნავს
ბანზეო,
ქირიმ ჩამოღღლევს ზამთარსა, ზაფხულს მოელის ძალზეო,
კითხოდეტ საბუელეებსა: „ლეკებ ხომ არ სდის გზაზეო?“. —
შოროდე. გურჯო, ზუ მკითხან, ჩაუჯექე ყვარლის
გზაზეო.
ტყვეებ მოუდისთ ფშაველისი, ტირილით ქალი, რძალიო“.
— „ნუ სტირით, დებო, ნუ სტირით, გიგაი გიზისთ
გზაზეო,
თუ თქვენ ლეკებ გაგატანოთ, წვერი ნუ მესხას ყბაზეო,
ნურცა მიტიროს დეღამა, სწოროში ნუ დამსვენ ჯარზეო“.
ხმალ და ხმალ გადაერია, ხუთნი დაკათა წაშზეო.
ხუთსაე აჰყარ იარალი, ქალებს აასხა ტანზეო,
ქალებ გზაზე დაყენა, მშვიდობით, დებო, გზაზეო,
ჩემს სახელს ფშავლად ნუ იტყვით, თუშ ვარ, გან ფშაველ
ეარიო.

45.

— სოლიშვილმცე ეინ მოკლა, გმირი არწივი მთისაო,
მტრის დედის მატირებელი, დამცველი საზღვრებისაო?
მოუკლავს გომეწრელებსა, ვაჟეაცი ღალატითაო.
— „რათ მოხვალთ, გომეწრელებო, ჯავრი რა გქირდათ
მისაო,
არ იყო თქვენი საკადრი, ხელ-შეკრულ მოკელა ძმისაო.
საყვედურისა დამდებნო, მთელისა თუშეთისაო“.

II ს ა ყ მ შ ა ო ნ მ ვ ა ნ ბ მ

46. ღაუქარ, ჩემო ჩონგურო

დაუქარ, ჩემო ჩონგურო, შენზე გაეაყოს გულია,
საყვარლისგანა აჟად ვარ, სასიკვდლეთ გამართულია.
შენგნივ ეკვდები, საყვარელო, შენგანა ვარ ფიქრს
გართული -
მუდამა ვდგევარ საჩიხზე, საყვარელო, გულ დახშული.
ავდექ და შენთან წამოველ, რო ვერ დავიძინე ძილი,
შენ კარები ჩაგეკეტა, აღარ მომიბრუნე პირი.
დარდიანი გამოვბრუნდი, მწარედ ამიტირდა გული,
მეორე დილით რო შემხვდი, სიტყვა მითხარ მეტად
ცელილი -
— „ბიჭო, შენ კვებიანად იყავ, თორე გადაგკიდე პირი.“
მე ხმა ველარ ამოვიღე, ბაგეს დავიბჯინე კბილი,
ხოლოთ ერთი ესე გითხარ: „ჩემზედაც ხარ კვებით
შეშლილი,
ჩემიმ სიყვარული დაგწვავს, ველარ დაიძინო ძილი.“

47. ქალ, გუშინ

— ქალ, გუშინ, გუშინ წინათა დედა რას გიჯავრდებოდა?
„მომდიოდ შენი ტირილი, ვახშამი მიმწარდებოდა!“
— „შენი გულისად, მოყმეო, მომეკალ შემართლებოდა,
დამეკარგ ვერცხლის ბეჭედი, იმაზე მიჯავრდებოდა.“
ქალს სიკვიმ უბედ ჩაუდვა, ქალო, კვესისი ჩემისი,
გმენაიმც. მაყურებია, ლამაზო, შენის დედისი.

აღნიშნულია ლექსის მთქმელის სახელი და გვარი, ადგილისა და დროის ჩვენებით. მოცემულია აგრეთვე ზოგიერთი ლექსების ვარიანტებიც.

რაც შეეხება ლექსების დასათაურებას, ზოგიერთ მათგანს აქვს სათაური, უმეტესი კი, შინაარსის მიხედვით, ჩვენ თითონ დავასათაურეთ.

ჩვენ არ ვიძლევიტ ამ ლექსების დაზასიეთებას, თუშეთის საზოგადოებრივი და სოციალ-ეკონომიურ პირობებთან დაკავშირებით. ასეთი ცდა მოცემულია ჩემს მონოგრაფიულ გამოკვლევაში „თუშეთი“ (საქარ. გეოგრაფიული საზოგადოების გამოცემა 1933 წ.), რომელშიაც ფართედ გაშუქებულია თუშეთის ისტორიული წარსული, მისი სოციალ-ეკონომიური მდგომარეობა და ყოფა-ცხოვრება.

სერგი მაკალათია

ტფილისი 1934 წ.

48. თვალუფუნა ღამაჲ ქალი

სარკმელით შევხედ, ტარსა ხსნიდა თვალუფუნა ღამაჲ
ქალი,
— „შინ წამოდი,“ ხელი მიქნა, „შინ არ არის ჩემი ქმარი,
ქალას გავგზან ძივის თიბად, ხელთ უჭირავს ნამგლის
ტარს,
სასადილოთ გაუგზავნოთ უმარილო შავი მხალი;
თუ არ ჰქამოს, კირი სჰამოს, იმას დაღლევა შავი წყალი.“

49. * *

აღმასის ფანჯარაშია, ქალო გიჩანდა პირია
რა უცხოთ გათეთრებულხარ, როგორც საყდარზე კირია.

50. * *

გაზაფხულისა ხანზედა ბუკაკას ასხი ბუმბული.
არამ გინდოდე, ქალაო, არ მოგდიოდე სულ გული.

51. გადმომაველო მკაცხალო

გადმომაველო, მერცხალო, გადაიარე მთებია,
იარე, შემოიარე კახეთის მინდორ; წყლებია.
მიბრუნდი ჩემსა სატრფოსთან, და ჩამოართვი ხელია,
თან სიტყვა შემოუთვალე: „მშვიდობა უთხარ ჩემია.
მიყვარხარ, ბიჭო, ქალასა ბოლომდის მეყვარებია,
არცა ფერათ ხარ ღამაში, მაქვს დიდი სიყვარულია
აღარ მოსდინხარ, ვერ გნახე შენი კირიმე, შენია.“

52. ჯერ მიდიოდა წყალზედა

ქალ მიდიოდა წყალზედა ველისას, განა ტყიანასა!
გზის თავიდან მე გადაესძახ: „თავილ მომიბრუნ ღვთის
მადლსა.“

ქალმან თავ არა მაიბრუნ, მიდიოდ, მიხქსოვდ წინდასა.
წინდაზედ ცრემლებს მიაყრის, წვიმას მიუგავს ცისასა.
— „ნუ სტირი, ქალო, რათ სტირი, გულში რათ მიყრი
ვარამსა?“

ერთ ცხენ-მეცა მყავს, ქალო, მიმინოს მიხგავს ცისასა.
დავკარგავ, დავიკარგები, ელვას დავხგვანებ ცისასა,
ქისტეთში გადავვარდები, საზელს დავიკჷმევ წიქასა.
ქისტეთ ციხეზედ დავალჯობ მარჯვენას შენის ჳმრისასა,
ღნებოდეს, ჩამოდრიოდეს, ლიბოს არღვევდეს ქვისასა:“
— „მაგას ნუ მეტყვი, მოყმეო, არას შემეტებ ღვთის
მადლსა.“

შენამ ცოლს როგორ წაართვამ, ღარიბ კაცი ხარ, მდიდარსა?
ეგ რო ჩემ ჳმარმა შეგიტყოს, ხანჯალს გიჩვენებს იმ
წამსა.

სიზმარში სადამ ვართავდე შენ საჩოხესა წმინდასა,
ერთ წინდებს ეგრეც დაგიქსოვ, ოქროს დავადებ შიბასა.“

53. . . .

ვინამ ჩამოხვალ გორიგორ, ცხენიმ ვის მოგყავს რეტადა,
ცხენ გყოლი ფეხში გამომბალ, აღარ გვევალე მეტადა,
ამ ჩვენის ქალის სიყვარულ მხართ მოგადგება ღეწადა.

წუხელის ქალმა ლამაზმა კარს ჩაუყარა კლიტენი.
წაბრუნდა, შუბლი წანასკვა; „ბიჭო რას მეჯუფთაეები?
ქალი ვარ დიდის გვარისა, შენგან არ წავიყვანები,
ვაშლი ვარ თეთრი წითელი, შენგან არ დავიკრიფები!“

55. ქალო, ქმარს რად არ შეირთავ, არ გასაზრდელო, რას

— „ქალო, ქმარს რად არ შეირთავ, არ გასაზრდელო, რას
ელი?“

— „მე ქმარსა არას შევირთავ, დედა მისაკვდავ ვაჟს ველი!
არც არა დედა მისაკვდავ, ცოლ გასაყრელი ყმას ველი,
ეკალსა კია დავხკიდე, ჩიტმან არ კამის, კირ კამის.
მე ქმარსა სხვასა შევირთავ, ნაქმარეშ კირი მომქამოს,
ლურჯსა ჩავაცვამ ჩოხასა, ჩავაქნევიანებ სახელსა,
შახედეთ, აზნაურებო, თქვენ უარესიმც არსაა!“

56. ვაი, რომ მალე მოგწყინდე

ვაი, რომ მალე მოგწყინდე, მალე გამცვალო სხვაზედა,
ღვთის ფიცი გამატეხინო, კირი მომიგდო კარზედა,
შენი ვარ, შენთვის მოვკვდები, შენ შემოგწირავ თავსაო,
შენთვის ჩავიცვამ შავსაო, შენ შემოგწირავ თავსაო.

57. მითხარ, ვინ გშობა ხმელეთად

— „მითხარ, ვინ გშობა ხმელეთად, ანუ ვისი ხარ ასული? რად შეშინდი ჩემის ნახვით? მე კაცი ვარ ხორცად სრული. მეფე ვარ და მეფის შვილი, ცხოვრება მაქვს ქვეყნად სრული, რად გეცვალა ფეროვნება, ათას ფერად დასახული? ღმერთსა ჩემთვის შეუქმნიხარ, შენა გმონობს ჩემი გული, შენ თავს ვერაფერ წამართმევს, მანამდ მიდგას პირში სული?“. ახლა ეთერმა აღმოსთქვა სირინოზის მსგავსად ტკბილად: — „შენ მე ცოლად რად მიკადრებ, ნეფე გაზრდილი ტკბილათა?

აღათია ვაჟკაცისა დედათანა საობრობა.

ტკბილად კრიკ-კრიკი საამოდ, საცდონებლათ მოუბრობა, ნუ იკადრებ ჩემს დაჩაგვრას, თავად მჩაგვრავს ლარიბობა?“

58. პაპმე, რა ბერი დავჟარგე

ვაჰმე, რა ბედი დავჟარგე შავმა და ბნელმა ქალმაო, სარჩოს აწი დავენიაზე, პატრონს მომკვდარსა ცხვარსაო, სარჩოიმც ქმარად რას მარგებდ, მე უბედურსა ქალსაო? მე ჩემი გადამხდ, ქალებო, თქვენ გაუფრთხილდით თავსაო, ერიდეთ უცნაურასა, უცხო ერისა ყმასაო.

59. ბიჭო, ვინ ნახვარ ქალაქში

— ბიჭო, ვინ წახვარ ქალაქში, ძმაი ვის ყავა ავადა? თუ წახვარ, თან გამიყოლე ქალაქის სანახავადა. თუ თან არ გამიყოლები, საქმეს გაგიხდი ბალადა, გატარებ თიანეთშია, გზას გაქნეინებ შარადა, მიმაქვის ბარგის ურემი, ზედ მიდგას ბამბის კალათა, მინდა გავგზავნო რუსეთში, მოსკოვში დასართავადა.

60. ქალო, გიქებენ საქმროსა

— ქალო, გიქებენ საქმროსა, თორმეტს გაგიტლი ხისასა, შენ რო მისდიოდ წყალზედა, ველისა, განა ტყისასა, გზის თავზე გადმოგიძრახე: პირი მომიბრუნ ღთის მადლსი! შენ მე პირ აღარ მომიბრუნ, წყრომასა გავდა ღთისასა, წინდასა ცრემლებს აყრიდი, ნაწვიმსა გავდა ცისასა. ერთი ცხენი მყავს, ქალო, მიმინოს გავსა მთისაო, დავიკარგები, დაგკარგავ, ელვას გამსგავსებ ცისასა. გზაზე ნუ შამიწუხდები, გზისა ნუ მითხრი შორია, გზა უგზოდ გაგავლებინებ, ვაჟის ბუნება ხელია. გადავეარდები ქისტებში, სახელს დავიკრქმებ წიქასა, სხვარიგ ტანსამოსს ჩაეიცმევ, ლეგლუგა ხევსურ ცხერისასა. ქისტეთს დავკიდებ ციხესა მარჯვენის შენი ქმრისასა, დნებოდეს, ჩამოდრიოდეს, ლიბოს არღვევდეს ქვისასა“.

— „მაგას ნუ იტყვი, მოყმეო, არც მემეტების ღთის მადლსა, ეგ რომ ჩემ ქმარეთ გაგიგონ, ჩავდგმენა თოფის ნიშნადა, წუხელ ვაზდევდე სიზმარში შენსა საჩოხეს წმინდასა, კრელებსაც გიქსოვ წინდებსა, ზედ ვადებ ოქროს შიბასა, არ მემეტები, მოყმეო, მიღბარდე შავსა მიწასა“.

61. ქალო, ნუ მგანჯავსა ღამეზო

— „ქალო, ნუ მტანჯავ ღამეზო, ნუ მკლავ; ნუ დამაღონეო, თვალეში ჩინი წამერთვა, მკლავში ძალა და ღონეო, ჩემი სიობლეც მეყოფა, ღმერთი შენ მოიგონეო, კოხტაობას ნუ დაიწყებ, თავი ნუ მაიწონეო; არა ვარ შენი მომშვეები, რაც გითხარ, გამიგონეო, უშენოთ ვერას გავძლებ მე, მოდი, თან წამიყვანეო“.

— „ბიჭო, რას გადამეკიდე, რა ქკვიდან შეიშალეო?

არ ვიცი, რისთინ მოსულხარ, მეხი კი დაგაყარეო.
 არა ვარ შენი წერისა, წადი, სხვა შეიყვარეო“.
 — „ახ, ქალო, ბარეე მომქალი, ეგ რა შემომითვალეო,
 აღარ ვიქნები ცოცხალი, რაკი შენ გამამწარეო,
 დამმარხე შენის ხელითა, გულს მიწა მომაყარეო“.

62. ჩვენ რომ ერთმანეთ გვიყვარდა

ჩვენ რომ ერთმანეთ გვიყვარდა, სხვათამ რად ეჯავრებო,
 ვერც გაგიცინებ, ლამაზო, სხვანიც გამიხდნენ მტრადო.
 არა ვარ შენი მომშეები, მტერნიც ამიღგნენ გზათაო.
 ერთხელ ვიჯექი წყლისა პირს, არხსა იმ წისქვილისაო.
 მოხვედ და თუნგი დააესე, დასდგეი წყლისა პირსაო.
 დასდექ და მელაპარაკე სიყვარულ ერთ — ურთისაო,
 თუ ამ ღამ ჩვენსას წამოხვალ, კარიმ დაგიხედებ ღიაო,
 გვერდით გაწვენან ყმაწვილნი, შეილები ჩემი ძმისაო.
 ქალსამ რა დამაძინებდა, მოლოდინ საყვარლისაო,
 ძმა კაცო, შენ ლექს გამოვთქვი, ეხლ ხო იჯერებ ჩემსაო.

63. „“.

იმერეთის თავგადადიო აქლემის ნატოტარია.
 წვიმა უწვიმავ ღრუბელსა, დამდგარა ნაგუბარია,
 შიგ ამოსულა იაი, ვარდი ფოთოლი ბრტყელია.
 მაგის საკრეფად ქალ მოდის, ირემს მიუგავს ყელია.
 თათარი შემოჩენია, გულხადარაი ხდალია.
 თორმეტ წელს კეთილში ჩაგვსვამ, თუ ვაჟს მასხანან
წვერია,
 თორმეტათ მე გამოგიყვან, გინდ ვისაც იყავ ბერია.

64. ქალო, შენ კივიქელაო

— „ქალო, შენ კივიქელაო, თმა გრუზო, კოწოლ წითელო, ქისტეთს შენ გაგათხოვებენ, ქალმან შენ გინდა რკინისა. მიგცემენ ჯარჯოს ლუხუმსა, ქალს არ მიგაჩიდეს ქმარადა. ცირბევში მკიდი ყანასა, ძნას აწყობ სამად ჯარადა. იქიდან წამოვიდოდი, გზას გამოვლებ ჩქარადა. დართლოს ვაკეზე გამოველ, ბუმბულ ამიტყდა ქარადა. დართლოს წინ წყალსა მოვადექ, ადმდებულსა ღვარადა, დევჯექ და ბევრი ვიტირე, ცრემლი ჩამომდის ცხარადა.“

— „ბიჭო, შენ ქინიჩაურო, შენამ დაურჩე დედასა, წყალსა შენ გამომიყვანე, ლურჯას შემისვი გავასა. ღელის ძირ ამომავლიე, ცხენის ნალს მოვყევ ელვასა. დაგენდე, არ მიღალატე, ქალმან თავ მოგეც ნებასა. მე შენ თავს მაბრალეებნა, გვიცავდა არა სჯერავსა. ერთი შენც დაიფიცოდი, შენის ყმის გამარჯვებასა. მიდ მოდიოდენ ისარნი, შუბებს სწლაპევდენ ენასა, დალალებული ცხენები „რომ გადიოდენ გაგანსა, გორის გორ მეთოფეები ტყვიას აძლევდენ საგანსა.“

65. ქალ. ვინ ხარ

— „ქალ, ვინ ხარ, საით მოდიხარ, გზაი ხო არ აღრევიან?“

— „თითონ არ ვიცი სით მივალ, ტყვე ვარ შორით წამოსული, ამა ღამე შამინახე, თუ ხარ ქრისტიანი სული, მითამ შენი დაი ვყოფილვარ, დედმამისა თქვენი შვილი.“

— „მეც თავის დას დაგამსგავსე, მზე თურ გნახე ამოსული, თუ დასავით არ გიწამო, გამეწიროს ხმალ ლესული.“

66. ბაბა ღაბასაღის სიკვდილი

ცის ქუხილივით გაისმა პირიქით დაჰკრა გმირისა,
სუყველა ამას ჩიოდა: „გვეხსნება კარი რკინისა,
მძიმე დაჰკრილსა ამბობენ გარასა დარცაილისა,
ველარ შველიან ეჭიმებ, სხედან, ჩუმათა სტირისა.
ველარც მკითხავენ შველიან, ვედრება იმათ პირისა“.
მიზეზთ. რას ეძებთ სხვა და სხვას, დღეს წერა იყო იმისა,
სუყველა იმას სჩიოდა: „ვაიმე, რა გმირი გვიკვდება!“
კუბოს ფიცრებად მზადდება ქვის ანათალი სიპისა.
კარგ საფლავ უნდა გარასა, წვიმა არ ჩაუვიდესა,
მტრის ჯავრს არ სჭამდა ვაჟკაცი, არ გააგონებს კენესასა.
გარაის დისა ტირილი სანთლად დაენთო ზეცასა.
აეღო მთელი მთაბარი თამარის მოთქმა-კენესასა.
თმები დაიქრის გიშრისა, ათეულს ზგვანდა კრებასა.
კოლის გულსა ხვდა ლახვარი, თუნდ ტირილს ვერას ბე-
დავდა.

ჩუმად იტირებს ბეჩაფი, როცა არავინ ხედავდა.
სიკვდილსა აღარ ღნებდებოდ, კერპობა ქონდა წესადა,
უნდა ხმალი სცას მტარვალსა, თუ სად მოუვა ხელადა.
სული ამოდის გარაის, დევსა გვანდ რკინის მკვეთავსა.
დედმამას ანდერძს უწირავს: „შანშეს მიეცით ხმალია,
სხვის ხელში ნუამც მეგულეებს, სხვა ღირსი არავინ არია.
ხანჯარი — ფუნჩაის შვილსა, ის კარგი მეომარია,
ჩემ ცხენი ძმობილს მიეცით, ხელ იმან უსვას გავასა,
ალაღიც არის იმაზე, ნურც თქვენ დაუწყებთ დავასა“.
ესა თქვა, გაქრა, როგორაც შანდალში სანთლის ნაწვია,
სახლში დაღევა სულისა წეს არარს ძველთაგანია.
დერეფანში წევს გარაი, თვალ დახუჭული მკედარია.
თავით დაუდეს იმასა თოფი, ფარი და ხმალია.
გულზე დაადევს ხანჯარი, ხმალ შეუალი რვალია,

ფეხით უდგია ლურჯაი, ორთ უპყრავთ ლაგმის ტარია.
ტოტს უცემს, ელის პატრონსა, დაუგვიანდა მგზავრია.
სოფელში გაიძახიან: „ვაიმე, რა გვეშველებო,
კარგები გვეხოცებიან, ბეჩავი ხელად გვრჩებაო,
დედა ვაცხონე იმისა, კირიმე იმის გამზდლისა,
რამ არ წაიღო საფლავში ლაფით მოსვრილი პირია,
პირნათლად წავა შავეთსა, საც იმის წინაპარია.“

67. მიხაი უშარაული

ცამან შეყარა ღრუბელი, ნამი ჩამოდის ძირსაო;
ვაი, რა ცოდვა ვიხილე ახალგაზდაი ყმისაო.
მიხაი, უშარაულსა დღე ჰქონდა სიკვდილისაო.
მიხაი წყალმან წაგვართო, მოშორდა სამშეოსაო.
ატირდა მამა მშობელი, წყალივით ცრემლსა ღვრისაო:
— „ნეტავ სათავე გაგიშრეს, შენ, წყალო, მაღლის მთისაო.
— მიხაი, მე უშენოდა ბინა რად მინდა ცხურისაო?“
— „ნულარა სტირი, მამაო, არ აწყეინო ღმერთსაო,
თუ შვილი გენანებოდა, რათ მანებებდი თავაო; ,
მე ხომ ყმაწვილი ვიყავი, გამოუცდელი მტრისაო,
თან თვალი გამომაყოლე, დავშორდით ერთმანეთსაო.
შენ ისევ გულს მოიმქეგრებ, ბინას რომ ნახამ ცხურისაო,
მე აღარ მოგაგონდები, ვაჰ, ბრალი მიხაისაო!
ვითომ არა გყავს მიხაი, მე აქ მანანებ თავსაო.
მე ისევ კახეთში ჩავალ, იქ ვნახამ დედა ჩემსაო.
მაგრამ იქ ჩასვლა ძნელია, გზა შორით ჩამოდისაო,
დავრჩები შუა გზაშია, გამორიყული წყლისაო.
ვინც მიწა წყალსა მაღირსებს, მაღლი ეწევა ხეთისაო,
ჩემს სამაგიერად მაღლობას უფალი გადუხდისაო.
დღეგრძელობა ჩემს ბიძებსა, არ მანებებენ თავსაო,
მშობლისა ცრემლი მაღირსეს, მიმბარ მიწა-წყალსაო.“

დედას უთხარით მშობელსა: მალეა არ უნდა სიკვდილსა.
შაიტყო მაგის დედამა, სამზეოს ბნელში ზისაო,
ჩავარდა საგონებელში, მზე არ ამოდის დილისა.

— „დედა მოგიკვდეს, მიხეილ, სადამ რას სწევხარ ქვის
ძირსა.

წყალო, სათავე გაგიშრეს, ცოდვა გაქვს მიხაისაო,
წამართვი, ჩამომიჩანე, რისთვის მიმალავ შეილსაო?“
დილით გამოვა, დადგება თვალ ცრემლიანი წყლის პირსა,
გინდა ჰსწყუროდეს, ვერ დაჰლევს, ვითომ ღვარია სისხ-
ლისა.

— „მანდა სწუხდები, დედაო, მე აქა ვწევარ მთის ძირსა,
ვინც მშობლის ხელში მოკვდება, რალათ ჩივიან სიკვდილსა?
სულრათ ზვაფი მაფარია, ვერა ვხედავ მზისა პირსა.

სულ ასო ტანში გამყარა, ცვარი არ დამრჩა სისხლისა.

ჩემს მაგიერათა უთხარით მიტროსა, მამა ჩემსაო:

— „თელავში რისთვის გამზარდე, თუ მწყემს გინდოდი
ცხვრისაო?

შეყრილან ჩემი სწორები, წიგნს კითხულობენ ჭრელსაო,
მე წასვლა ველარ მეღირსა, საბრალოს მიწის ტყვესაო.

ნუ დამიზოგავთ საწესოს, რაც საკუთნოა მკვდრისაო,
ვითომ სამზეოს ვყოფილვარ, განა წილსა გთხოვთ ცხვრი-
საო!

იქ უნდ ვთხოვოთ დღეგრძელობა ჩემის ძმის აბრამისაო,
იქნება ერთხელაც იყოს სული ახსენოს ძმისაო.“

ერისტო ბარამოშვილი სწორია მიხაისაო,
სამძიმარს შამოუთელიდა თავიანთ ტირილისაო:

„თავი გენანოს, მიხეილ, მეცა ვარ შენი სწორიო,
სულეთსა ერთად წავიდეთ, მონატურ სწორებისაო,
ვერ გავახარეთ მშობელი, გული იცინის მტრისაო.“

მე ამის მომლექსებელი საბა ვარ, პაჩოშვილიო.

1. 6 3 3 0 6 7

68. სიკვდილო, უსამართლო

სიკვდილო, უსამართლო, რად არ აიღე ქრთამია,
რად ამიტოვან დედ-მამან, შავად შამიმოს გვარია?
მზეს რად მომაშორ უდროვოდ, მასწავლ სულეთის გზა-
ნა,

მომაშორ ჩემებრ ტოლებსა, სამარე მიჩვენ ბნელია?
ეგენიც დაისვენებენ, კეპნის კირკვანი გზანია,
აბანოს თავის ცერები ქვიშებზე გასაველია.
ხახაბუს თავით ყანები ხაგირზე ჩასაველია,
შალაქ ნაფუძრის ბინებსა ქობს გამოეჯარ კარია.
ველარც მიღგება ბინაზე თეთრის ვაცების რქანია,
ველარც მთებს გაათეთრებენ თიბელაშვილის ცხვარია,
ნუ შემიწუხდებ, დავითო, ობლების მზარდელ ხარია.
არ გამოჰიდო ცხვარ-ცხენი, არ გამოილადო მტერია.
ბიჭ ვიყავ დედის ერთაი, სიკვდილმ დამიბნელ დღენია.
ვერც გავიცანი სწორები, ვერც მოიარე ხანია,
ვერც ვიხმარ ადგილ სახლ-კარი, გალალდა ჩემი მტერია.
სატირლის კარზე დააბით ეგ ოხერ ჩემი ცხენია.
შაგიმოსავეისთ შავადა, თვალებზე მოსდის ცრემლია.
შენდობა დავითიშვილსა, სადაც გარიგდეს ჯარია.
შეყრილნო, ჩემებრ ტოლებო, ლხინობდეს ქალიდ რძალია,
შენდობით მომიხსენიეთ, ვარ ყველას დასანანია.
ძნელ ყოფილ საფლავში წოლა, ენატრებოდეს მზენია,
ქალ-რძლით შემკობილ უბანი, გახელებული ჯარია.

—

ემაგის მოლექსობელი შენი მეზობელ ვარია.

69. საბრალო, ხუვის ღეღამ

თუშურ მთებს ჯანლი ჩამოდგა, შუქი დაბნელდა მზისა,
აგრილებულა მთა ბარი, აყრას იმბობენ ცხვრისა.
ამბობენ ბარად ჩამოსვლას, დრო აღარ არი მთისა,
ხეობა პირიქითისა ბანს აძლევს ერთმანეთსა.
შეყრილან კონთიელები, ელიან კეთილ დღესა,
შაბათს დღეს ჰქონდა ქორწილი ხუტის დემეტრეს შვილსა.
შე ამ რა ვიცოდ ბეჩავემ, ნათელ რა მედგა თავსა,
წერამც რა მქონდა მწერილსა, გულშიგ რა ედგა ღმერთსა?
თურსიებ ჯანლებ ჩამომდგარ, საუბედუროდ წვიმსა,
ქერიგის ცამა იქების, მიწაც უღებდა პირსა.
თურსიებ ძირის შემცხვარეს ფიქრიც არ ჰქონდა მტრისა,
ველოდებ გათენებასა, ქორწილს ვაპირობ ჩემსა.
ხვალე მომივლენ მაყრები, ცხენ ძუა გამონასკვეული,
ამ ფიქრით ვწევარ ცხვრის თეოს, ძილიც არ მომდის
თვალზედა,
არ იქნა შუა-ღამისა ნაპირ შემომთხვა ცხვრისა,
გულ-დინჯად წამოვიწიე, თვალი მოვხკიდე მტერსა.
თოფის გაეხედე ლიშანში, იმედ მქონდ სიმართლისა,
დავსხლტე, არა გამივარდ, მკედელიმც მოგიკედისა;
თოფო, მოგიკედეს მკედელი, ოსტატი ჩაზმახისა,
რა უარეს დროს მიღალატ, ხან დამიკარგე ცდისა.
ქისტებმა თოფი მომარტყეს, სისხლი ბექს ჩამომდისა.
წავიქცი, პირქვე დავეცი, გულ გამილალდა მტრისა.
სოფლად ჩავიდა ამბავი: „ნაპირ სტყდებ მაღლა ცისა.“
შეიტყვის ხუტის დედ მამამ, მთა ბარიც შეინძვრისა.
ეგ რომ მარიამ შეიტყო, შუქ დაუბნელდა მზისა,
ჩამოჯდებ კარის პირზედა, თვალით არ იშრობს ცრემლსა,
ლულუნებს ქედანივითა, ვაის იყრიდა თავსა.
რა ცუდი დრონი დეეცნეს საბრალოს მამა ჩემსა.

სამი დღე ჰქონდა სავლელი, ერთი დღე გადივლიდა.
 მთებს გადავიდოდ მაღალსა, ღამეს გასტეხდა ბნელსა,
 გადავიდოდა ხევსურეთს, ექიმებს კითხულობსა.
 ექიმიც მომიყვანიან, ნატყვიარს მისინჯავდა,
 გულ მხურელად ხელი მომპიდ, დღე ღამეს მედგა გვერდსა,
 წამლებსაც ბევრსა მაყრიდა, ნაირ-ნაირებს სხვებსა.
 იმედი დიდი დამიდუა მე იმან მორჩენისა,
 მაგრამ მე ვერას ვიტყობდი, პირ არ მქონდ მორჩენისა.
 ევობნებ ჩემსა დედ მამას: „ტყუილ ნუ ჰკარგავთ ხარჯსა“.
 არ იჯერებენ საბრალონ, იფიცვენ იმის მზესა,
 მაყრებიც იმათ გაგზავნეს, ნეფეც არ ეტან თანა.
 იგეთიმ ქორწილ ზა არის, ნეფეც არ ეჯდეს გვერდსა,
 თავზე არ ედგას გვირგვინი, არ ამშვენებდეს სახლსა,
 ან გვირგვინ როგორ დეედგმის, მტრის ხელით დაქრილ
 წევსა,
 დღე-ღამე გმინვით ათენებს, გული საკვირვლად კვნესსა.
 ქორწილში მოსულ ნათესავ სატირლად ესხდა გვერდსა.
 დედასა წყალი მოსთხოვა, საგძალი სულეთისა:
 „ნუ სტირი, დედავ, რათ სტირი, ნულარ მალონებ
 მკვდარსა!“
 მეუღლეც შემომივიდა, ცნობაც არ მქონდა მისია
 შემოსელაზევე შევხედე, თვალიდან იწმენდს ცრემლსაო.
 საბრალომ სული დავლიე მე იმის ყურებასაო,
 დავლიე წუთი სოფელი, მივბარდი მეუფესაო.
 შენდობა დემეტრეს შეილსა, საც რო გარიგდეს ჯარია,
 კაი ბიჭ იყო საწყალი, ღმერთმა აცხონოს მკვდარია.

70. ჩილოს-გმირები

ცისკარმა ამოაშუქა, ფუძე შაინძრა მთისაო,
არავარ შენი ერთგული, სიცოცხლე მოკლე ხნისაო.
გვერდითა მყვანან ეშმაკნი, დაწყევნილ ხატებისაო.
ქისტეთით ნადირ აყარეს, ჩილოს მთას გადმოდისაო,
უნდა აღეღონ ვაჟკაცი სახოცად ნადირისაო,
უნდ მოუტეხონ ნაპრალი მაღალ მთის წვერებისაო.
ჩილოში გმირებს შაუტყვი: „ნადირი გვიძოვს მთასაო.“
შუალამისას წავიდენ, შაუკრენ მთა და ბარსაო.
მთას გადახედეს კლდიანსა, სადგომარს ნადირისაო,
ლაზარე ეტყოდს კობესა, მაგ მსვიმონისა შვილსაო:
„ნადირი ბევრი ყოფილა, ეხლა დრო არის ცდისაო.“
მაგ სიტყვის დათაფებაზე, ჰეჰას დაშვავსდებ ცისაო.
გვერდით მოსტეხეს ნაპრალი, ეშმაკებთ ადგილისაო,
ეგ რო დაინახ კობემა, მუხლი შაიბა მგლისაო.
ლაზარეს საგითიძესა ხან არ დასცალდ ცდისაო,
თან გაიყოლა ლაზარე, შუქ დაუბნელა მზისაო.
თან უკან დახყვეს კობეი იმ ნაზვარისა პირსაო,
საცა იპოვნის ნაგლეჯებს ლაზარეს სამოსისაო.
ნაზვოვარს თხრასა დაუწყებეს, თან ცრემლებ ჩამოდისაო.
ამხანაგს შაშინ იპოვნის, სუ გაეა ბოლო პირსაო,
დახედავს იმის სახესა, ტვინ დანთხეულსა თავსაო,
ამხანაგებსაც დაუძახს: „ლაზარე აღარ არსაო.“
მალ მოვლენ ამხანაგები, ყველა დაჰკიდებს თავსაო.
სოფელში კაცი გაგზავნეს, მოგვაშველებენ ხალხსაო,
როცა შევიდა ჩილოში, სიტყვა არ მოსდის პირსაო.
ძლივს გაუბედა სოფლელებს სიკვდილი კაი ყმისაო.
ზარის ხმად ისმა სოფელში წაქცევა აღვის ხისაო
წავიდეს და მოიტანეს ჩილოს სოფლისა თავსაო:
გვამით მიმიდეთ, მოძმენო, ჩემის ოჯახის კარსაო.

მაგრამ სულ იქვე დავსტოვე, საღი კლდეების პირსაო.
ჩემი გვარისა ქალ-რძალი ცრემლით იბანენ პირსაო.

ე მაგის მომღექსებელი დართლოს შუა-უბან ზისაო,
გული მიკვდება ბრალითა, სხეულ რო ვნახე მისაო.
დავჯექი, ლექსი დავწერე მოსაგონრადა მისაო,
სახელ გაგებად გინდოდეს, კოლა ვარ ჭაბუკაიძე.

71. მოუკლავთ ბეროს იობი

ნეტავ რა ამბავ იქნება მაგ სატილო მთაშია,
მოუკლავს ბეროს იობი, არ იყვ სიკვდილის ხანშია.
პარასკევს შუა ღღის ხანსა ჩამოათეთრა მთანია,
ამბობენ ბოქორნელები: „ნეტარ ვის ცოდო ბრალია?“
— ავაჰმე, ბოქორნელებო, იობ აღარ არს ყმაია“-
შეიტყვეს ბოქორნელებმა, ყველამ დაყარა ჩქამია.
შუალამემდის ეძებეს, ვერსად გადახკრეს თვალია.
დაი დადიოდ ძახილით: „ძმაო, სადა ხარ მკვდარია?“
ანდრო დადიოდ ძახილით: „გამაგონებსა ძმაია!“
— „თქვენ კი რა იცით, საწყლებო, მე კი სადა ვარ
მკვდარია?
ვის მოაგონდებ სიკვდილი, არ იყო შტრისა ხანია.
მომკლეს რჯულ ძალღმა ქისტებმა, მარჯვენა მომჭრეს.
მკლავია,
ნემებენ აქეთ-იქითა, მე კი სად ვწევარ მკვდარია!
მიპოვნეს შუა ღღის ხანსა, ცის ჩამოტეხის ჟამია.
ამტირდებიან ქალ-რძალნი, ცრემლი ჩამოსდის ცხარეა.
კმარა ამდენი, ნუ სტირით, წამიღეთ თავის კარზეა.
ნინო მებრალის საწყალი, მარტო დამრჩალი სახლშია-
ნუ დამივიწყიდ, ნინოვო, მოსაგონებლად ხალხშია,

ნუც გამინებებ სახლს თავსა, მალე ნუ გამცელი სხვაშია.
შანდობა მაინც მითხარით იმ გარიგებულ ხალხშია.
მადლია ჩემთვის შენდობა, ნათოფარი მაქვს თავშია!”

მე მაგის მოლექსობელი მარტო დავდივარ ცხვარშია,
მომწყინდა შემცხვარეობა, ამ ოხერ ტიალ მთაშია,
დაეჯექ და ლექსი გამოვთქვი სახსოვრად იობისია.

72. შიღან წამოიდ ლუბელი

ციდან წამოიდ ლურბელი, დაბლ დაცემულა ბანზედა,
ვყოფილვარ ცოტაის ხნისა, წერა დამბუის თავზედა.
მოვიდა შემოდგომის დრო, შირაქის წავალ ცხვარზედა,
ახალი ადგილებიკენ დავალ ოლქისა გზაზედა.
იმ ლამეს ვნახე სიზმარი, წერა დამბუის თავზედა.
დავბრუნდი დალონებული, შირაქის მივალ გზაზედა.
ბინაზე ამხანაგები მელოდებიან ძალზედა.
ძლივსლა მივაწი ბინაში, ბინაში თავის ცხვარზედა.
იქ ვწევარ შეწუხებული, სული მხდებოდა ტანზედა.
ახლ გამიყვანეს ყანდახში, ვწევარი თათრის კარზედა.
ეს დალუპილი სიკვდილი რასა დამბუის თავზედა?
სწაფლად ამიბა თვალეები, სისხლი შემაშრო ტანზედა.
უდროოდ სულ ამომაცალ, გამწირა თათრის კარზედა,
ალარვინ მყვანდა პატრონი, რომ დამდგომოდა თავზედა.
ბევრი გინატრე, დედაო, სულ რომ მხდებოდა ტანზედა.
ველარც კი მნახავ, დედაო, კობტად შემგდარსა ცხენზედა,
ზედ მერტყას ქამარ-ხანჯალი, დაშმვენებული ტანზედა,
შამას ვინ შემიტყობინებს, რომ შემეშველოს ხანზედა?
ცხვარ დამრჩა უპატრონო, მეც დავრჩი თათრის კარზედა.
ახლ წამოიდეს თეზურაზ, მოჰქონდ ქიზიყის გზაზედა,

იქ მოიტანეს ალვანში, ქალებ ტიროდენ ძალზედა.
ციდან მოსწყდ წითელ ვარსკვლავი, დაბლ დაცემულა
ბანზედა.

ჩილოში აქიმიანებს ცა დაბურვიათ თავზედა:
„ალარ არს თქვენი თემურაზ, ლერწამ დაწოლილ კარზედა.
დამრჩალა უპატრონოი ურჯულო თათრის კარზედა.
გებრალეზოდეთ, სწორებო, რაც რომ გარიგდეთ ჯარზედა.
დალიეთ შესანდობარი, რო ისხდეთ ღვინის სმაზედა.“

მე მაგის მომღექსობელი შეწუხებულ ვარ ცხვარზედა,
მე მამაგონდა თემურაზ, ცრემლებ ჩამომდის თვალზედა,
უდროოდ ექნა სიკვდილი, ურჯულო თათრის კარზედა.

73. ხახაბუჟი თიბეღაანთი

ცუდ მოიდ შემოდგომაი, დაბრუნდა ცოდვა ბრალია.
ხახაბურს თიბელაანთა დღე გაუთენდა ავია.
მომკვდარა დავითიშვილი, მიწამ გაულო კარია,
— შენის ბრალითა, არსენავ, მიწა იწვება პყარია.
მზე ამოჩინდა, დაგვხედა, ატირდა, როგორც ქალია.
მთვარემ შაიტყო, იწყინა, პირს დაიფარა შავია.
ჩამოხოშილან ვარსკვლავნი, ბნელი დამრჩალან ცანია.
შენ ხო შეხველი უფალთან, ვაი დამრჩლების ბრალია.
ბარში წაგივიდ დედ-მამა, შენ მთაში დარჩი მკვდარია.
აქ დარჩი უპატრონოი, სახლის დაგულეს კარია.
დაი მოგივა დაროი, ცრემლით მორეცხა გზანია,
ტირილით, ცრემლით ჩარეცხა შენი სამარის კარნია.
ატირდეს ნათესავები, ტანზე ჩაიცვეს შავია,
დედა აგტირდა ბეჩავი, ცრემლი სდის, როგორც წყალია.
ცოლი და რძალი აგტირდეს, უმამოსახლო ქალნია:
„ვინ დაგვიზარდის ობლებსა, რად დაგვანებე თავია?“

მამა შენს უთხრან დაეითსა, მხარზე დაუშვენ თმანია,
 გასწირე ატირებული, ცხვარს გაუნებე თავია.
 თითონაც არის ავადმყოფ, მუხლებს არ ხქონდა ჯანია,
 მწყემსებიც ობლად გასწირე, ვერ გაუღია გზანია.
 ველარც ცხვარს უყიდ ალაგი, საზამთროდ საძოარია.
 „სად არის ჩვენი პატრონი?“ კითხულობს შენი ცხვარია,
 „რად აღარ გვიყრის ბატენებსა, რად დაგვანება თავია?“
 ხო გამგზავნიან მეჯოგედ, ღამეებ ვტეხე ბნელია.
 მომაგონდები, არსენო, თვალეებზე მომდის ცრემლია.
 ნეტა მეც მომკლა, არსენა, ვიარო შენი გზანია.
 აღარც კი მწადის სიცოცხლე, შენთან მეთმოება თავია.
 ხელ-მარტოობამ შემაწუხ, სულ სხვათ შეილობა ძნელია.
 ამ ოხერ სიღარიბემა არ აიღ ჩემზე ხელია.

74. თისოს ჩეპაზის სიკვდილი

შირაქის სწორედ ამბობენ უწვიმრად ქუხილს ცისაო,
 ნეტავ რა ამბავ იქნება სვეტ რო ჩამოდგებ ცისაო?
 შიგად შიგ კორად ამბობენ დაკარგვას კარგი ყმისაო.
 ვერც იმეტებენ სათქმელად, ანგელოზს ხვეანდა ცისაო.
 ეგემც გამოჩნდეს ტყუილი, მადლ შეეწიოს ღვთისაო,
 ტყუილი, რაღა ტყუილი, დაკარგულ დიდი ხნისაო.
 შირაქში ამბავ მოუვა გაბიდათ ნიკოს შეილსაო.
 ეს რო შაიტყო გიომა, ძალიან დაღონდისაო,
 ღამიან წამო გიოი, დარდი აქვს მეზობლისაო.
 გავიდა ალიაბათში, ალაგსა ბუსურბნისაო.
 ამბავს კითხულობს გიოი ოლქასა თათრებისაო.
 ვერც არა გიომ გაიგო ამბავი რევაზისაო.
 დაბრუნდა დაღონებული, თვალს ცრემლებ ჩამოსდისაო.
 ახლ დამტკიცებით ამბობენ: „შუქი დაბნელდა მზისაო.“

— აქედან ადევ, არწიო, შახყე ალაზნის პირსაო.
თან გაიყოლე მოტირალ ჯარ შავი ყორნებისაო,
მიდი და მიუსამძიმრე დედასა რევაზისაო:

— „შვილიდ აღარ ყავს რევაზი, მეხი დაგეცა ცისაო.“
ტირიან რევაზის დები, ხელით იგლეჯენ თმებსაო.

— „ვაიმე, ძმაო რევაზო, ვილა ვიფიცოთ მზესაო,
დედას რა უყოთ, რევაზო, იმედ აღარ აქვს სხვისაო?
ჩაჯდება საბნელეთოში, გარეთ არ გამოდისაო.

სახლის დაღვულავს კარებსა, შუქცაც არ უშვებს მზისაო.“
ალვანში ტირილს ამბობენ ქალისასა და რძლისაო,
აქედან ადევ, არწიო, ქედებს გადახყე მთისაო.

გადილე გომეწრისავე ამბავი რევაზისაო,
ვედისხევეთა სწორეთა ნაპირ ჩამოსტყდა ცისაო.

ვინ ეტყვის რევაზის ცოლ-შვილს, ვინ გაუბედავს პირსაო?
არც არი ადვილ სათქმელი, ვერც უბედავენ პირსაო.

სულეთში თისოს რევაზი ჩივილით შამოდისაო.

დედაი, ცოლშვილნ დაეწირენ, ცოტვანი კერაისაო.

არ მომგონდებოდ სიკვდილი, არც ღალატობა მტრისაო,
თვარ ერთს მეც გავიყოლებდე, სულეთს მომტანსა წყლი-
საო.

—

ემაგის მოლექსობელი შუა მთის ცერზე ზისაო,
ღამეებს ვსტეხავ ბნელებსა, ჰაერს შევყურებ ცისაო.

მომავონდება რევაზი, თვალს ცრემლებ ჩამომდისაო.

ღმერთმა გაცხონოს, რევაზო, ნათელ დაგადგეს ღვთისაო.

დედაც კი ველარ გაზარდის რევაზისთანა შვილსაო.

75. კობეს სიკვდილი

ახალ გეტყოდით სიმღერას, ყური დამიგდეთ თქმაზედა: — სადამ იზარდე, ობოლო, სადამ რა დარჩი ველზედა? საით გაღვარდი კუთხეში, გადახველ უცხო თემზედა, უკანა მხარზე წახველი, ყვავილი დაგხვდა გზებზედა. აცალ-დამაცალ, ყვავილო, ობოლ ვიზარდე ველზედა. მაშინ სად იყავ, ოხერო, ქუჩებს ვეფარე მთებზედა, მიბრიყვებდიან სწორები, ძალს ვერ ვბედავდი მტერზედა. აცალ-დამაცალ, კობეო, ახლ მოიცალე შენზედა. ეგ შენი ტანი ლერწამი უნდა დავადნო ველზედა, ეგ შენი პირის სახეი უნდ დავაშაო მზეზედა. დაღონებული კობეი, თავს გაიგორებს მკლავზედა, თუშ კაციმც შემომიჩინა, შემჯდარი ჩემსა ცხენზედა. იქნებ რას დავაბარებდე, ამბავს დავაგდებ მზეზედა. ქვეით მიმდინარ, ქედანო, შიარ შირაქის ქედზედა, ბიძას მითქვიდით თევდორეს: „მომეშველისა ხანზედა.“ ან თისოს ქალუნაიძეს: „ქვეით არს ლეკის წყალზედა. დღე ღამე გამოატანონ გძელსა შირაქის გზაზედა. სოფლის ნაპირზე მომნახონ, ნულარ მეძებენ ცხვარზედა. ველარცა წავალ ალვანში, ველარც დამაკვრენ ცხენზედა, ბევრ ცხვა დამრჩალა მოყმეი, დამწვარ დადაგულ ველზედა. ველარც კი მთაში გადავალ, ველარც გადაყვებ ცხვრებზედა. ჩემს დებსა უთხრან ბეჩავთა, ნულარც მიფიცვენ მზეზედა. როცა ამოვლენ ქველურთას, რიგით იტირონ ჩემზედა. არ გამიჯავრონ მეუღლე, ვითომ ძმა დამრჩა თემზედა. უთხრან ყოჩალად იყოსა, ცრემლს ნუ მოუშვებს თვალზედა. შენის ბრალითა, კობეო, აღარ მეძინებ ღამ ძილი, მტერსაც ნუ დარჩეს ოხრადა სახლი, კარი და ადგილი, ვისაც არ გადახვდია სიკვდილი, ხგონავ ადვილი.

1. საგირთეს ციხე

საგირთეს ციხეს აგებენ ციხესა აღმასისაო,
აგაშენებენ მხურვონი, ლამაზ ნაგებო ქვისაო.
შიგა შიგ ბანებს გიმართვენ, შესახიზნ ქალებისაო
სათოფურებსაც უშვებენ საოქრად ბიჭებისაო.
ექვს სართულზედა ააგეს, ზევიდან ხურვენ სიბსაო,
ქისტეთში ქისტებმ შეიტყვეს, მძიმედ მიღვ მოდგებიანო
ქისტეთს იყრება ჯარები. ციხევ, შენ მუქარაზეო.
გამაგრდი, ციხევ ტიალო, ჯაჭვი ჩაიცივი ტანზეო.
აგეხის ღელეს გადმოღის ჯარები ქისტებისაო,
გალაღებული ბელადი ახალისებდა ჯარსაო:
— „ცოლათაც შეგართმევიანებთ ქალებსა საგირთისაო,
საკვებურ მოვიყოლიებთ მარჯვენას კარგი ყმისაო“.
საგირთის ვაკეს ჩამოდგა, ნამი არ წვდება ცისაო,
საგირთელთ ბიჭებმ შეიტყვეს, ჟამი არა აქვთ მტრისაო.
ციხეში შეგროვებულან ვეფხვები სალის კლდისაო.
თორმეტ დღე ღამე იომეს, ჩამოტეხვას ჰგავს ცისაო.
თოფისი ალი ჩამოწვა, წვერებ დამალა მთისაო,
ამბობენ შეწუხებასა ბიჭები საგირთისაო.
ტყვია-წამალ გასთავებიათ გულგალაღებულ მტრისაო.
ერთმანეთს ეუბნებიან: „ახლ დრო მოგვივიდ ცდისაო“.
ვაჟკაცი გამოჩნდებიან, სისხლით შეღებვენ ხმალსაო;
ხმალდახმალ გამოუცვივდნენ არწიენი მალლის მთისაო
ჩაერივნენ და ჩაკაფეს, როგორც ტოტები ხისაო.

76. სპეხში ჩავა ყოიანი

სამუხში ჩავა ყოიანი, მხარ დაშვებული ბარზედა.

სტეფანეს თხელიძის შვილსა წერა დაბლუის თავზედა.

— კაცო, გამთხილდი სტეფანე, მტერ გიდგა ქოხის კარ-
ზედა.

ხელში აული შენ თოფი, ყათარ გადუღგი მხარზედა.

შენ ხო თოფ დაგკრა, სტეფანე, მკვდარი დაგაგლო მზე-
ზედა,

იქ სად არ გყავდეს შვილები, ჯავრს კი იყრიდეს მტერ-
ზედა?

თათარას რაინაულსა კაც ვერ სჯობდ ბიჭობაზედა,
რად არ იქ გყვანდა ძმობილი, შენი სიკვდილის ხანზედა?
მალ დეეწეოდ შენს მტერსა, ღამით მიზდინარს გზაზედა,
ჩამოუჯდებოდ თავის თოფს: ტყვიავე, მოსჭვრითე ტანზედა.

წადი იარე, ქართველო, გახტევე სტეფანეს კვალზედა,
ანამ იქ დახლპებ, ქართველო, მეტეხის ციხის კარზედა.

იქამც იქნები მსახურად, ბუდამ გაგზავნოს წყალზედა,
რახამ დამყეფდე, ყოიანო, რას მეთელები თავზედა?

ჩამოდი, წიგნი დაეწერო, მინდა შეგაბა მხარზედა.

ალენის ბოლო შაიარ, დაჯედ ჩემ სახლის თავზედა,
მეუღლეს მითქვიდ, ტასოსა, შავებ ჩაიცვას ტანზედა;

— „ქმარი მოგიკლეს სტეფანე, ველარ მოგივა კარზედა.
სუდარა შამიმზადოსა, წინ მომაგებონ გზაზედა!“

ავტირდეს ნათესავეები, შავი ჩაიცვეს ტანზედა.

ავტირდა მთელი ქვეყანა, ცრემლები მოსდის თვალზედა,
რა ბევრს კი გაუხარდება, მეტი რათ იყო ჩვენზედა.

ცოდვა იყვ შენი სიკვდილი, ბადალ არ გყვანდა თემზედა,
ობლად გასწირენ ცოლშვილნი, ატირებულნი შენზედა.

შვიდ წელს გიგლუა ტასომა, ცრემლ არ შეიშრო თვალ-
ზედა.

ემაგის მოლექსობელი ვარი არსენა ცხვარზედა,
მომაგონდება ხაზინ, ტირილი მომდის თვალზედა.
დაეჯედი, ლექსი გამოვთქვი თავისივ დედის ძმაზედა.
შენდობა თხელიძის შვილსა, ხალხ ისხდეს ღვინის სმაზედა.
შენდობით მომიხსენიეთ, სწორებ, დამსხდარნო ჯარზედა.
ნუ შაწუხდები, სტეფანე, შვილ კარგი დაგრა მზეზედა.
ვაჟკაციაა რეზოი, ბადალი არ ჰყავ თემზედა,
ვერვინ ვერ ეტყვის იმასა: „მე ხო მეტი ვარ შენზედა,
კობტად გაღმართა სახლ-კარი, ცხვრებიც უფრვის მთაზედა.

77. ზემას დარეკს ზარები

ზეცას დარეკს ზარები ხმელეთის შეღონებული,
თან მოსწყდა წითელ ვარსკვლავი, დარჩება დაბნელებული.
თან გამოხყვება ანგელოზ, მხრით მოსდევს განათლებული.
— ავ ვაჰმე, ჩვენო ბუეთი, წაგვიხველ აჩქარებული.
შენ ხო შეხველი უფალსთან, ჩვენ დავრჩით დაწბილებული,
ნეტარ შართალიმ არისა, ჩვენც ვიყვნეთ დაჯერებული.
გიოი შემოგვეყრება, გუნება გაჯავრებული:
— „შენ აქ რა გინდოდ, ბუეთი, შინა დავრჩი გამწარე-
ბული?
რა უყავ შენი დედ-მამა, სიკვდილის დავიწყებულნი?“
-- ცოდვამ დამწვა და დამდაგა, იქ დარჩნეს ატირე-
ბულნი,
უფრო დამენან დავითი, ბოროტის გაგიჟებული,
თავ დამიწება თარასა, ჯოგს მისდევს ატირებული.“
სიკვდილ ეგეთი, ძმისწულო, სულ ჩვენზე გახელებული.
ახლ სულეთს მოგიკითხავენ, არ შეხვედ დაღონებული,
გარს ანგელოზებ დაგიდგებ, შუ დადექ დამშვენებული.
მამასახლობა შემოგყვა, უფალსთან ხარი გათვლილი.

მხარზედა ჯაჭვი გიხდება, ხელმწიფის დაკიდებული.
 სწორ ამხანაგებ მოგივლენ, ვაჟკაცობიდან მოშლილნი,
 ბეჟანის შვილი შეგხვდება, იმედი, შენი ძმობილი.
 ძმასა გკითხევდა ალექსის, თავზე დავხვიე ცოლშვილნი,
 ზატოცი ამას გიჩიოდ, ვაჟკაცი მძიმედ დაქრილი.
 ლუოცი შემოგეყრება, უდროვოდ სწორის მოკლული,
 არ მეგონ მიღალატებდა, არ იყო კკვიდან შეშლილი,
 თორე, იარაღ რათ გინდოდ, ხანჯარი წელზე შარტყმული?

78. იოსებ ხარანაულის მოკვდა

იოსებ ხარანაულსა საწყინოდ ეტყოდ მხარია,
 თავის ძმა გიორგს უთხრისა, იორს დავავლოთ თვალია,
 თან გაიყოლეს ტინკოვი, წავიდენ სამნივ ძმანია,
 გადავლენ ივრის საფონოს, დეეცა ნიავღვარია.
 თათარმა თოფი მოლრიჯა, იოსებმ შეასწრე თვალია,
 — „კაც არ მომიკლა, ჯულ-ძალლო, არ შემირცხვინო
 გეარია!“

იოსებმ თოფი დაასწრო, თათარს დახვლიჯა ყბანია.
 მობრუნდეს, დახკრეს იოსებს, ოთხზე დეეცა ხარია.
 ბობოქრობს იოსებაი, ტყვიისაგანა მთვრალია,
 მობრუნდეს, დახკრეს გიორგის, არწივს მოსტეხეს მხარია.
 — გიორგი, შენსა სიკვდილსა ზეცას დარეკეს ზარია,
 ორშაბათს საგათენებლოდ გილის სამოთხის კარია.
 შიგ შეგაბრძანეს, გიორგი, ოქროს მოგართვეს სკამია.
 შავეთის მეუფროსემა სამჯერ დაგიკრეს თავია!“
 ხელში მოგქციან კელაპტარ, შაანათოდე გზანია.
 ტინკო, გასძახოდ თათრებსა: „სად მიგაქვთ ჩემი ვალია?“
 ასრია, გამოავგორა თათრების წინამძღვარია:

„წყალი უტანე, ჯულ-ძაღლო, ხუნჩის უბანდე ჯლანია“.

მე მაგის მოლექსობელი, წინე მხარშია ვარია,
ცხვარიც ხო გვიზარალებდის, მე თითონ ავად ვარია.

79. სიღან წამოსულ ღაუბები

ციდან წამოსულ ღერბელი, ახ რა ავი დარი დგებაო,
გაბროი გახლებული სამაყროდ ემზადებაო:

„უნდა წავიდე მაყრად“, მამასაც ეობნებაო:

— „არას გაგიშვებ სამაყროდ, ცუდ საქმე მოგიხდებაო.“

არ დაიჯერებს გაბროი, სიკვდილ არ აგონდებაო.

ციდან წამოსულ ღერბელი, დაბლ დაცემულა ბანზედა.

ცხენს გადმოუგდი გაბროი, დაბლ დაცემულა ქვაზედა,
არ ხყვანი ამხანაგები, რო მიეშველნენ ხანზედა.

— „ლხინისა ნაცვლად, ვიშოვე შავი სიკვდილი გზაზედა.

სამაყრო ტანისამოსი სუდრად გამიცვდა გზაზედა,

მაშას ვინ შემიტყობინებს, რო მომეშველოს ხანზედა?“

ცხენს გადმოუგდი გაბროი, დამრჩალა შუა გზაზედა.

ეგ რო გაიგო ბაბომა, ტირილით მოდის გზაზედა:

„რადამ გაუშვით სამაყროდ, რად არ დაუდექ ძალზედა?“

წინავ მაშინებდ გაბროი, მარტო სიარულს გზაზედა,

„ძმა პეტრეს შემიტყობინეთ, ახლ მომეშველოს ხანზედა.

ცხენს გადმოუგდი გაბროი, ველარ მოგივათ კარზედა,

ობლებსალ ყური მიუგდოს, კარგ გამოიდენ მზეზედა.

მეუღლეს შემიტყობინეთ, შავს ნუ ჩაიცვამს ჩემზედა,

ობლებ არ დამიწოკოს, კარგალ დაზარდოს მზეზედა“.

ემაგის მოლექსობელსა ცრემლებ გადმომდის თვალზედა,
უდროოდ ექნა სიკვდილი, მაყრად მიმდინარ გზაზედა.

ძმებო, თქვენც მოიხსენიეთ, რო ისხდეთ ღვინის სმაზედა!

ლურბელნიმ რაზე აშფოთდეს, ქარიმ რად ქვითინებსაო, თუშეთის მიდამოებზე ვისიმ სტირიან ბელსაო?

მშვენიერ მთისა კალთებზე ჟივილი მოდის ცხვრისაო, ჰკვირობენ მეცხვარეები: „ნეტარ რა მოხდა დღესაო? რო ყეფნა შორად გაისმის, საზარლად ყორნებისაო, სადამე სისხლი დეენტხო მიწასა დიაცისაო, მოკლეს, თუ ვინმე მომგზავრე, ყორანი თავს დაჰყეფსაო?“ ესურიკისა მიდამო, წყალი-მცა წაგილებსაო, ჯუღაანთ ანო მოუკლავთ, სისხლის მორევში წევსაო, დეეჰენეს ამხანაგები, აღარავინა შველსაო.

— უშველეთ, ჩილოელებო, გახსოვსთ ნაზღევსა თქვენსაო!“ შაიტყვეს ჩილოელებმა, ყველანი გახკვირდესაო:

— „ვინ გაიგონა, ვინა თქო ტყუილ არ იყოს ესაო? ვაჟკაცმან მოკლას დიაცი, ეს რა გავიგეთ დღესაო? აბა ყველანი წავიდეთ, მივეშველნეთა ჩვენაო.“

მოვიდეს, ნახეს ასტირდეს, ცრემლისა წვიმდა წვიმაო, გაამგზავრიან დიკლოსკენ, მიწამა დაიგმინაო.

თან ჯგუფი მოსდის ქალ-რძლისა, ცრემლით ურწყავენ წინაო.

დიაცნი მოსთქმენ ტირილით: „ანო, მიგვეყვებარ შინაო, უწყალოდ თოფით მოკლულო, ქალო, ჯუღაანთ ანოო! დიკლოს ვინ შეატყობიებს, ნეტა ვინ წავა წინაო? შენსა ქმარსა და შეილებსა შავი მზე მოეფინაო.“

დიკლოს ატირდა ქალ-ზალი; „ნეტარ ვინ მოკლა, ვინაო? ვინ მოკლა ჯუღაანთ ანო, თავი ვინ შეირცხვინაო? ჯუღაანთ ანოს მომკლავსა ცოდვამ უბრუნავს შინაო.“

დაი ატირდა, ფეფეი, მოეგებება წინაო:

— „ავ ვაჰმე დაო, ანაო, გზიდან ვინ დაგაბრუნაო, შენ რომ მიაბზე სიზმარი, რად არამ დამეჯერაო?

სიზმარში თოფით მომკლესო, მკვდარი გეწეკით შინაო.
გარს მეხვევოდის შვილები, თავით მტიროდი შენაო,
ჩემსა ჭმარსა და მაზლებსა შავები მოეფინაო,
რადამ გაგიშვი სასტუმრად, რად არ დაგიდეგ წინაო?
ცხენს ხელიმ რად არ გიტაცე, რად არ მოგაბრუნ
შინაო?

იქნება გადაგარჩენდე თოფით მოკლასა, ანაო!
რადარამ შენის ხელითა დებს მიწა მოგვეყარაო,
მეა და საბას დედასა, ორთავ უბედურთ ჩვენაო.
საბაიც თოფით მოგვიკლეს, მკვდარი მოჰგვარეს შინაო.
საბაი ბაბაჩიანთი, დეიდა ენაცვალაო.“

— „ეი შენ დაო, ფეფეო, ნულარა მტირი ბევრსაო,
სამძიმრად მივდიოდი მე, ლურჯსა ვოჯეკი ცხენსაო,
მგზავრები წამოგვეწივნეს, ერთი ვაფარე მაზლსაო.
ერთ იყო ომალოელი, ავ ვამ ჩემ ქალობასაო!
მოვბრუნდი და მივესალმე როგორც რო დაი ძმასაო.
გალმით კაცი დაინახეს, ჩამომავალი ველსაო.
ომალოელმა აღმოსთქვა: „მე მას თოფს ვესვრი ერთსაო.“
უთხარი: „ძმაო, რათ ესვრი, ჯავრი რათ მოგდის გულსაო,
რათ უნდა მოჰქლა მგზავრია, რათ შეერევი სისხლსაო?“
არ დაიჯერა, გადმოხტა, თოფი მოიგდო ხელსაო.
უეცრივ თოფმა იჭექა, მე დავეკიდე ცხენსაო.
ბეჭებში ცეცხლი მომედო, სისხლი გადმომსქდა გულსაო.
ატირდა ჩემ მაზლის წული: ბიჭო, რა ხქენი ესაო?
ბიძისა ცოლი მომიკალ, რას ეუბნები ღმერთსაო.
ომალოელი იძახის: „მომკალით ვინმე მეცაო.“
გაექცნეს თავ თავისთვინა, მე აღარ ვინა მშველსაო,
წყალიც კი არ მომაწოდეს, ცხელი ტყვიითა მთვრალსაო.
უთხარით ჩემსა გიგოლეს, არას ვაფალებ ბევრსაო.
ჩემს მათეს ყური მოუგდოს, პელოსად ივლიტესაო.

გიგოლე, ჩემსა მომკლავსა, არ გაუარო გვერდსაო,
არ მიაწოდო სალამი, ჩემი ცოდვით საესესაო,
ანო ვარ ჯულაანთაი, ცოლი ბელადიძესაო,
გიგოლე შენი მზარდელი, ვაჰ მე, ჩემს ქალობასაო!“

81. მეითის მოკვდა.

აღვანს დაშუის ყორანი, ძირს არა ჯდება ბანზედა.
შირაქს ემზადებ მეითი, იარაღს ისხავს ტანზედა.
მეითს დაუშლის მეუღლე: „მარტო ნუ წახვალ ცხვარზედა,
წუხელა ვნახე სიზმარი: შავი ჩამეცვა ტანზედა.“
არ დაიშალა მეითმა, კობტად შეჯდება ცხენზედა,
შინვე შეიდობას ეტყოდა: „ცხენო, იარე გზაზედა,
დაცვეთ წინამხარის გზებსა, შირაქს დავავლოთ თვალია!“
შირაქს რომ თვალი დაავლო, ჩავიდ, აღმალოს ხიდზეა.
ჩავიდ აღმალოს ხიდზედა, ორუჯს ეწვია კარზეა.
ორუჯმა დიდათ მიიღო, დაისვა თავის სკამზეა:
— „მარტო რათ დახვალ, მეითო, თავი რათ მოგწონს
ჯანზეა?“

ძნელია მტრისა ღალატი, წინ ჩასაფრება გზაზეა?“
ადგა, იარა მეითი ნარინჯის გუმანაზეა,
ცხრანი იყენიან ურჯულონ, იმ უზუნდარის მთაზეა.
მეითმა ზედ მიიწია, სალამს ეწეოდ ჰკვამბა.
ორუჯი უკან აყენებს, ღალატი სწადის ჩვენზეა.
სალამის გათავებაზე, ბოლ მიახვიეს თავზეა.
„მეც აქვე მომკალთ, რჯუქაღლებ, აუგს იტყვიან ჩემზეა“
გვერდით მოუკლეს მასპინძელ, მკედრები დაყარეს მზეზეა,
მიდგებოდენ, მოდგებოდენ, შესხდნენ მეითის ცხენზეა.
ცხენი უკანვე იწევდა, ვერ აყენებენ გზაზეა:
„ნეტავ სადა მყავს პატრონი, რომ არა ჩქამობს ჩემზეა?“

პატრონი მტერმა მოუკლა, ყორან დაღბუის თავზეა,
„აქამ რას დამბუ, ყორანო? დახევე წინამხრის გზაზეა.
წინამხრის გზაზე დახევე, ალენს დაჯექი ბანზეა,
მითქვიდი ჩემსა მეუღლეს: მეით მოგვიკლეს ცხვარზეა,
ნულარ გაქვს ჩემი მოლოდინ, ჯობ მიაყუდე კარზეა.“

82. სიკვდილმა ჩამოიარა

სიკვდილმა ჩამოიარა: „არა ვინა ხარ შინაო?“
ობოლი დახდა წინაო: „სიკვდილო, მენალ წამიყვან?“
—მე შენად არა წაგიყვან, არავინ დაგრჩეს შინაო.
არც სანთელ შენა, არც საკმელ, არც ტანზე სულარ
შენაო.
ცხრანი ძმან გამდიდრებულან, იმათ უნდ შეუდგ შინაო.
ცხრანივ თავთავად გაყუარო, თავთავად უჩინ ბინაო.“

83. ა ვაჟმე, მხარი ამგვიყვად

აჲ ვაჟმე, მხარი ამტკივდა, შუა მარხვისა ხანსაო.
სოფლის სოფლ კაცებ დაგზავნეს, წამლებს იკვლევენ
ბევრსაო,
წამლები რალას მიშველდა შავის მიწისა ტყვესაო?
გამაკრეს საკაცეზედა, ნელლი თირიმის ხესაო.
პირმიყვეს სამარისაკე, წინ ხუცეს გამიძღვესაო.
წამილეს სამარის კარზედ, ქალალდს მაშლიან კრელსაო.
ჩამდებენ სამარეშია, მიწას მაყრიან ბევრსაო.
ბევრსაცამ რადალ მაყრიან, გან გამოიღოდ მზედაო,
მოდოდა კრელი გველი, მოალერებდა ყელსაო,
პირველზედ ულვაშს გადაბმოვდ, მერ ქოჩორს მიხყოფდ
ხელსაო.

მოდითა ცხვითა შვილი ყოველ ბედნიერ დღეაო.
დაჯდებ, დაიწყებ ტირილსა, ლოდს ნაწვდად ჩამომდისაო.
ლოდს ნაწვდად ჩამონადენი მე გულზე ჩამომდისაო,
ვინც იმას ტირილს მოაშლევს, ჩემიმც დრო მოუვლისაო —
მითქვითი ჩემსა მეუღლეს: „ბევრს ნუღარ მიგლუისაო,
წამლები ბევრი ვიწამლე, გერა ვიშველე თავსაო“.

84. * *

ცა სკეჟდა, ქუხდა, ელავდა სეტყვა ისროდა ქვისაო,
თვალზედ მამტვრევდა სახურსა, დართულსა ყავარისაო.
ბალში მიქრობდა ხეხილსა, მოსულსა ალვის ხისაო,
ხელში მიქრობდა სანთელსა, ჩამოსხმულს კელეპტრისაო.
ძნელ მოვიხელე რა ყოფილ, სიკვდილი თავის ქმრისაო!

85. აღექსი ბახვარიძის სიკვდილი

ვინამ ხარ თათრის ადგილას აღექსი ბახტურიზეო,
თოფს ეტყოდ კუკალაიძე: „ტყვიავე, გაიწი განზეო.“
ახლად დადექი, აღექსი, ჯან თუშო, სუდის კარზეო,
მელნით დასწერე ქალალდი, მტრედსა შეაბი მხარზეო.
იორი გადაატაროს, ალვანს წაიღოს წყალზეო.
აღექსიც უკან მოხყავის, ფოშტით მოხყვანდა გზაზეო,
ალონში შემოიტანეს, თამარ დასტირის თავზეო.
— „აღექსი, ძმაო აღექსი, დადექი ლერწამ ტანზეო,
ადექი, ანბავე გვიანბე, სიღნაღს რომ იყავ ცხვარზეო.“
აღექსის ცოლმა, ლამაზმა, ჯაჭვი აისხა ტანზეო,
სამგლოვიარო ჩაიცვა, შეიმოსება შავზეო.

86. თუშეთში გაჩნდა ყვავილი

მთებზედა ნისლი დამდგარა, ბორტეს ნამათ მოსდებიანო
თუშეთში გაჩნდა ყვავილი, დიდათ არს ცოდვა ბრალთა.
რა ბევრსა ჩამააყრივნა ზმლისა მომქნევენი მხარნია,
მასთანვე ბევრი ქალ-რძალსა შეიდათ ნაწნავი თმანია.
წვრილის ყმაწვილის ცოდვა ბრალს ცას ჩამატანა ძალით,
ასტირდა სამარეშია ჩვენი დედმამის ძვალით.
სულეთს ჩივილით შემოვიდ, იარეს მთა და ბარია,
დედულ მამული წაგვართვეს, ჩვენი სახლი და კარია!

87. სასჯუმროდ ავად გავხედი გასათხოვარი ქალიო,

სასტუმროდ ავად გავხედი გასათხოვარი ქალიო,
ლოგინიც კარგი დამიგეს, არ დამანატრეს წყალიო.
მამულთა კაცი გაგზავნეს, შორად აქს მოსაველიო,
შამულნიც მალე მოვიდნენ, არ დამანატრეს თაიო.
გამაკრეს საკაცეზედა, გადმომაველიეს მთანიო,
ჩირდილი ჩამომაველიეს, ერთხელ იქ დაველივ წყალიო.
დოჰოსა ძირსა ამოველ, იქ მოვიბრუნე თავიო.
ასე მომდევდა სიკვდილი, როგორც ირემი ხარიო.
— „სიკვდილო, უსამართლოო, რად არ იღება ქრთამსაო,
სიკვდილო, ჩემი ცოდვითა კარგი ნუ დაგეყარაო,
ბევრისა დახკეტ კარები, სარკმელი ჩაუბნელეო,“

88. უმავად კვდებოდა ვაჟკაცი, მზე წითლდებოდა, ცხრებოდა,

ფშაველ კვდებოდა ვაჟკაცი, მზე წითლდებოდა, ცხრებოდა,
ჩამოდიოდა ვარსკვლავი, მთვარე უკანა დგებოდა.
მალალი მთისა ნადირი სატირლად ემზადებოდა,
ქორ-შეყარდენი, არწივი მხრებითა იხოშებოდა.

ჩაერივნენ და ჩააფრთხვეს, როგორც რომ ნოტო ცხერისაო.
ფშაველ-ხევსურნიც მოვიდნენ, მოძმენი თუშებისაო,
ქვემო თუშებიც მოვიდნენ, აღმ შებაბუნენ წყალსაო.
დაამარცხეს ქისტის ჯარებ, მკვდარზე დაყარეს მკვდარიო
სიმწყურვლით შეწუხებულან მეომარნ საგირთვისაო.
წყლები სულ სისხლით შეღებეს, ველარა სომენ წყალსაო.
ალაზან წითლად შეღებეს, მკვდარს ვერ აუქცევს ფეხსაო,
მაგების ღელემდის მიჰყვნენ, თავით დაჰყუდენ მკვდარსაო.
მიდიან ქისტეთს, ჩივიან თავიანთ ნახოც მკვდარსაო,
ძნელი ყოფილა ნაჭერი, ნაქნევი თუშის ხმლისაო.

ე მაგის მომღექსებელი შუა წაროში ზისაო,
თორმეტ მეც მერგო მარჯვენა მანდ ნახოც ქისტებისასო.

2. ბახტრიონი

ბახტრიონს სხედან თათრები, სიტყვას ამბობენ ძნელსაო:
— „ახმეტას ჩავკრათ ვენახი, დავამალვინოთ კვალიო“.
შეიტყვეს თუშის შვილებმა, მაღლ შემოირტყეს ხმალიო.
ჯერ შუა ღამე არ ქნილა, ნაქერალს გროვდებიანო.
შველაი შველაიძეი პანკისს გატეხე წყალიო,
უკულმ დავქედოთ ცხენები, დავამალვინოთ კვალიო.
საგათანებლოთ დავეცნეთ ბახტრიონს გალავანსაო.
— „გარეთ გამოდი, სულთანო, თუშნი გისხედან კარზედა,
თუ ნებით შენ არ გამოხვალ, ჩვენ გამოგიყვანთ ძალითა“,
— „მეტი ვარ საღირაშვილი, ნუ მიმზერთ ტალავარზედა,
გადავალ, გადავფრინდები ბახტრიონ გალავანზედა,
თუ შეიდ არ მოვკალ ხმალ და ხმალ, გამცვალეთ თათრის
ქალზედა“!

გოხ გავლებული ფრანგული კაბას რა ძლიერ სჭრისაო,

ლურჯა იმისი ტიალი ხეიოდა, ტრიალდებოდა,
დედა იმისი უბედურ, შავს სამოს ტანზე იცმევდა,
ოლსა იმისსა, საწყალსა, თვალზე ცრემლ არა შრებოდა

89. ნაჩილი ბაძოლის ველიდან

ბაძოლის ველიდან დედასა წერილსა სწერამს შვილიო,
უკანასკნელი წუთებში ის არის დაწერილიო:
„მშვიდობით, დედავ, მშვიდობით, ველარა ნახამ შვილსაო,
სანატრელ შენსა პირმშოსა, ვაებით გამოზდილსაო.
ცეცხლია ჯოჯოხეთური, ირგვლივ ედება ალიო,
სისხლი ნთქავს არე მარესა, ინგრევა მთა და ბარიო.
ისმის დაკრილთა ღრიალი, ყველგან სდგას სისხლის
ღვარია.

მეც კი მძიმეთ ვარ დაკრილი; ვიცი, ვერ გადავრჩებიო,
მშვიდობით, დედავ, მშვიდობით, ველარა ნახამ შვილსაო,
სანატრელ შენსა პირმშოსა, ვაებით გამოზდილსაო!“
რა წაიკითხა წერილი, პირქვე დაეცა დედაო,
ველარ გაუძლო ელდასა, საბრალო ტანჯვით კედებაო.
იქ შვილი კედება, აქ, დედას მწარეთ ამოსდის სულიო,
სხვაც ბევრი ხვდება ამგვარი; ვისა აქვს სინანულიო.

—
ამ ლექსის მომლექსებელი, ერთგული სწორებისაო,
მაგითაც ვერვინ მილიშნებთ, ნიკოს აფშინაშვილსაო.

90. ხახაბუს გავხრი მსხედარი

— მე არ გიცნობდი, გიორგი სხვები გაქებდეს მეტადა.
მინდა რომ მეაც გამეცან, პური გვექამა ერთადა,
ტკბილის ენით გვესაუბრა, სიტყვა რამ გვეთქვა ერთხმადა.
რა მოგივიდა, გიორგი, ელდა რა ეცა შენს თავსა,

რო ველარ მოულოდინე, ქალაქს წასულსა შენს ძმასა?
 ხო მალე მოგივიდოდა, იქნებ გიშველდა ცოტასა,
 ან წიგნი რად არ მისწერე, შენსა მშობელსა დედასა?
 — „ველარ მოგივალ, დედაო, მშვიდობა მითქვი ყველასა,
 ველარ გავივლი სოფლებში, ვერ დავესწრობი კრებასა,
 ველარცა ვილაპარაკებ, ვასიაშოვნო ყველასა.
 ხახაბუს გავხდი მცხედარი, მე ბრალად უხდი ჩემ თავსა,
 ნუ მტირით, ხახაბუელო, ხოლოთ გახსოვდესთ ცოტასა,
 ნულარც შენ მტირი, ანაო, დაო, მიშველი ვერასა.
 ივანე საღირიძეო, გავესალმები შენ სახლსა,
 გიორგი უბიძიშვილი, თურმე, ვერ ავცდი წერასა.“

91. სიკვდილ-სიმოცხლე

სიკვდილმა უთხრა სიცოცხლეს: „სიცოცხლე ჩემი ყმა ხარო,
 როცა ჩემი ნება არი, შენი თავი ხელთა მყაო.
 არც ხელმწიფე გამაჩნია, არც ბატონი, არცა ყმაო,
 პირველად მიზეზს მოგიდებ, სიცივისგან გაგთანგაო,
 ბოლოდროს მოგცემ სიცხესა, გონებიდან დაგკარგაო,
 იაგნი მიწად გაქცევენ, ადგილს ველარ დალახაო.
 პურის მადას დაგიკარგავ, მზე-მზეურად გაგტანჯაო,
 მნახაეებს გარს შემოგისხამ, რაც რო თვისი ტომიაო.
 მეზობლები გკითხულობენ, ნეტა როგორ შეიქნაო,
 საწყალი შენი პატრონი, ცხარე ცრემლით ატირდაო,
 უარდაუარ წავიდა, რაღა ვქნაა, ბატონებო,
 ყურთა სმენა აღარა აქვს; ეხლ ხო ენა ჩაღვარდაო.
 აკი გითხარ, სიცოცხლეო, ბოლო შენაც დაგმართაო,
 წუთის სოფელს დაგიბნელებ, შავ მიწაში დაგმარხაო!“
 სიცოცხლემ შემოუთვალა; „ნეტა, სიკვდილო, რა ხარო?“
 ანგელოზებს ვერ ერევი, ხორციელობა იცნაო.

შენ რომ გამხადო ავადა, ეახსენებ, ძეო ღმთისაო.
ერთობრივ მომეხმარენით, კახეთის მონასტრისაო.
თუ ღმერთსაც არა სწადიან, გაცრუებული წახვალო!”
— „შე საწყალო, სიცოცხლეო, ხო სიკედილის რთველი
ხარო

როცა გინდა მომირთმობა, ბოლოს სატირელი ხარო,
ჩაიცვამ და დაიხურავ, ცოდვის მონასტერი ხარო?
წუთის სოფლის სტუმარი ხარ, მიწის მეზობელი ხარო,
ასეთ მიჯნურს მოგაშორებ, ვით შეკრული ვარდის კონა!”
სიცოცხლემ შემოუთვალა: „შენ ცხევაზე მეტი რა ხარო,
შინ არ გინდ შეპატიეება, სახლში ქურდულათ შეხვალო,
რომელსაც სნეულს არ მოხკლავ, იმისი ღვიძლი ძმა ხარო.”
სიკედილმა შემოუთვალა: „ეგ რა ნიშის გაბა არო?
წუთის-სოფელს დაგიბნელებ, მიწის მეზობელი ხარო,
მოუკვდავი ვინ დარჩება, გან თუ გაკვირება არო?”

92. ღ ა ღ ა ი

დალაი თქვით, დალაი, მხედრებო, ძნელი არს დალაო-
ბაო!

ბრალია (სახელი) შენი ულაშქროდ სიკედილი, დალაი...
დედან გტირიან შეილობით, დანი ძმობითა გტირიან...
ეგ შენი დედა ბეჩაეი სანთლებურ ჩამოდნებოდეს, დალაი...
ეგ შენი ცოლი ბეჩაეი, სუროვით ექანებოდეს, დალაი...
შენის გვარისა ქალ-ზალი შავით რო იმოსებოდეს,
შენი ცხენი და აბჯარი ლაშქარს არ იხარჯებოდეს,
დალაი...

ლაშქარს გიკითხვენ სწორები, მაგ შენის ლურჯის ცხენითა,
შენის სიათის თოფითა, ლაშქარს ხარ წითლის დროშაო.
დალაი...

ხმლიანო, სახელიანო, მომტრეო, მოსამართლეო,
გამრიგევე თუშეთისაო, ჩენის მხარისა თვალიო. დალაი...
კარზე გიდგანან სტუმრები, შინამ არ შეუძლებია?
ვაჟი ხარ სახელიანი, კარგამ არ დაუხვდებია? დალაი...
ლომო, შენ (სახელი) სტუმართვის დღე ხარ მზიანი.
შენი ნაცვამი სამოსი დარბაზს არ იცვითებოდეს, დალაი...
შენი ნაწოლი ლოგინი ია-ვარდივით ჰკნებოდეს,
შენი წვერი და ულვაში მწვანილად ამოდის. დალაი...
კახეთში კახნი გიკითხვენ: „არს ქისტეთს დიჩინსთანაო.“
დიჩინიანთა გიკითხვენ: „არს ქალაქს, ჯარებს ყრისაო.“
დალაი...

ქალაქს კითხულობს ბატონი; „წასულა უფალთანაო.“

დალაი...

ნეტა შენ საიქიოსა, შენ შეხვალ მტრედის ფერადა,
სუფრა გიდგ გარიგებული, გაკეთებული თეთრითა. დალაი...
კოდნიც გიდგანან სავსენი, გადმომდინარი პერითა,
ზედ გიდგას მელვინეები, ხუცესნი დიაკენითაო. დალაი...
ამოიღებენ, დალევენ ვერცხლისა ვაშრაპებითო,
შენდობა, ბოსლაიძეო, ღმერთმა გაცხონოს სულითა.
დალაი...

III 504030

93. მესხპარემ სხპარი შეშალა

მეცხვარემ ცხვარი შეშალა, შამოფთინა ჩრდილსაო,
შიგ ურევია ბატკანი, ჟივილი მოდის ცხვრისაო.
წინ თითონ გამოუძღვება, ხმა მოდის სიმღერისაო.
გაჰხედავს მწვანე მიდორსა, ბალახით შემკობილსაო.
— რა მშვენიერი რამა ხარ, დილაო ზაფხულისაო,
ამოშვებულა სხივები, ამომავალი მზისაო.
ამწვანებულა ველები, იალალები მთისაო.
შემოფენილა მთებზედა თეთრი ფარები ცხვრისაო,
მეცხვარე ცხვარში დაედივარ, მთაზე ვაძოვებ ცხვარსაო,
თან დამდეგს ჩემი მყუფარი, ვეძახი მურიასაო.
მურიასი მაქვს იმედი, ერთგულად მიჰქერს მხარსაო,
ნაბრძოლი, ნასისხლარია მისდეგს ნადირის კვალსაო.
„ჰარიქა, ჩემო მურიავ, ერთგულო პატრონისაო!
წელზედ მარტყია ფრანგული, პირი აქვს ფოლადისაო.
მხარზე მკიდია ყირიმი, არ მეშინიან მტრისაო.
სადილად ჩავალ წყაროზე, წყლითი გავზელავ ხალსაო,
ხალი და კალტი წინ მიდგა, კოჩხოთი ეხრეტავ წყალსაო;
გემრიელათ შევექცევი, ვატარებ დროებასაო.
ახლა გამოვალ გორაზე, ჩემს ცხვარს დავავლებ თვალსაო,
ცხვარი დაყრილა გორაზე ამ შუალამის ხანსაო.
გავიხედ-გამოვიხედამ გაღმა-გამოღმა მთასაო.
მთას ნისლი შემოჰხვევია, შიგა შიგ თოვლიანსაო,
შიგა ჩქამობენ შურთხები, მაღალის ჩვენი მთისაო.
გაღმა გამოღმა ხეები ბანს აძლეგს ერთმანეთსაო,
წიფლოვანა ან ბორბალო, სათავე ალაზნისაო.
მაღლა მთის ცივი წყარონი ჩქეფით ჩამოდის ძირსაო,
ჩადიან, ემატებიან მდინარე ალაზნისაო.
იმ წყაროებით შესდგება მდინარე კახეთისაო.

94. ძნელია სხვათა შვილობა

ძნელია სხვათა შვილობა, შეხედვა ალებისაო,
სუ მუდამ ფეხზე ყუდილი, ძოვება ბატკნებისაო;
პერანგში ხვევნი მარილის, უსატნოდ ქუმლის კამაო,
გადასვლა ცივსა წყაროზე, ცივ წყარო მალლის მთისაო.
გაზელა ქუმელ მარილით, ქოჩხოთი ხერეტა წყლისაო,
ახლა გამოსვლა გორებზე, ტირილი ქალივითაო.
ისე ჩამოყური ცრემლებსა, წვიმასთან შესადარიო.
რო მოგვკვდე, არ ვინ დამტირის, ობოლსა, სხვათა
შვილსაო.

უცრემლოთ ჩავალ საფლავში, დავშორდებ სამშეოსაო.
სამშეოშიაც ბნელი ვარ, ხორსია წოვა მთისაო;
არც არა ტანსა მაცვია, მალ მალ შევხედავ მზესაო —
მზეო, შენ მაინც ნუ ჩახვალ, ღრუბლებ იყრება ცაზეო.
აირევიან ღრუბლები, სეტყვას მაქცევენ თავზეო.
ძველი მხურია ნაბადი, ღამეს ვათენებ ბნელსაო.
დილით გამოვშლი ბატკნებსა, მივდგებ მოვდგები
მთებზეო,
მალ მალ მივდგები გორზედა, ჩავხედავ წოვა მთასაო;
ლხინობენ ჩემ სწორ ბიჭები, ჯირითით ცხენებისაო.
დავჯდები დაღონებული, გვერდზე გადვიგდებ ყელსაო:
„მე თქვენსა ღირსსა ვინ გამხდის, ობოლსა, სხვათა
შვილსაო?“

დავსწვები, პირქვე ვიტირებ, ვიგონებ სიობლესაო.
ნეტავი რა ვაწყენინე დალოცვილ მეუფესაო,
სიღარიბე და სიობლე რად გაუჩინავ ღმერთსაო?

95. პერ მაშინებენ ღეკები, არა ვარ მშიშარათაო.

ვერ მაშინებენ ღეკები, არა ვარ მშიშარათაო.
მე არ ჩამოალ კახეთში, ვინც გინდათ ჩახვიდნეთაო,
ჩემ მამა პაპა გმირთ საფლავთ ვერ დავანებებ თავსაო,
ვერცა ჩვენ სალოცავებსა, წმიდა გიორგის ჯვარსაო.
ვერცა გმირთ ნაცავ საზღვრებსა ვერ ჩავერი მტრისა
ხელსაო,
ვერცა მშვენიერ მთის კალთებს, სისხლით ნარწყავსა
გზებსაო,
ვერცა ყინულის ნაწურებს, ცივებ კამკამა წყლებსაო.
მე უნდა მოკეცდე დიკლოში, აღარ ვიცოცხლებ ბევრსაო.
ჩემ მამა პაპა გმირებსა უნდა ვეახლო გვერდსაო,
მე იმათ სახეს ვლოცულობ, იმათ სისხლიან ხმლებსაო.
თურმე, ჩვენ მამა პაპანი ხმლებს უჩვენებდეს მტრებსაო,
უწყალოდ თავებს აკრიდეს, და ატირებდეს ბევრსაო.
საძმობლოს ხმლითა იცავდეს, არ მოუხრიდეს ქედსაო.
ებრძოდეს თავის მებრძოლთა, მტრის გამქცევს ხგომოდეს
პირსაო.

ნეტა ჩვენ რა დაგვემართა რო აგრე ვარცხენით ერსაო?
მტრისაგან დაშინებულნი, სოფლებზე ვიღებთ ხელსაო,
დიაცნიმც გაუცინებენ მტრის შიშით გამქცეველსაო.
ნუმც იტირებენ ღედანი, ნუმც მოაგდებენ ცრემლსაო.
დღესაცა ვხედამ ყველანი მტრის ნანგრევ ციხეებსაო,
შოგიდან გმირთა ნამაგრებს, გარშემო სათოფრებსაო.

96. ქალი ავირღა ქართლშია

ქალი ატირდა ქართლშია, შუა ქართლისა მთასაო;
წვრილებ დაწვირე ობლები, ვერ გამოვახსენ წყალსაო;
ჩემივე ღლენი აღგანან, ვინც ქალი ენდოს ქმარსაო,
ლალსა და ამპარტავანსა, იმ უწვერულო ყმასაო!

წუხელ ლაშქრიდან მოვიდა, შუალამისა ხანსაო.
 ავდექ, ავანთე სანთელი, თვალის ახედვის წამსაო.
 ოქროსა სკამი მიუდგი, აქ დაჯექ ხვარამზესაო,
 — „მე ხვარამ ხურამ არ ვიცი, ბოზო, მიღმართე ძმებსაო.“
 ავდექ, შავკმაზე ლურჯაი, შავ შავუყენე მთათაო,
 მოვიხედ, უკან მომდევდა, მოაპრიალებს ხმალსაო,
 ჩამოველ, ჩოქი მიუგდე: „ნუ მომკლავ ხვარამზესაო.“
 — „მე ხვარამ ხურამ არ ვიცი, უწყალოდ მოგჭრი
 თავსაო!“

გადამავალო ყორანო, გადიხვენ ჩემი ბრალიო,
 გადაის, გადაუძახე შალვა ივანეს ძმასაო:
 „დასა გიკლავენ დანითა, საბრალო იყრის ვალსაო.
 მითქვიდით ჩემსა დედასა, იყიდნეს ჩემი თმანია,
 გრძელია არცა გრძელია, შვიდი კეც შვიდი მხარია,
 დაკიდოს ბელლის ქაჩოზე ატრიალებდეს ქარია,
 შემდინართ გამომდინართა ევალეზოდეს თვალია.“

97. პინა სჯობს?

ჯორი სჯობს საქონელშიგა, კარს მოვა აკიდებული.
 ხარი სჯობს უღელდებული, ბრტყელ მაძულს გაკიდებული;
 შიგ მოსავლადა — ქერ-იფქლი, თავ-თავი დაკიდებული.
 იმის სამკელად ქალი სჯობს, საქმარედ მოჯარებული,
 იმის ძნის შესაკრავადა ვაჟი სჯობს, მხარშეკრებული.
 გარს ნაპირსა ციხე სჯობს, ტყვიაწამლითა მრავალი,
 იმის სროლადა ვაჟი სჯობს, გუნება გაჯავრებული.“

98. ბარში რას გვიქვამს ყანებსა

- ბარში რას გვიქვამს ყანებსა, მთაში ჩვენც გვიდგას სვილები!
- რაით მოიტან სვილებსა, თუ არ დაკმაზე ვირები?
- ვირს ენაცვალოს პატრონი, დააქვას თეთრებ ცხვირები, დაჯვარებ, დარიხრიხდება, ქვევიდან შავეხირები.
- ეს მოუკვდეს პატრონი, ჩხირების დამწვეტებელი, ლაფნი რო გადაბრუნდება, მე მას ვერ შევხირები,
- მაი თავად ააყენებენ, შავი კამეჩის შვილები, ერთჯერად ხომ ვერ ეყოფა ფშავ-ხევსურეთის თივები,
- კამეჩს გაუქრა გამზრდელი, მე მას ვერ ველუპინები!

99. ამბობდა ბელაღაშვილი

- ამბობენ ბელაღაშვილზე ყაზახზედ მეტის მეტსაო:
დაიარ-შა კახეთში, ვერა შოულობს ტყვესაო,
ვაჟაკი ბევრი დახოცა, მკვდარს ვერ აუტყვევს ფეხსაო,
ქალ-რძალი ბევრი გარეკა, გადაუყენა მთასაო,
ამბობდა ბელაღაშვილი; „მე ვიბელადე დღესაო,
ერთსაცა საბელადოსა შიგ ამოვარჩევ კარგსაო.“
შევიდა, გამოიყვანა — ლამეს ანათებს ბნელსაო.
- „შენი კირიმე, ლამაზო, ნუ მოიგონებ ძმებსაო,
ყელამდი ჩაგსევამ ოქროში, მარგალიტს ნახავ ბევრსაო.“
- „უყურეთ ამ წუწყ ალიას, სიტყვა ამოსდის მყრალიც,
ძმებსა ლამიკრა' ყელები, და მამას მისცა ხმალია,
როგორ არ მომაგონდება ჩემი საწყალი ქმარია?“

სისხლისა ნაგუბარშია ფეხი რა ძლიერ სცურავსო.
თელეს და თელეს თათრები, წითელ ჩადიოდ წყალიო,
ალვანში ციხეს აგებენ, ხოცა თათრისა ძელისაო,
ლიბოდ უგდებენ გალასა, საწვრეთი ფრანგულისაო.
დააგდებინეს ალვანი, თუშთ არის საკუთარიო.
ჯერ ღმერთი, მემრე ბატონი, მცილავი არ ვინ არისო.
ვინც ალვანს უარესობდეს, ცოლმ შემოუხსნას ხმალიო!

3. ზ ე ზ ვ ა ი

ალვანში ზეზეაის ცხენმა ბაგა გამოხრა კბილითა:
„ა ვაჰმე, ჩემო პატრონო, ღამეს ვათენებ კირითა,
ცივ გომბორს გადაგავლებენ ძუა შალეზილ ცხენითა,
ქალაქში რო ჩაგიყვანენ, ბაგეს დავიხრავ კბილითა“
მიდიან თათრის ქალები: „აბა გევანახეთ, სად არი?“
— ზეზოსა ნახვა რად უნდა, მოკლულსა თქვენის ხელითა,
მაშინ რატო არ ნახვიდით ბახტრში ცხენით რო ბრუნავდა;
მოგდებდათ, მოგაწუხებდათ, მოგჩხვებდათ შუბის წვერითა.
აივსო ბახტრის მინდვრები თათრის ლაშქრისა ძვლებითა,
წითლად შეღება მთა ბარი თათრის ნადენის სისხლითა?“

4. გიორგი და იოსებ ხაჩანაუზი

დაბლა შირაქში ჩავიდნენ ხაჩანაულთა ყმანია.
გიორგი ეტყოდს იოსებს: „იორს ჩავევლით თვალია!“
თან ტინკო ვაიყოლიან, თაეის პატარა ძმია.
ჩავიდეს ივრის ნაპირზე, იქ დახვდა თათრის ჯარია.
თათარმა თოფი მოლრიჯა, იოსებმ ასწრო თვალია.
ისევ იოსებმ დაასწრო, თათარს დალლიჯენ ყბანია.
მობრუნდა, დახკრეს იოსებს, არწივს მოსტეხეს მხარია,

წამოველ სანადიროთა, ჯიხვებ დაუწყებ ცქერასა.
 დევების ქორწილს შემოვხვდი, ვაი-ვაგლახსა მღერასა,
 მეაც იქ დამიპატიჟეს, უყურეთ ბედის წერასა!
 თქვეს ახალ-უხალთ უძახოთ, ნუ ვის დავარჩინთ ყველასა.
 მოვიდეს ახალ-უხალი, ზოგ მე დამიწყეს ცქერასა,
 ერთ რაიმ შემააჩინენ, კუდი ღბავ როგორც მელასა,
 შუა შუბლშია თვალ უზის, საცრის ოდენა ვერასა,
 უკანა კუჭულაშია იქიდანაცა ხედავსა,
 „დიდი ყანწები მაიღეთ“, ეძახენ მამა წვეერასა.
 „ჯერ დაჯლოცოთ მკედარისა და, მემრ ჩვენ დავიწყებთ
 მღერასა“.

ჩამორიგებულს შაუნდნას, აერიასა ვერასა,
 ხანჯლებზე სელებ დაისხეს, ბებერს ვინ გვიკლავთ პელასა.
 ერთ რაიმ ნიგუზს იბრუნებს სხვა იხედება კერასა,
 სხვამ ცეცხლში ჩადო სახნისი, ჩამოჯდ, ქაქერშო ბერავსა,
 სხვამ ფეხი წაჰკრა ზურგშია, თავ ჩაუგალა კერასა.
 წამოდგა, წამოიყოლა გაშანთებული ვერასა,
 შუბლსა ჰკრა თვალი, გახეთქა ცეცხლი აუჩნდა ენასა,
 ქალ-მზალმ დაიწყო ტირილი, ვერ ვიპერთ მამას წვეერასა.
 მე კი საქმისას გამოვძეერ, დევთ ვეჯენჯვიებ ვერასა,
 ევ თქვენი გამარჯვებისა, მართალს კი გეტყვით ყველასა!

101.

მე ქალსა აგრე მეგონა, არა ვარ ცუდ ჭურიანი.
 მოყმევ, შენისგნით დამეთქვა, დღემც დაგიბნელდებ მზიანი,
 თუ მე ქალს მექნა რიალი, ჩემ დედა ჩემხედ მტირალი.

თუ არა, ცუდის მოთქვამსა, სახლიმც უდგ სატირლიანი,
ცხვარ ცხენიმც ოხრად დაგრჩება, მთას ნადგომ

თეირთვილიანი,

სახლ-კარიმც ოხრად დაგრჩება, კართანა ბალკონიანი,
შინითიმც ცოლი წაგვია, მტირალი თვალს ცრემლიანი,
კარითიმც დაი შინ მოგივ, უდროვოდ დაქვრივებული,
შვილებიმც დაგიობლდება, მტირალე, თვალს ცრემლიანი.

102. მთას თოვლი მოკიდებია

— მთას თოვლი მოკიდებია, მწყემსო, აყარე ცხვარიო,
ადექ, და ბარად ჩამოდი, ბიკო, შაირთე ცოლიო,
არა მოგწყინდა მთას ყოფნა, არა მოგინდა ბარია?
ან ლამაზ ქალთან ძილ-წოლა, ან მასთან საუბარია?
— არცა მომწყინდა მთაშია, არცა მომინდა ბარია,
არც ლამაზ ქალთან ძილ-წოლა, არც მასთან საუბარია,
თვალ წითელ შიშაქ მიჩჩენავ, იმის ქოჩორის ბერტყაო.

103. შენი ჭიკიბე. ქვემეხო...

გაგწმედავ, ჩემო ქვემეხო, სუფთათ გატარებ ველზედა.
თუ შემხვდა მთები, გორები, დაგშლი, აგკიდებ ცხენზედა.
მომიზნეს კარგსა აგირჩევ, არ გილაღატოს ხელითა,
შენგან ნასროლსა ყუმბარას მთებს გადავავლე ქშენითა.
გზას გაუკაფავ ფეხოსანს, შენის ძლიერის ცეცხლითა,
დავანგრევ ციხის სიმაგრეს, შენი გრანიტის ძალითა.
შენი კირიმე, ქვემეხო, ჩემო იმედო ძალაო,
სუფთად გატარებ ველზედა, გაგწმედავ ჩქარა ჩქარაო.

104. გადამავალი ღრუბელი

გადამავალი ღრუბელი, გადადი თუშურ მთაზედა,
არამ მოგწყინდათ წანწალი, რად არ დასდგებით ზღვაზედა?
ამ თქვენმა კეკა-ქუხილმა გულ ამიცრუვა ცხვარზედა,
სველი მიგდია ნაბადი, ვერ მომიხვიავ ტანზედა,
ქვეშ. წყალი შემომიდგება, ვერ დავწოლილვარ ბანზედა,
ან უნდა სიპებ დავიგო, ან უნდა დავჯდე ქვაზედა.
მთელს ღამეს ასე ვათენებ, ძილი არ მომივ თვალზედა.
ვათენებ შეწუხებული, ვფიქრობდი ცხოვრებაზედა.
ცხოვრებას ვინლა გვაფიქრებს, უნდა გაგვრეკონ ჯარზედა.
გაგვრეკონ რუსიშვილებმა, აბჯარ აგვასხან ტანზედა.
საუკუნოთ გვაზიარონ, სისხლის გაგვრეკონ ღვრაზედა.
ბევრი წაიქცევ ვაჟკაცი, ჟღერას გახყრიდა ბანზედა.
იქ დარჩებ უპატრონო, არც ვინ დაადგებ თავზედა.

მე მგის მომლექსობელი შემოვეყიდე მთაზედა,
სასალდათოთ გავემზადე, დავდექ ახმეტის გზაზედა.
სალდათობიდან მოსული, ისევ ამოველ ცხვარზედა.
პირიქით საზოგადო მაქვს, გაზდილქვარ თუშურ მთაზედა.

105. შ ე მ ო დ გ ო მ ა

ეს შემოდგომაც მოიდა, მთებმა იცვალეს ფერია.
ტყეებს გასცვივდა ფოთოლი, აღარ ჩქამობენ ცხვარნია.
აღარ მოიხმის გორებზე ღილინი მემცხვარისია,
ჩამოუთოავს გორები, ჩაუკეტავის გზებია.
ყველა წავ თავის მხარეზე, საზამთროებში ცხვრებია.
მაშინ ხომ არის კარგი დრო, რომ ჩამოშრება მთებია.

გამაიფოთლებ ტყეები, აღელდებიან წყლებია.
გზებზე წავ თეო მოკრული, მთისკენ მომდინარ ცხერებია,
ავიდეს იალალშია, მოძუეს მთისა წვენია,
ჩობნებმაც შაისვენია, ეხლ ამოვედით მთაშია.

106. სანამდ ქალი ვარ

სანამდ ქალი ვარ, გაუჯავრებ, არ დაგილევა ჯავრსაო,
გზაზე რომ შემომეყარო, არ დაგიგდები გზასაო.
გზის თავზე შეგიფრინდები, მალე შეგიჩეკებ თავსაო,
გადავალ გომეწრისაკე, სანთლით შევარჩევ ქმარსაო.
თუ იქად ვერა ვიშოვნე, ხევსურს გადავყვებ ყმასაო.
ხევსურსაც ისეთს გადავყვებ, ღღერ შუ ღღერსედეც
ხმალსაო,
შინ სტუმარ შეუდიოდეს, აბჯარნ ულეწოდეს კარსაო,
ლაშქარს წინ ჩაუძღვებოდეს, ჩასწრენდეს შუბის ტარსაო.

107. როსტომ სთქვა

როსტომ სთქვა: ერთი ქართული ჩინეთში ქვაზე სწერია.
ვისიც რო ვიყო ერთგული, მტრადამ რად გადამექცია.
ერთი ვერ ვაჯობე სხვისი ამ ჩემსა მოგონებასა,
ერთხელ სიკვდილი სჯობია, მუდამ ჟამს დაღონებასა.
როსტომ სთქვა: მიწა გრილია, კაციც არ ვარგა რბილია,
კაცსა ღიაღის მჯერესა, სამარემც დეეკვეთება,
ჯერომ შენია ღიაღი, მერე სხვას გეეკეთება.
როსტომ სთქვა: გმირი მეც ვიყავ, ჯირით მეც
გამისროლია,
სოფელში ამაყობასა, ისევ მოთმენა სჯობია.

როსტომ სთქვა: დღეიმც კრულია ჩემისა დაბადებისა,
რაც რო მე გამოვიზარდე, დღე ვერა ვნახე ლხინისა,
სიყმე სიბერედ ვაქციე, ვერცა სინათლე თვალისა,
ვერცა გული გავალხინე, უღელი მედგა რკინისა.

108. გიგნაიშვილი ბერი

განჯიდან გადმოსახლებულ გიგნაიშვილი ბერი.
ცხვარ გამოხყვ ათი ათასი, თან მოხქონდ მთა და ველი.
სამოც იაბო ცხენი ხყავს, თავს ლაგამ ჩასაყრელი,
სამოც ფაშატი ცხენი ხყავს, სულ ნიკორ კვიციანი.
სამოც უცოლო ბიჭი ხყავს, იარალ ასასხმელი,
სამოც უქმარო ქალი ხყავს, ქმარებთან მისასვლელი.
კარზედ უბრუნავს დოლაბი, არის კოდისა მუქველი.
ბევრი მოსდიოდ სტუმარი, მჭადის არს მასპინძელი.
ეხლა იგრ გამხადა ღმერთმა, მჭადის მენატრებ კვერი,
წყლის შემომღეიც არგინ მყავს, მენატრებ ცეცხლ ამთები.

109. ზალ-დედამთილი

სასინეთოდან წამოველ, გამოვხყევ ქარის ქროლვასა.
მეამც ნუ დავეტანები ზალ დედამთილთა ბრძოლასა,
ტარ სახრელები ჩაღეწეს ერთმანეთისა სროლასა.
ზალ მეერია ბერასა, თავი უხალა კერასა,
— „ზალო, ნუ მოვხკლავ ბერასა, მა შენი ძმების ლხენასა!“
— „როგორ არ მოვხკლავ ბერასა, ქათმებ დამიჭამ ძერასა!“

110.

ხულანტის ციხეე მაგარო, გავტეხეს გმირთა გმირებთა,
ზედ დადგეს ბაირახები უშიშრად თუშის შვილებთა.

111.

წავ კილდეს, შავი ყორანი, ჩავა და ჩაეჭანება,
ჩავა, და ლეშით გაძლება, ამოსვლა დაეზარება.

112.

ტბა ბრუნავს სისხლის ქალაში, გადასაგდებიმ სად არი?
შიგა წევს გველი წითელი, თავი სჩანს, ბოლომ სად არი?
ნდობა სიყვარულ ბევრსა ჰკლავს, ცოდნა გაგება სად არი?

113.

არ მეგონა გორის ციხე საგორავად გახდებოდა,
ლაშქარშია თეთრი ცხენი საგოგავად გახდებოდა.
ჩემი თავი, ცათა სწორი, ასე დამიდაბლდებოდა,
ჩემს უარეს ჩემი სწორი ასე გამილალდებოდა.
ღმერთიმ არ დამატანსაა მაღალვ შენ დადაბლებასა,
შენ ჩემად კარად წამოსვლას, ჩემ თავის გადიდებასა.

114. მონღოლია ჯარჯი

ჯარჯი ჩახედავს ჯიხვებსა, რა მშვენიერები ღვანანო,
რქები-რქებს გადაუღვია, ანგელოზებსა ხგვანანო.

— „ჯარჯი ღეეხსენ ჯიხვებსა, ჯიხვებთ იციან ზიანი!“

არ დაიჯერებს ჯარჯია; „ხირიმ მაქვს იმედიანი“.
თოფ ჯარჯიმ გადაიკიდა, ყირიმი სიმართლიანი.
წინ ჯიხეთა, უკან ჯარჯიმა, ქვიშათ წაიღეს შრიალი.
ნუ ეტყვიტ ჯარჯის დედასა, ჯარჯია პირსისხლიანი.

115.

დიკლოს აბულის ქორთობი ყამირობს ყანასავითა,
კარზე მოსულსა მოძალეს აბრუნებს ნახირსავითა,
ეჯავრებ თუში შეილებსა, ერხევის ხანჯალსავითა.

116.

შორიდან ვტირი ჩაგრული, მთიდან გიმღერი ნანასა,
ყარიბი ჩანგის ლარები არ მაძლევს შეგების ხანასა.
ისევე ჩემ ფერა ყარიბთა ვედრებით უმღერ ნანასა,
ბედშავთა შეყურებაში ვატარებ დრო-ჟამთ ხანასა.
ვაი, ამაო სოფელი, შორიდან გიმღერ ნანასა,
შენ შემოგუერებ მკენესარე, ვით ობოლ დედა მამასა,
რომ გნახო უიმედონი, ლოყა დაიწყებს ნამვასა,
სულ იმათ უნდა შევსტირო ჩემი აქ ყოფნის ხანასა.

117.

გემო სასმელათ წყალი სჯობს, შავ არაყს, წითელ
ლეინოსა.
ტანზე საცმელათ ჩოხა სჯობს, სკლატსა მაუდსა, ტილოსა.
ვაშაკისა დაი ცოლი სჯობს, თუ მოხყავ თავის კილოსა,
თუ არა, — სცემოს, გააგდოს, გაცილოს, ათაკილოსა.

ცხენო, პატრონიმც გენაცვლებ, შავარდენს გიგავს
 თვალები,
 ოთხითავე დაქედილი ხარ, ფეხს გაჭვს მოწყობილ ნალები,
 დოღში წინდაწინ მომიხვალ, ხედვად გამოვლენ ქალები.

კესელოს ციხევე, აგაგებ, კუთხევე, გაგლესავე კირითა.
 შავრეკავე ჩემებ ობლებსა, ვერამ დავარჩენ ჯირითა,
 მალ მალ გავხედავე ბოქორნას, დღეს დავაღამებ ლხინითა,
 დაბლამ ვინ ჩამოგიყვანა, შავო ბოქორნავე, ჯარითა?
 მერემ არ ასჩინდებოდე, ჩემო ნანდობო თვალითა.

120. თამარ დედოფალი ვიყავ

თამარ დედოფალი ვიყავ, სახელი დიდი გავიგდე,
 ზღვაში ჩავეყარე სამნები, ხმელეთი ხელში მოვიგდე.
 ქაჯებსა დავდევე იჯარა, ისპაანს ხარჯიც ავიღე,
 ამტენი საქმის მოქმედმა, ცხრა აღლი ტილო წავიღე.

121 სოლომონ ბრძენი

დალოცვილ სოლომონ ბრძენი სიტყვას იტყოდ
 განსაცდელსა.

სამი კაცი მოდიოდნენ, სამნი იყვნენ ჩვენ საცდელსა.
 წყალში ბადე გადაუშვეს, სამი თევზ გამოიღესა.
 დაჭრეს და ტაფას ჩაყარეს, ალი ცაში აუშვესა.
 წუხელა ჩემსა ლოგინში კაცს ეძინა, მეტად გძელსა,

ხელთ ეჭირა ოქროს ბურთვი, ღამეს ანათებდა ბნელსა.
 თუ ეს სიტყვა მართალ იყოს, ჩემი თევზი გაცოცხლდესა,
 გაცოცხლდეს და შეიმოსოს, გაცურდეს და ზღვას ეცესა.
 გაცოცხლდა და შეიმოსა, გაცურდა და ზღვაში ეცა.
 ტაფას ორი თევზი რჩესა, რიგით მისდევს სამართალი,
 ახლა ვეზირს გადახდესა, თუ ეს სიტყვა მართალ არი.
 დალოცვილო, სოლო ბრძენო, შენ გამაჩინ, ამათ დღესა,
 დღეში სამჯერ გავაპირე, მოდი მოვხკლავ სოლო ბრძენსა.
 ეშმაკს სულში შევაფურობებ, გავაბრუნებ ცარიელსა.
 თუ ეგ სიტყვა მართალ იყოს, ჩემი თევზი გაცოცხლდესა,
 გაცოცხლდეს და შეიმოსოს, გაცურდეს და ზღვათ ეცესა.
 გაცურდა და შეიმოსა გაცურდა და ზღვაში ეცა.
 რიგით მოსდევს სამართალი, ახალ დედოფალს გადახდესა.
 ეს სამი ოთხი წელია, ჰყვარობ კუნწულ ხელმწიფესა.
 თუ ეგ სიტყვა მართალ იყოს, ჩემი თევზიც

გაცოცხლდესა.
 გაცოცხლდეს და შეიმოსოს, გაცურდეს და ზღვათ ეცესა,
 ტაფა ცარიელი რჩესა.

დაიბარეს კუნწულელი, კუნწულელ აქ მოვიდესა
 მოდიოდა კუნწულელი, მოიბჯენდა ყავარჯენსა.

— კუნწულელო, სიტყვას გეტყვი შენის გულის
 განსაცდელსა,

ენა მაქვს, სპილენძის კოკა მიბარია მევაშლესა,
 ვინც იმას საყმორ ამივსებს, საყვარელ იმას დარჩესა.
 სიხარულით კუნწულელი სამჯერ ცასა გადახტესა,
 დაიბარა ქაჯოეთი, ყველაყაც აქ მოიღესა,
 კოკლი, ბრმაც არ დარჩესა,

შვიდი დღე ღამე იარნეს, კოკას ყელში დააკლდნესა:

— შიგ ჩაბძანდი, კუნწულელო, საყვარელი თან ჩაგყვესა.
 შიგ ჩაიტყუეს კუნწულელ, თავზე ზარფუშ დახურესა,
 მოქედეს ოთხსავე კუთხესა, დასწყევლეს და ზღვაში ხკრესა,
 მინდორშია მეხრეებსა გულში დარდი არ ჩაყვესა.

აკავანისა ყმაწვილსა ძილი კარგად ეძინოსა.
 ეს' სამი ოთხი წელ გავიდ, მავნე ეშმაკ არ გაჩნდესა,
 წყალში ბადე გადაუშვეს, კოკას პირში წამისდევსა,
 გასწიეს და გამოსწიეს, კოკა ხანირს გამოდგესა,
 ერთმანეთს ეფიცებიან, ვინც უთხრას ჩვენ ხელმწიფესა.
 რაც რომ აქ ქონება არი, შვილ-შვილის შვილს ეყოფ
 ჩვენსა.

რაც რომ იქ ქონება არი, იმის ოჯახს ნუ ასცდესა.
 რო. შეიქმნა შუა ღამე: კოკას ცეცხლი მიუგზესა,
 დაუშინის თულუხები, კოკას პირი მოსტეხესა.
 გამოცვივდნენ ეშმაკები, ქაჯებ ქარად გადიქნესა,
 ზოგი კლდეს და ზოგი ღრესა, ზოგი წყალში ჩაცვივდესა,
 ერთი კოჭლი ეშმაკ დარჩა, ის წისქვილში შაგზავნესა,
 „ვინცა ფქვილი მაიპაროს, მისი სული შენ დაგრჩესა.“

122. ავთანდილი

ავთანდილ გადინადირა ქედი მაღალი ტყიანი,
 შველსა კრა ნახტომიანსა ისარი ორბის ფრთიანი,
 ჩამოჰკი ცხენის ტახტაზე, ტყავ გაუხდები რქიანი.
 ჩამოჯდა მუხისა ძირსა, ცეცხლი დაანთო ძლიარი.
 დაჯდა, დათალა შამფური, წვადი აასხა მცვრიანი.
 სანამ წვადი იწვებოდა, ლურჯას მისცა საძოვარი.
 შეხტა ლურჯა, შესქიხვინა, იგი კაცი ავი არი.
 ეჯიბ მეფეს დაუძახა: „ლურჯა მომგვარე ჩქარიო!“
 სანამ წამოახტებოდა, გავას გადუსვა ხელიო,
 ვიწრონი გაავლევინა, მინდორი უფრო გრძელიო,
 მოიხედ, უკან მოსდევდა ასი ურჯულოს ჯარადა.
 ასავე თითო ესროლა, ერთი გადურჩა შავადა.